VOPISCI FORTVNATI
PLEMPII
AMSTELREDAMENSIS

Artium & Medicinæ Doctoris atque ejuſdem in Academia Lovanienſi Profeſſoris Primarij

DE

AFFECTIBUS CAPILLORVM ET UNGUIUM
TRACTATVS.

APOSPASMATION LIBRI SVI

De particularibus externis corporis humani affectibus.

AD

Illuſtriſſimum & Reverendiſſimum Virum
D. THEODORVM SKVMINOVIVM
Epiſcopum Gratianopolitanum.

LOVANII,
Typis & ſumptibus HIERONYMI NEMPÆI
Anno 1662.

ILLVSTRISSIMO
ET REVERENDISSIMO
DOMINO
THEODORO SKVMINOVIO
DEI ET APOSTOLICÆ SEDIS GRATIA
EPISCOPO
GRATIANOPOLITANO
Sanctiſſimi D. N. Pont. Max.
PRÆLATO DOMESTICO,
ET ASSISTENTI.
PER ALBAM RVSSIAM
SVFFRAGANEO.
CANTORI PRÆLATO VILNENSI &c.
V. F. PLEMPIVS gaudere & benè rem gerere.

TOt terris peragratis, tot populorum moribus perſpectis, tot viris doctis, illuſtribus, ſummatibus cognitis, belli Poloniæ inteſtini calamitatem declinans, tandem

apud Grudios biennium conſides, & Academiam hanc noſtram dignitatis Tuæ ſplendore illuſtras. Hic ad Te, Digniſſime Præſul, Doctorum præcipui lubentes & frequentes viſunt, de ſcientiâ quâlibet diſſerentem audiunt, abſtruſa diſquirentem mirantur. In his ego nomen profiteor meum; qui quoties admiſſionem dediſti (dediſti autem, quæ Tua eſt facilitas, mihi ſæpiuſculè) toties polymathiam Tuam ſuſpexi, colui. Vt alia taceam, dum de tricis capillorum Ruſſicis verba faceremus, diceremque *VVillielmum Daviſſonum* Scotum, Regis veſtri ac Reginæ Archiatrum, exiſtimare & auſum eſſe ſcribere, affectum illũ pilorum eſſe imaginarium, ſuperſtitioſum, fabuloſum: indignè primùm

id ac-

id accepiſti; deindè meam advocationem pro gente Tuâ fortiſſimâ flagitans, ut iſti nobili Scoto reſponderem, inſtimulaſti: quod quidem, & omne hujuſmodi bellum libenter à me militatur, in veſtræ ſpem gratiæ: ac fateri debeo, panopliam me ſeu armaturam integram à Te mutuatum eſſe; tam enim diſertè, enucleatè, dilucidèque naturam trichomatis, quam *Plicam* vulgò vocant, mihi explicaſti, ut Medicus peritius poſſit nullus. Id quod luculentè oſtendit elegans & perdocta epiſtola Tua hic ſubjuncta, è qua velut Leonem ex ungue, variam atque abundantem Tuam doctrinam eruditionemque animadvertere cuivis licet. Ergò animum manumque Tuo ductu ad ſcribendum appellens confeci apolo-

giam pro natione veſtrâ. Hæc quia tenuis nimis erat & exigua, quàm ut ſola ederetur, integrum de omnibus capillorum vitijs tractatum conjunxi, quem Illuſtriſſ. nomini Tuo dico, conſecro, ac velut mnemoſynon mei offero, ut conſtet poſteris, nobiliſſimæque Tuæ genti, me dignitatis Tuæ & gratiæ fuiſſe præſignem æſtimatorem & cultorem. Vale: feliciterque, jam abiens, ad Tuos reverte, ac diu Eccleſiæ Dei Regique Tuo vive. Quod ut fiat, vota facere non ceſſabo. Iterùm & ſupremùm vale. Scripſi Lovanij die VIII. Octobris CIↃ.IↃC.LXII.

CLARIS-

CLARISSIMO
EXPERIENTISSIMOQVE VIRO
VOPISCO FORTVNATO
PLEMPIO
DOCTORI ET PROFESSORI MEDICINÆ IN ACAD. LOV. PRIMARIO
T. S. E. G. benè & ſibi & alijs valere.

IN *nupero noſtro colloquio, quod de tuendâ meâ valetudine, hoc opportuno anni tempore habui tecum* vir Clariſſime, *cùm de varijs morborum ſymptomatibus, eorumq́ medelis te audirem, incidit etiam occaſio de Plicâ diſcurrendi, affectione multorum in Poloniâ periculoſâ, adeoq́ pertinaci, ut Doctiſſimorum etiam opiniones huc uſque, ſed etiam nunc eludat: & cum de illius circumſtantijs loqueremur, ecce novum, verè novum Caledonij fætum ingenij, audire mihi licuit. Dixiſti* vir Clariſſime *Medicum aliquem Scotum nuper ſcripſiſſe de Plicâ, eiuſq́ non aliam dediſſe cauſam, quam pectendi capillos negligentiam, & ut ſenſibili obiectioni reſpondeat, cur in ſectione Plicarum ſanguis quandoque videatur, vermium illum eſſe in capillis ſcaturientium; quos Heinſius non ita pridem ſingulari elogio honoravit. Si ignarus rerum ſcripſit; condolendum: ſed turpè eſt Doctori: ſi prudens, retundenda calumnia plurimis Plicâ laborantibus famoſa: ſed viderint alij. Niſi fortè fucos etiam venditare Nationi concedatur, quæ*

Per Mare pauperiem fugiens,

in Poloniâ paſſim quærit quid devoret, vicos oberrans. Viro tamen prudenti tam inſolens dicendi licentia minimè conceditur, cuius non in quæſtu fides, ſed rei evidentia eſſe debet: eaque demonſtrari ſcientificè, ut ab homine Doctore, more ſolito aliarum rerum ſenſibilium, ut potiùs rem per cauſam, quam cauſam per rem intelligamus. Et certè multos vel ſcelus fingit, vel invidia etiam doctiſſimis ſupponit nævos; quos non detegit niſi tempus, vel purgata innocentia: quandoque tamen præſumptionem augere poteſt vel hominis, vel gentis conditio: uti de Scoto fortè clitellario,

Cui fibula cultelluſque ſupellex

patriota

patriota ſuus Ouenus

Qui modo veniſti noſtram Mendicus in urbem,

Paulum mutato nomine ſis Medicus.

Popularibus autem illis, etiam perfidiâ in Principem, lucrum quærere, funeſtus Regis optimi exitus non ita pridem comprobavit. Annales noſtri & qui Plicæ circumſtantias penitius introſpiciunt, aliam eius dicunt originem. Florus Ioachimi Paſtorij Polonicus Libro 2. cap. 14. narrat tempore Leſci Nigri Poloniarum Principis in Ruſſiâ à tranſeuntibus Tartaris, immiſſis humanis cordibus, quæ veneno imbuerant, infectas aquas, nova morborũ genera peperiſſe, quorum ut cauſa diu fefellit Medicos, ita ſoboles hodieq; in inexplicabili tricarum contage, quam Plicam vocant, creditur vulgò ſupereſſe. *Huius Tartarici ſceleris meminit etiam Spondanus (Bzovium, Cromerum, Dlugoſſium, & alios qu. hiſtoriæ Polonæ vacarunt, prætereo) Anno 1287. num. 10. [cæterum, inquit, ne Ruſſi quidem quanquam ſocij, prorsùs expertes malorum à Tartaris fuêre; nam exceſſuri illi è Ruſſiâ, ut eſt malitioſum hominum genus, atque incantationum & veneficiorum gnarum aquas omnes infecerunt, exſectis captivorum cæſorum cordibus, & præſentiſſimo veneno imbutis, ac verubus ſubter aquas defixis: undè plurimi mortales, cùm ſeriùs mali cauſa animadverſa eſſet, miſerabiliter extincti ſunt.] Non facit quidem hic Plicæ mentionem, ſed concors in Ruſſiâ traditio approbat Plicam ab infectis illis aquis derivari: adiuvante etiam fortè regionis temperamento, ut apud pleroſque illius tractûs incolas hæc affectio ſit malum quaſi hæreditarium. Sic aquarum qualitas Styriaca dicitur generare ſtrumas. Et cibos potuſq; per ſui digeſtionem, & continuam novi humoris acceſſionem alterare noſtra corpora, pluſquam certum eſt: ſic de venenatis hominibus, qui ſerpentibus ad ultimos Ægypti receſſus veſcuntur, à multis traditur. Humor autem ille nocivus, pro varietate temperamenti in varijs corporibus varius, ſi fortè largius in aliquod influxerit, facilius totum corpus pervagabitur, ac ad ipſum radicale pertinget; & velut in lebete aliquo, calore nativo coctus, craſſeſſet, concreſcetq; corpori, tantò difficiliùs expellendus, quantò ſolidiùs firmatus. Quod ſi novo aliquo calore, coq; forti premetur intus, diffundi quandoque & evaporare poterit: ideò qui ab infantiâ hoc Plicæ malum ſentiunt, plerumque (non ſemper quidem ob defectum caloris debiti, ſed plerumque) in adoleſcentiâ à Plicâ liberantur; illa enim ætatis temperies, caloris conſervationi accommodatiſſima, decoquit ſuperflua, & neceſſarium tantum tuetur ac fovet temperamentum. In ſenibus autem difficilior curatio: niſi ob defectum nocivi humoris, vel propter exiguitatem ſui lentè evaneſcentis, vel cibo ſibi, aut aëre contrario ſeſe diſſolventis: ſic Plicâ laboranti caput radere in Poloniâ, letale: in Tartariâ verò, ſi quis plicatus in eorum captivitatem devenerit, raſura minimè nocet, bonitate climatis interveniente, vel inopiâ ciborum, laborumq; aſſiduitate & ſudorum accedente. Hæc caloris nativi variatio, variat etiam Plicæ genus; alia enim*

Maſcula,

Maſcula, alia fœmina dicitur. Denominatio talis à ratione non deviat, cum ſolers naturalium indagatrix antiquitas, differentiam quaſi ſexus, arboribus etiam nonnullis, plantis, lapidibuſq; affinxerit. Quæ fœmina, totum patientis horribili ſpectaculo involvit caput, ut non tam capilli, quàm villoſus aliquis pileus, congenitus homini videatur: talis, quia ex nimiâ humoris fortè viſcoſi abundantiâ, & debiti caloris defectu oritur, curatio plerumque deſperata. Sed maſcula, quæ propendentes aliquot ad inſtar funiculorum plicaturas habet, licet & illa ad ſcita hactenùs medicamenta maximè contumax, ſæpè tamen ſponte ſuâ, conſumpto fortè per calorem humore nocivo, decidit, & patientem à doloribus & moleſtijs abſolvit. Sed neque hoc perpetuum, ut vermes ſupranominati ſemper Plicæ adhæreant: Multos vidi laborantes Plicâ à vermibus his immunes: inter alios Virum Nobilem Polonum, Petrum Michaëlem Nieſmierski nomine, ferè ſexagenarium in Albâ Ruſsiâ mihi vicinum, cui capitis pars ſuperior Plicâ fœmina, ad inſtar piloſæ pyramidis implicata, nullum unquam habuit pedunculum: imò num à vermium illorum moleſtiâ, quandoque vexaretur interrogatus, conſtantiſsimè negabat, eamq; occultam ſibi tricarum illarum dicebat qualitatem, ut ſi vivus aliquis de ſimili ſpecie vermis, acceptus aliundè, Plicæ relinqueretur impoſitus, neceſſariò moreretur. Sive vis humorum illi contraria fuerit, ſive mercurius, pediculis ſecundùm multorum experimenta noxius, quo ille maximè quondam, ob ignorantiam morbi (totus enim antequam malum in Plicam emergeret contortus, alterius affectionis pro ſe ferebat genus) curabatur, capillos virtute ſuâ tinxerit, ignotum fuit omnibus: & ſecundum, mihi maximè dubium, cùm illa medicamina ante viginti & amplius annos ſumpta, loci, ciborum, ætatis mutatione debuiſſent evanuiſſe. Tum quod etiam in defectu mercurij, humor aliàs vitiatus, & igne nativo calefactus, ſi nimium ſit acer, & aduſtus ac erodens (qualis eſt materia elephantiaſis: experientiâ verò conſtat elephantiacos non eſſe pediculoſos) gignendis pediculis ſit ineptus. Aldrovandus L. 5. de Inſectis addit, Humorem talem adeò eſſe naturæ animantium inimicum, ut nec mures, nec muſcæ eum guſtare audeant, quin inſtar aceti terram fermentet, teſte Medicorum Corypheo Galeno, *talis antem humor Plicâ etiam laborantibus, pro temperamento patientis poteſt contingere. Quod igitur dixi à veneficijs Tartarorum hoc Plicæ malum originem ducere, certiſsimum eſt. Sed & hoc conſiderandum: in remotiſsimis quoque à Ruſsiâ Rubrâ (cuius aquæ, ut dictum, infectæ) regionibus, centum & ampliùs milliaribus germanicis ab ea diſtantibus hominibus etiam illis, quibus nullum cum Ruſsis, ſibi vel maioribus ſuis commercium intercedebat, hoc malo torqueri ſæpè evenit, occulto nobis regionis genio. Debilitatur primò patiens, tum capitis dolor acutiſsimus, contortio membrorum, & mirabiles intercedunt cruciatus: & ni maturè proſpiciatur, exanimant: cùm verò neſciatur mali cauſa, veneficia plerumque incuſantur,*

tur,

tur, vulgi fide. Remedium his doloribus experientia docuit: decocto urſi-brancæ, cuius eſus in Poloniâ familiaris, lavatur caput patientis aliquoties, & ſi plicari crines incipiunt, ſpes certa convaleſcentiæ, & omen finiendorum dolorum infallibile: Plicas tamen exortas inde, vel evellere, vel reſecare, vel atterere, præſentaneum eſt periculum recidivæ, & in debilitato corpore, etiam mortis. Polonis hic morbus Gozdziec *quaſi clavicularius, quod corporis, capitis præcipuè, clavis confixi dolorem æquet. En habes fidem Plicæ, quâ mercatur Scotus ille,* Vir Clariſſime. *Involuti ex longo decubitu, vel pectendi negligentiâ crines cauſantné internum aliquem viſcerum dolorem? contorquentné hominem?*

Adimuntné alijs ſua munia membris?

quâ tricantur facilitate, eâdem extricantur, & nulla ſequitur alteratio: in Plicâ contrarium. Imò huic malo, non crinium tantùm plicatura, ſed etiam unguium excretione portentoſâ, natura medetur; nonnullis enim, ſi fortè contrarius in capite prædominatur humor, venenum illud in ungues educitur, prodeuntq́ contorti, nigri, craſſi, à formâ ſolitâ & colore humanorum ordinario alieni: datoque caſu, hos etiam, ut capillos, præſcindere, æquè periculoſum. Attamen bonus ille Doctor, negligentiam pectendi capitis huic malo imponit cauſam, & fortè multis impoſuit. Hoc certum, quod capillos ad numerum frangere, & mollitie cincinnorum cum mulierculis certare, à decore noſtro, uti virili, ſit longè alienum. Non curamus itaque Poloni hæc proſtituta excrementorum capitis ornamenta, ſed illa magis, quæ ſunt de neceſſitate naturæ, ipſa illa, 1. Corint. 11. 14. docet nos, quod vir ſi comam nutriat, ignominia eſt illi: & capilli, mulieri pro velamine dati ſunt, *ſed quis Hercules Augiæ ſtabulum expurgabit? dummodò*

Sint procul à nobis juvenes ut fœmina compti.

Honeſtas capillorum apud nos non muliebris: ſed & glabritiem totius capitis, Turcis Moſchiſq́ uſitatam, incuſamus: medium pro more gentis, & virili decore retinemus: caput ſemper pectimus, ſæpè lavamus, nec illud frivolum curatur à nobis.

Caput ablue nunquam:

curent illi, qui beneficia intellectus lotione capitis abſtergi timent; & ut retineantur fortius, inſperſis cineribus cutem indurant. Maius itaque periculum involutionis capillorum, vel ex longo decubitu, vel pectentium negligentiâ, Scotis deberet eſſe, vel alijs ſatyraceis capitibus, cum rudioribus plerumque illis, neque pecten ſæpè ad manum, neque ille accuratus capitis ſemper cultus. Hæc ſat de Plicâ, quâ ſe miſerrimè vir ille bonus implicavit, & ſi quam antea taciturnitas illi comparaverat authoritatem, imprudens quâ ſe prodidit ſcriptura, tortum illius ingenium, & ſtultis compoſitum mendacijs Europæ explicabit.

Tuum

Tuum reſtat, Vir Clariſſime, *ut pro illo, quo ſemper flagras eruendæ defendendæq; veritatis amore, falſa & commentitia Scoti illius oſtendas orbi: ut videant omnes docti, maximè illum eſſe barbarum, qui indebitè Polonis negligentiæ pectendi capitis inurit barbariem: & imperitè, temerè, maligneq; ſcripta, doctis tuis, uti ſoles, rationibus convincas. Vale, & omnes diutiſſimè bene valere iube. Lovanij Anno* 1662. *Iunij* 7.

CENSV-

CENSVRA.

HIc *Tractatus Doctoris VOP. F. PLEMPII* De affect bus Capillorum & Vnguium, *nihil continet Fidei Catholicæ, aut bonis moribus contrarium: ideoque imprimi poterit. Datum Lovanij die* 7. *Octob.* 1662.

JACOBUS PONTANVS
S. Th. Doctor & Librorum
Cenſor.

VOPIS-

VOPISCI FORTVNATI PLEMPIJ De affectibus Capillorum & Vnguium TRACTATVS.

CAPVT PRIMUM.

Capilli *&* Capitis *etyma. Caput humanum maximè piloſum: ejus ratio. Veteres nullis pileis uſi: certis tamen temporibus & certæ perſonæ eos imponebant.* Flamines *undè dicti.* Cauſia *ſive* petaſus *quid. Quomodò antiqui viris dignitate præditis obvij caput aperuerint.* Sincipitis, occipitis, temporum, ſuperciliorum, ciliorum, labri, menti *etymologiæ.* Pilus, crinis, coma, cæſaries, capronæ, antiæ *quid, & unde deducantur. Capillos vitâ donatos eſſe probatur.*

CApillus dicitur quaſi *capitis pilus*, ut tradunt illi, qui verborum rationes origineſque inquirunt. Litera L. liquida geminatur, contrà quàm fit in primogenio, *pilus*, quod priorem corripit. Caput deducunt à Græco vocabulo κεφαλή vel à κάρα ejuſdem ſignificationis voce. Alij Romanorum, teſte *Cicerone*, doctiſſimum *Varronem* ſecuti etymi rationem indè arceſſunt, quod à *capite* initium *capiant* ſenſus & nervi. Atque hanc etymologiam multi probant, quorum tamen in cenſu nomen ſuum non profitetur eruditiſſ. *Ger. Ioan. Voßius*, qui mavult caput nominari à κεφαλή. Nam & φ, inquit, interdum abit in tenuem p. quomodò à σοφὸς eſt *ſapio*; à κάρφω, *carpo* &c. & è non

rarò in à abit; quomodò à *μένω* eſt *maneo*; ab *ἔννος*, *annus*; à *σέβομαι*, id eſt colo, veneror, *Sabini*; ab Hebræo & Syro *ereb*, quo *ἑσπέρα*, id eſt, veſpera ſignificatur, *Arabes*. Quod ſi hæc, addit, minùs placent, fuerit *caput* à *cap curvare*, vel Syro capa *inclinare*; quia caput formâ eſt globoſâ & ad inclinandum ſe idoneâ. Sanè à Syro illo eſt & *κύπτειν caput inclinare*. Huic præclaro Viro conſentit *Ioan. Henr. Alſtedius* in omni ſcientiarum genere non minùs excellens.

In animantium autem genere humanum caput maximè eſt piloſum. Cujus cauſam tum ad neceſſitatem; tum ad præſidij rationem eſſe referendam auctor eſt magnus *Stagirites*. Ad neceſſitatem quidem, propter cerebri humiditatem & commiſſuras calvæ: nam ubi plurimum humoris caloriſque eſt, ibidem ortum pilorum eſſe exuberantem neceſſe eſt. Præſidij autem ſeu adjumenti ratio eſt, ut frequentia pili caput operiens defendat à nimio frigore & calore. Cum enim cerebrum hominis portione maximum & humidiſſimum ſit, maximam etiam tutelam deſiderat. Res namque corporis noſtri humida quæque & incaleſcere & refrigerari maximè apta eſt: quæ autem contrà ſe habet, hæc minus affici poteſt. Adde & ornatum, qui ſit velut in ædificij culmine, neque in orbem coactus, neque in pilei figuram teres factus, ne quibuſdam partibus nudis, eſſet informis: ſed aliubi infuſus, aliubi retractus, pro cujuſlibet loci decentiâ, ut ita loquar, ſpeciem miri oſtendit decoris. Proindè memoriæ traditur, *Charilaum* nobilem Lacedæmonium interrogatum, cur comam nutriret; reſpondiſſe: quoniam ex omni ornatu hic pulchrior foret venuſtiorque, ac ſumtus minimi. Quam ob rem & *Silius Italicus* Poëta & tertium Conſul Romanus in laudibus *Scipionis* ita ſibi canendum cenſuit:

Martia frons, facileſque comæ, nec pone retroque
Cæſaries brevior.

Philoſtratus in quâdam ſuâ epiſtolâ comæ decorem commendat ad hunc modum: caput crinibus luxurians amœnius eſt longè Palladis germine: hanc enim arcem minimè omnium glabram atque incomtam decet conſpici. Hiſce calculum adijcit prophetica ſententia *Eſaiæ* tertio: *calvum reddet Dominus verticem filiarum Sion.* Et *Lycurgum* ſcimus, cives aſſuefeciſſe comam nutrire; quoniam pulchros quidem decentiores redderet, deformés verò terribiliores, ac magis formidabiles Nam & jubati leones tigreſque terribiliores viſuntur cæteris eo exutis ornamento.

Iſtì capitis tegmini à naturâ dato fidentes veteres nullis pileis uſi ſunt, ſed vel nudo capite fuerunt, vel veſte caput velaverunt: cum nulli in veteribus Romanorum ſtatuis; nulli in æneis quoque nummis pilei viſantur.

Nulla

Nulla etiam pilei vel cauſiæ, qui eſt pileus expaſſos habens margines, ad arcendum æſtum, ne apud *Homerum* quidem mentio: adeò ut nudi capitis conſuetudo à caſcâ Græciâ, cui capitis operimenta uſitata non fuere, ducta videatur. Inter Romanos *Iulius Cæſar*, ut *Tranquillus* prodidit, calvitij deformitatem iniquo animo tulit; ideoque deficientem capillum revocare à vertice aſſueverat: atque ex omnibus decretis ſibi à Senatu populoque honoribus, non aliud aut recepit, aut uſurpavit libentiùs, quàm jus laureæ coronæ perpetuò geſtandæ: idque ad calvitium celandum. At verò minimè eam tanto expetiviſſet opere, ſi pileus in uſu fuiſſet, longè ſcilicet aptior & fidelior ad diſſimulandum calvitium, quàm corona.

Nihilominùs tempora quædam fuerunt & homines, quibus jus & uſus capitis tegendi.

Temporibus comprehendo ſacra, ludos, Saturnalia, peregrinationem, militiam.

Sacra ſeu ſacrificia velato capite peracta fuiſſe priſco ritu literatoribus notum eſt. Undè flamen quaſi *filamen* dictus, quod caput filo lanæ præcinctum haberet. Diſertè *Servius* in 8. Æneid. flamines in capite pileum habebant, in quo erat brevis virga deſuper habens lanæ aliquid. Quod cùm per æſtus portare non poſſent, filo tantum capita religare cœperunt. Nam nudis penitùs eos capitibus incedere nefas fuerat. Unde à filo, quo utebantur, flamines dicebantur, quaſi filamines. Verùm feſtis diebus filo depoſito, pilea neceſſe erat accipere, quæ ſecundum alios ad oſtendendam ſacerdotij eminentiam ſunt reperta: ſicut columnæ mortuis nobilibus ſuperponuntur, ad oſtendendum eorum columen. Hæc *Servius* eo loco. *Plutarchus* à pileo, quaſi pileamines, dictos arbitratur. *Voſſio* neque à *filo* neque *pileo* id nomen accepiſſe videntur: longiùs enim vocabula hæc abeunt. Sed eſt, inquit, flamen à *flameo*, hoc eſt, velamento capitis, quo utebatur. Id autem *flameum* vocatum à flameo colore. Hujus verò coloris erat, quia erant ſacerdotes Jovis tonantis, cui is color convenit. Illud geſtaminis genus etiam *apex* dicebatut. Sic enim *Iuvenalis*:

Et tollens apicem generoſo vertice flamen.

Maximus item *Valerius* inter ſacrificandum *Sulpitio* apicem prolapſum ſcribit. *Numa Pompilius* de Pontificalibus agens *titulum* appellat, quem ait eſſe pallium, quo ſacerdotes caput tectabant, cùm ad ſacrificium accederent. *Virgilius*:

Et caput ante aras Phrygio velatus amictu.

In ludis quoque, Saturnalibus præcipue, hoc eſt liberrimæ vitæ diebus, pileus admittebatur, ſignum ſcilicet libertatis. Quo ſenſu *Martialis* Romam *pileatam* vocat.

Permittis, puto, pileata Roma.

Illo nimirùm tempore paſſim per agros urbeſque ferè omnes læti agebant, & cum dominis famuli epulabantur.

Peregrinatio inſuper capitis tegmen ſibi vendicabat, quod erat *cauſia* ſive *petaſus*, qui ad umbram faciendam marginatus erat, & adverſus pluvias, ęſtus, ac ventos imprimis idoneus. *Plautus* peregrè euntibus aut venientibus *petaſum* ubique aptat. *Cicero* tabellarios *petaſatos* venire ait. *Auguſtus* teſte *Suetonio*, domi quoque non niſi *petaſatus* ſub dio ſpaciabatur: quia aëris & Solis erat impatiens.

Denique in militiâ pileorum uſum fuiſſe, ſuadet *Vitruvius*: uſque ad præſentem, inquit, ætatem conſuetudo permanſit, ut omnes milites pileis, quos Pannonicos vocant, ex pellibus uterentur. Auctor tamen eſt *Suetonius*, armorum & equitandi peritiſſimum *Iulium Cæſarem*, laboriſque ultra fidem tolerantem, in agmine nonnumquàm equo, ſæpius pedibus anteiſſe capite detecto, ſeu Sol ſive imber eſſet.

Jam & homines certi à communi illo more excipiebantur. In primis liberti novi. Nam ſervis, ſimul atque manu miſſi eſſent, capilli radebantur, & capite calvo pileus imponebatur. *Plautus*:

Egò hodiè raſo capite calvus accipiam pileum.

Hinc ad pileum vocati ſervi dicuntur *Livio* paſſim & *Senecæ*, quibus promiſſa conceſſave libertas erat. Præterea ægris capitis firmandi gratiâ pileo uti licuit. Sic *Ovidius* amantem ſuum de morbo & pallore fingendo inſtruens, pileolum ei inter ſigna tribuit:

Arguat & macies animum; nec turpe putaris
Pileolum nitidis impoſuiſſe comis.

Alij legunt *palliolum*. Idem Senibus licuiſſe *Nicephorus Gregoras* oſtendit lib. 10. ubi morem eum cum Romano imperio Byzantium tranſlatum docens: de capitis tegmine ait moris apud ſuperiores fuiſſe, ut ætate provectiores aulici pileis turbinatis uterentur, ſerico textis; juniores autem omnes prorſus nudis eſſent capitibus.

Dicat aliquis, ſi omnes extra memorata tempora & perſonas, nudo & aperto erant capite veteres, quomodò *Plinius*, *Plutarchus*, *Salluſtius*, *Seneca*, alijque prodiderunt, qui viris dignitate præditis & honore dignis fortè occurrerent, obvios caput aperire conſueviſſe? Reſpond. aut de ijs hoc intelligi poteſt, qui operto capite aliquâ ex cauſâ incederent, ut milites & liberti pileo, ſacerdotes flameo, omnes pluvio tempore galero, in Sole & per viam petaſó ſeu cauſiâ. Aut capitis illa tectio & apertio non tam de pileo, quam de togæ laciniâ erit accipienda. Laciniam enim iſtam in caput

ſæpe

ſæpe reijciebant contra ventum, vel æſtum; eamque detrahebant viro aliquo prælustri occurrente.

Sed è diverticulo in viam redeamus. Partes capitis, quæ pilis teguntur, ſunt ſinciput, occiput, tempora, ſupercilia, cilia; & in viro juſtâ ætate labrum ſuperius ac mentum.

Sinciput non quaſi *ſine capite*, ut quidam explicant: neque, ut alij, quaſi *ſincerum caput*, ſed quaſi *ſemi caput*: nempe quia eo *dimidiū capitis* denotatur; undè & Græcis *hemicephalion* vocatur: ijſdem & *bregma* dicitur vel *bregmos* à βρέχειν, hoc eſt, *humectare, madefacere*, eō quòd hęc pars humida ſit infantibus.

Occiput conflatum eſt ex *ob* & *caput*; quia ea pars ſincipiti opponitur. Nam hanc eſſe vim præverbij *ob*, paret ex *obvio, obverto, oppono*.

Tempora vel *timpora*, hoc enim modo in probatis codicibus ſcriptum invenitur; ita vocantur, non quia, *quaſi tempora, quibuſdam intervallis mutantur*, uti vult *Iſidorus*: ſed quia ex ijs *tempus*, hoc eſt, *anni ſive ætas hominis* cognoſcitur.

Supercilia dicta ſcribit *Iſidorus*, quia *ſuperpoſita ſunt cilijs*. De *ciliorum* voce *Feſtus* ſic cenſet: cilium eſt folliculus, quo oculus tegitur; unde fit ſupercilium. Et *Iſidorus* cilia inquit eſſe tegmina, quibus cooperiuntur oculi; & dicta cilia, quòd *celent oculos*, tegantque tutâ cuſtodiâ. Sed cum *cillere* antiquis ſit *movere*; veriſimilius eſt, *cilia* dici, quia perpetuò *cillant*; quemadmodum *palpebræ* nominatæ à perpetuâ *palpitatione*. Etiam *Lactantius* accedit *Feſto* atque *Iſidoro*: nam inquit: ut oculi munitiores eſſent ab injuriâ, ciliorum tegminibus Deus occuluit: undè oculos dictos eſſe *Varroni* placet. Sed enim videri queat, non tam primò id notare, quàm per ſynecdochen partis: propriè autem ſignificare non totam oculorum tunicam, ſed ſuperiorem; nec hanc totam, ſed crepidinem ejus, undè pili exeunt. *Plinius* id indicat *lib.* 11. *cap.* 37. ubi ait: *extremum ambitum genæ ſuperioris antiqui cilium vocavere; undè & ſupercilia.* Quo loco *genæ* non ſunt *malæ*, ſed oculorum tegmina, undè palpebræ prodeunt. *Hadrianus Iunius* in Nomenclatore ſuo, *cilia* ait eſſe pilos è palpebris natos; & *ſupercilium* ductum pilorum ſupra palpebras. Sed pili iſti *Plinio* dicuntur *palpebræ*, non *cilia* loco jam citato: *palpebræ*, inquit, *in genis homini utrimque. Defluere eas haud immeritò venere abundantibus tradunt.*

Labrum, uti & labium venit à Græcō λαβεῖν, labijs enim ſive labris cibum apprehendimus. *Donatus* ad Terent. Eunuch. act. 2. ſcen. 3. vult labra eſſe ſuperiora, labia inferiora. *Aratius* contrà ſentit.

Mentum *Iſidorus* ſic nuncupari putat, quòd ibi *mandibulæ* oriantur, vel quòd ibi jungantur. Mirifica herclè etymologia, *mentum* à *mandibulâ*!

Paulò veroſimiliùs *Iovianus Pontanus* in Actio ſuo dictum ait, quia hiantibus nobis moveatur, nempe ut ex *movimentum* fit *momentum*, & hinc *mentum*. At *Iul. Scaliger* exercit. 307. deducit à μηνύω; id eſt, *indico, ſignifico*; quaſi eſſet *menutum*. Rationem affert hanc: quòd mento demonſtrent pueri & muti, atque alij, etiam intenti, ubi loqui nolunt. Vel ſit *mentum* à *meno*, undè & *mentio*, & *commentum*.

In hiſce ergò capitis partibus naſcitur capillus, pilus, crinis, coma cæſaries, capronæ, antiæ.

De capillo antè vidimus, dictum videlicet ita eſſe, quaſi *capitis pilum*. Ab eo eſt *capillitium* & *capillamentum* & *capillago*, quo utitur *Tertullianus*.

Pilus à *pelle*, è quâ prodit; ita *Iſidorus* & *Perottus*. Sed eſt fortaſſe à πτίλον, *pluma*, inquit *Voßius*. Nam quod in piſcibus ſquamæ, in avibus plumæ, hoc in pedeſtribus pili. At fortean meliùs à πίλος propter denſitatem.

Crinis à κρίνω, id eſt, diſcerno; quod crines diſcreti ſint.

Coma eſt Græcum κόμη à κομεῖν, id eſt, *curare ornare*; quoniam ſtudio excoli requirat. Sunt qui comam quaſi κόσμον & capitis ornamentum dici autumant: quâ ratione & arborum folia comæ dicuntur, quòd ad ornatum ſint comparati. Undè hyems ventorumque injuria exuere plantas honore ſuo, & exſpoliare comis legitur, ubi frondes decutit. Nec deſunt, qui à κόπτειν, à *cædendo* vocis originem derivare malint, ut ab ejus verbi præterito κέκομμαι deſcendat. Quorum opinioni refragari videntur *Servius* & *Donatus*, nobiliſſimi Grammatici; quorum ille comas, eſſe *capillos non tonſos* annotat; hic comarum ſignificatione prolixitatem monſtrari ſcribit. Uſque adeò non eſſe fidendum etymologiæ videtur, ut eam non immeritò *Galenus* noſter dixerit *mendacem teſtem*.

Cæſaries, nunc dicimus; fortaſſis & olim *Cæſaria*. Eſt à *Cæſa*: ut à *luxu* venit *luxuria* & *luxuries*. Cum autem ſit à *cædendo*, tantùm erit virorum: quod monet etiam *Servius* & *S. Iſidorus*.

Capronæ ſive *capronea* aliquibus dictæ videntur, quia *caprorum* propriæ ſint. Hæc ab alijs reijcitur ſententia, recipiturque *Feſti*, qui ait capronas eſſe equorum jubas in frontem devexas, quaſi *à capite pronas*. At *Nonius* non equorum modò, ſed & hominum facit: generatim enim ab eo definiuntur, *comæ, quæ ante frontem ſunt*. Deindè, idem ac *Feſtus*, etymon ſubijcit, adductis his *Lucilij* verſibus:

Aptari caput, atque comas fluitare capronas
Altas frontibus immiſſas, ut mos fuit illis.

Forſan tamen non eſt vox compoſita, ſed ſimplex ſive à *capite*, ſive à *caperando*, quia frontem caperent corrugentve. *Had. Iunius* idem ait eſſe

antias

antias & *capronas.* Et ex ijs quidem, quæ de his veteres prodidere Grammatici, difficile eſt dicere diſcrimen. Differre tamen vel fidem fecerit *Apuleius* lib. 1. flor. ubi ita ſcribit: *iam primum crines eius præmulſis antijs, & promulſis caproneis, anteventuli & propenduli.* Dictæ ergò *antiæ* ab *ante.*

Iſta Grammatica ſunt & Philologica, eruditis tamen literatoribus grata. Nunc quod propoſitum eſt, perſequamur; affectus, inquam, capillorum explicemus & curemus, quod Medicum eſt.

Quid autem, inquies, rei vilis, excrementitiæ, vitæ expertis curam geris; & non potiùs partium corporis affectus tradis? Ego verò aio capillos, etſi fortaſſe corporis quiſquiliæ & retrimenta ſint, tamen quia præcipuum ſunt hominis honeſtamentum, & mentis arcem ab injurijs tuentur, meritò & ſedulò curæ habendos eſſe. Quin imò forſan excrementa non ſunt, ſed vitam habent. Plerique quidem Medici & Philoſophi aliter ſentiunt; ajuntque capillos non verè nutriri, ſed à vaporibus excrementitijs forâs protrudi; quos inter elegantiſſimus *Fernelius* quoque eſt, his præcipuè motus rationibus: quòd præciſi omni ætate vel decrepitâ vel præcipitatâ recreſcant. Deindè quòd hecticis & tabidis, quibus reliquum corpus non modò non augetur, ſed planè exhauritur & liqueſcit, ij ſoli diffundantur & grandeſcant: neque his modò, ſed etiam vitâ deſtitutis corporibus. Quibus apertè convinci putat, non naturæ attrahentis beneficio, ſed excrementi redundantis vi & egreſſu ab radice dumtaxat illos increſcere.

Quæ quidem non mediocriter urgere videntur, ſed talia tamen non ſunt, ut adverſam partem tamquam improbabilem peſſum dent. Etenim quòd præciſi omni ætate excreſcant; hoc non ſolis pilis competit, ſed & dentibus ex Anatomicorum omnium ſententiâ: id quod ideò ipſis condonatum creditur, quia perpetuò molendis cibis atteruntur. Quòd verò hecticis & tabidis ij ſoli diffundantur, fit, quia viliſſimum alimentum ipſis augendis accommodatum eſt; quale cùm ijs in affectibus ſuppetat facilè, & cæteris partibus alendis ſit inidoneum, fit, ut hæ liqueſcant, illi non item. Quòd denique in vitâ deſtitutis corporibus augeri animadvertantur; non propterea ipſos vitâ deſtitui evincitur: poſſunt enim in vitâ carentibus quædam excreſcere vitaliter; ſic namque è terrâ vitæ experte plantæ emergunt viventes. Qui ratione dici poteſt, in mortuis corporibus pilos retinere vitam vegetativam.

Sane vitâ pilos donatos eſſe, arguere mihi hæc videntur: quòd, dum caneſcunt pili, non in radicibus tantùm, ſed & in extremitatibus ſimul albeſcant: argumento illos alimento intrò attracto, intuſque immutato nutriri.

nutriri. Deindè quòd pili non creſcant in immenſum, ſed definitam incrementi legem ac metam habeant, quemadmodum & ſtirpes; fidem facit eos verâ nutritione increſcere. Si enim admotâ dumtaxàt ad radicem materiâ atque ſubjectâ adaugeſcunt; quoniam continenter ſuggeritur & accedit, continuâ adauctione deberent tandem in immenſum luxuriare atque grandeſcere. Atqui contrà fieri cernimus, his, ut plantis, conſtitutos incrementi limites, quos prætergredi non liceat Quocirca his, ut ſtirpibus, videtur alimentum omnem ſubſtantiam intrò ſubire, quod primâ ætate alit & auget, & demum ceſſante incremento tantùm alit. Hoc ſibi objicit, verùm non ſolvit *Fernelius*: at inquit, illud eſſe ex his, in quibus non aliud, quàm mirari licet Dei & Naturæ providentiam. Denique & hoc pilos verâ nutritione alimento intrò adacto augeſcere indicat, quòd quandò reſecti primùm ſunt, obtuſi ſint in cacumine, & poſtmodum grandeſcentes acuantur. Certè ſi appoſitâ infernè materiâ tantùm extruderentur, faſtigium exſtans eamdem ſemper figuram retineret. Neque negandum hìc eſt, rem tam ſubtilem, ut pilus eſt, poros habere poſſe, per quos alimentum trahat. Nam conſiderentur ariſtarum fibræ tenuiſſimæ, quæ vivunt, ideòque poros habent, per quos alimentum ſugunt. Quæ etiam ratio eſt, cur præſecti pili nihil ſucci emittant, ob tenuitatem enim pilorum exiguus, qui ineſt, ſuccus fugit ſenſus noſtros; quemadmodum & in jam dictis fit ariſtis. Quod ſi notabiliter craſſefacti ſunt pili, ſuccum etiam ſenſibiliter emittent; uti ſubindè obſervare licet in illo capillorum affectu, quem *plicam Polonicam* nominant, in quâ ſecti pili ſtillant ſanguinem. Quin jam beneficio conſpiciliorum microſcopiorum videntur omnes capilli naturaliter ſe habentes cavi, & ut canales pertuſi ac perforati, adeò ut pennas anſerum referant: figuræ verò eſſe triangularis plerique; radices eorum geniculatæ, velut multæ ſunt plantæ.

CAPVT

CAPVT SECUNDUM.

De Canitie.

Canities & cani *undè deriventur. Quid canities; quibus nominibus apud auctores appelletur: quotuplex ſit. Qui cum canis nati ſint. Hiſtoriæ memorabiles eorum, qui repentè cani facti ſunt. Quam canitiæ cauſam ſtatuat* Hippocrates & Ariſtoteles, *alijque: eæ cauſæ examinantur. Cur canities in hominibus potius, quàm alijs animalibus. Quæ pars ultimò caneſcat. Cur palpebrarum pili non caneſcant. Canities venerabilis. Turpe ſenem canos ſuos fucare. Intempeſtiva canities quibus emendetur. An ſint medicamenta, quæ ſenem abjectis canis reddant juvenem. Capillos tingentia colore nigro, flavo, aureo. Remedium impediens canitiem.*

CAnities vel canitia, vel canitudo, ut *Varro* loquitur, eſt à *cani*, quod ſimpliciter prolatum de capillis intelligitur. Illud autem *cani* nonnullis primas literas retinuiſſe videtur ex *candidus* & *niger*, undè ſit conflatum. Ita *Iſidorus*, canus, inquit, dictus eſt, quia ex candido colore & nigro eſt. Sed enim ſive ſingulo *canus*, ſive plurativo numero *cani* dicas, ſimplex eſt, non compoſitum. Nec *canus* eſt à *candidus*: ſed contra à *canus* eſt *caneo*; undè *candeo*, à quo *candidus*. *Canus* autem eſt a καω, *uro*, quia ignis lucem parit, quæ *candida* à Poëtis vocatur: vel potiùs à χανεῖν, id eſt, *album reddere*.

Eſt porrò canities naturalis pilorum coloris in alborem vel potius cinereum colorem commutatio. Eam propterea non invenuſtè *ſpumam* nominat *Q. Calaber*, à ſquallidâ nimirum albitudine:

Albebant nimiâ ſpumâ caput hirtaque barba.

Haud abſimili ratione *nivem capitis* eam appellat *Aurelius Prudentius*: ab imitatione candoris cygnearum plumarum *Flaccus* nuncupat *plumam*, ubi *Ligurinum* formæ venuſtate ſuperbientem modeſtiæ admonet his verbis:

Inſperata tua cùm veniet pluma ſuperbia.

Naſo quoque apud Getas exulans in extremo ſenio queritur; jam ſua tempora imitari cygneas plumas. Tale eſt *Ariſtophanis*, illud in Veſpis:

Olore canior comæ ſilva emicat.

Hinc cygnus epitheto *canicolor* dicitur apud *Euripidem*. Græcus Poëta *Hippothous* canos nominat *ſenij flores*. Ver jucundum Græcis Poëtis *canum* vocatur ab amæno adſpectu florum ſuâ albitudine pratorum virorem interſtinguentium. Abſinthium, herbam amaram, *canum* dixit *Ovidius* à cinericio albore. Mare etiam *canum* vocitatur ob albeſcentis ſpumæ ſquallorem. Decembrem *menſem canum* appellat *Martialis* propter nivis omnia operientis ſpectaculum Ferrum, quod attritu candeſcit, ad cædes & latrocinia infame, *canum* appellat *Homerus*. Comici Græci canos dictitant *polline albicantes*. Quendam albicante pariter & flavente capillo varium conſpicatus *Domitianus*, geſtare *nivem mulſo perfuſam* dixit, ut à *Sexto Aurelio Victore* literis proditum eſt.

Alia autem eſt canities naturalis, ſenectutis propria; alia præter naturam, quia præmatura & intempeſtiva, quam qui contrahunt, *præcani* vocantur ab *Horatio*.

Fuerunt etiam, qui cum canis nati ſunt. Ita à primo ortu canum exſtitiſſe legimus *Tarchonta*, qui à *Tyrrheno* oppidis duodecim in Hetruriâ conditis præfectus fuit: quod innatæ illius à puero prudentiæ tributum à Poëtis eſt ſimile vero. *Cygno* Neptuni filio canities primis annis nata nomen dediſſe putatur. *Tarquinium Priſcum* prudentiſſimum Regem ab ineunte pueritiâ canum fuiſſe *Strabo* memorat. *Numam* quoque *Pompilium* à primâ ætate canum fuiſſe affirmat *Servius Honoratus*, quâ fide neſcio; quamquam *Virgilius* illi incanum mentum crineſque tribuat jam tum ſeni. Quin & ab ipſo natali caneſcere Albanos Scythiæ populos, qui ſe poſteros Iaſonis credi voluerunt, refert polyhiſtor *Solinus* in hæc verba: *albo crine naſcuntur, canitiem habent auſpicium capillorum; ſic comæ color genti nomen indidiſſe videtur.* At hoc non videtur Doctiſſimo *Salmaſio* in Plin. exercit. ad *Solinum*. Refert *Heſiodus* Græas *Phorci* filias mox à partu canas fuiſſe, quas è ſorore *Ceto* ſuſceperat. *Caſſiodorus* putat *Senecæ* nomen indè duci, quoniam cui primo cognomentum id impoſitum, canus ſit natus. *Ioan. Schenckius* ex literis *Guil Stuckij* narrat *Conradum à Waldkirch* patricium & Senatorem Scaphuſianum ſtatim à nativitate canos ab unâ parte capillos, & barbam, ſimul atque illa creſcere cœpit, ſimiliter ab illâ parte canam habuiſſe, ideòque *grauwlock* eſſe nominatum. Illud verò inter naturæ miracula adſcribendum, quod prodit *Cteſias*, in Indiæ quâdam

gente

gente fæminas ſemel tantùm parere, eoque conceptu genitos confeſtim caneſcere, in ſenectute autem nigreſcere. Quod & tradit *Ariſtoteles* de gruibus, nimirùm illas ſeneſcentes magis nigreſcere, contrà quàm cætera animantia. *Erginus* filius *Clymeni* virentibus etiamnum annis ante tempus canus, cùm in funerale certamen ab *Hypſipyle* in exequijs mariti *Thoantis* propoſitum deſcendiſſet, cum Boreadibus certaturus à Lemnijs muliercu-lis riſu fuit exceptus. Undè & in proverbium abierunt, *Ergini cani*, de intempeſtivâ canitie.

Iſta canities intempeſtiva & præpropera nullâ re citiùs promovetur; quàm curis, mœrore, metu. Sunt, qui è naufragio prӕter ſpem ſalvi enatantes, repentè cani evaſerunt. Commemorant alij nonnullos, qui in præruptas rupes aucupij gratiâ funis ope pervaſerant, ſoluto eo aut delapſo, deſpera-bundos præproperam canitiem accerſiviſſe. Memoratu digna eſt hiſtoria *Hadriano Iunio* narrata olim à *Franciſco Dilpho*, non gentilitijs magis imagi-nibus, quàm ſingulari eruditione clariſſimo Equite, Cæſareæ Majeſtatis apud Sereniſſ. Angliæ Regem tum temporis Oratore; ea ſic habet: Hiſpa-nus nomine *Didacus* ſive *Diëgus Oſorius* nobiliſſimâ familiâ ortus, aulicæ puellæ amore captus, communicato priùs cum eâ conſilio, in patulâ ar-bore & frondosâ abſconderat ſe; ea creſcebat in Hiſpanijs intra Regij horti ſepta. Interim fortuito catelli Melitæi latratu prodita colloquij fides, ſa-tellitum manui illum objecit. Comprehenſus carcerique incluſus, quòd capitale eſſet illic deprehendi, dictatâ ultimâ ſententiâ ita inhorruit totus, ut nox unica juvenem eumdem & ſenem incanum viderit. Quo ſpectaculo motus carcerarius, delato ad *Ferrandum* Regem catholicum prodigioſæ rei indicio, effecit, ut capitalis legis rigore in benignitatem converſo, Rex illum abſolverit, inquiens pænarum ſatis dediſſe, qui præmaturam ſenectutem cum juventæ flore commutaſſet.

Hanc ipſam rem contigiſſe teſtatur *Petrus Meſſias* Hiſpalenſis, eventum hunc imaginationi adſcribens. *Henricus Salmuth* comment. in *Guid. Panci-rollum*, adfirmat quemdam fabrum in Haſſiâ, cùm nocturno itinere à cacodæmone ſæviſſimè habitus eſſet ad auroram uſque, unâ nocte canitiem ſpectabilem contraxiſſe ex metu. Aliam hiſtoriam *Conrado Geſnero* expoſuit per literas ſuas *Iuſtinus Goblerus*; quarùm hoc eſt exemplar: Fuit mihi pro-patruus, *Michael* dictus, venationi & aucupio mirè deditus, qui cum foſſas aliquas in agris ſuis ex patrio more haberet pro capiendis feris, altas ita, ut nulla beſtia quamlibet violenta erumpere capta poſſet. Accidit ut unâ nocte, eâque dominicâ tria animalia longè diverſæ naturæ unam eamdem-que in foſſam caderent: mulier vicina prior, quæ, ut poſtea ipſamet retulit,

ſola decurrens in agrum ſub veſperam betas rapaſque in obſonium ſequentis diei iſtinc exportatura erat: deindè vulpes: tertiò atque ultimò Lupus incidit. Singuli ſibi in foſsâ locum occupatum primò totâ nocte quieti obtinent, & ut veriſimile eſt, ſeſe inter ſe mutuò metuunt. Lupus, quamquam animal ferocius, neque vulpem tamen neque mulierem attingit invadit ve, ſed ſuâ quaſi in ſtatione timidus perſiſtit. Trepidanti intereà mirum in modum mulieri nihil ab utrâque beſtiâ mali contigit, niſi quòd ob metum ab illis unâ nocte ferè tota caneſceret, & tantùm non ad amentiam redigeretur. Manè venator propatruus more ſuo foſſas perluſtrans, prædam triplicem inſperatò conſpicit, & ad conſpectum mulieris vicinæ ſuæ obſtupeſcit, quam alloquens voce ſuâ quaſi ex morte revocat, atque opem mox ſalutemque præſtat. Itaque foſſam inſiliens, ut erat cordatus ac robuſtus, ſtatim telo lupum interficit, deindè vulpem; tandem ſcalam nactus mulierem ſemimortuam humeris ſuis extrahit, & in planitiem ſiſtit; domumque defert. Quo facto ſuæ illa familiæ domuique reddita, deindè per omnem vitam triſtior ſemper quàm antè comparebat. *Iul. Scaliger* exercit. 312. ad ſubtil. Card. deſcribit hiſtoriam ſuæ tempeſtatis ſub *Franciſco Gonzaga*. Is affinem ſuum ſuſpectum conjurationis, cum in turri portæ Cæſareæ ad quæſtionem aut ſupplicium aſſervari juſſiſſet, nunciatum eſt manè totum repentè canum factum. Quod quaſi prodigium flexit Principis animum; qui ei propterea & veniæ & vitæ fecit gratiam. Cùm *Ludovicus* Bavarus Imperator cum civitatibus ad Rhenum ſitis inito fœdere contra eos, qui diſtractione Principum Germaniam vaſtabant, in armis eſſet, *Maria Brabantina* ejus conjunx, Werdæ habitans, binas literas, uno quidem annulo, diverſâ tamen cerâ, atrâ, rubrâ, obſignatas, iſtas marito, alteras *Heinrico Ruchoni*, decurioni equeſtri mittit. At is, qui epiſtolas detulit, errore ſeductus, rubrâ cerâ complicatas *Ludovico* tradit. Qui lectis literis amatoria agi ſuſpicatus, diſſimulatâ re, relicto apud Rhenum exercitu, quàm maximis poteſt itineribus ad uxorem diu noctuque contendit, & indictâ causâ adulterij condemnatam ſecuri percuti jubet. Poſteà veluti conſcias *Helicam* virginem Prennebergenſem cultello confodit: & aliam fœminam nobilem, quam gynæceo præfecerat, de turri præcipitavit. Ob id mirandam habuit & horrendam nocturnam viſionem, quâ unâ nocte totus factus eſt canus. Indè pænitentiâ ductus, Monaſterium in Bavariâ ſupra Amram, quod *Principis campus*, patriâ linguâ *furſtenfeldt* dicitur, exſtruxit, & donarijs ac cenſibus locupletavit.

Iſtæ ſunt canitiei cauſæ evidentes, quas *procatarcticas* appellare ſolemus Medici.

Medici. Nunc propinquiores inquirendæ, videndúmque quid ſit illud, quod colorem leucophæum capillis inducit. *Ariſtoteles* lib. 3. de hiſt. animal cap. 11. & lib. 5. de gener. animal. cap. 4. & 5. duas proponit ſententias de cauſis canitiei, eaſque refellit. Prima fuit *Hippocratis*, quæ legitur libro de nat. pueri num. 19. *cani*, ait, *ob id fiunt, quòd longo tempore pertranſeunte humiditate in homine albiſſimum eius ſecernitur, & ad cuticulam allabitur; & pilus albidiorem humiditatem trahens albidior fit, quàm priori tempore: itemque ipſa cuticula, præſertim ubi cani ſunt, albidior aliâ evadit. Et quicumque ex nativitate canum quid in capite habent, etiam illis cuticula ſumma, ubi cani ſunt, reliqua albidior exiſtit; illic enim albiſſima eſt humiditas: qualemcumque verò humiditatem caro attraxerit, ſive albam, ſive fulvam, ſive nigram tali colore etiam pilus inficitur.*

Hanc *Hipprocratis* ſententiam confirmat vitiligo, in quâ pili albi ſunt, quòd album & pituitoſum alimentum cute ſubiacens ſimili colore pilum inficiat. Deindè quorundam obſervationibus conſtat, aliquos cum canitie natos barbam poſteà emiſiſſe partim canam, partim alio colore præditam; canos autem erupiſſe ex albis punctis & maculis, quibus menti cutis erat notata. Nihilominùs hoc placitum convellit *Ariſtoteles*; quòd multi pilos nigros habeant, & cute ſint candidiſſimâ: & contrà Æthiopes cutem habeant perpetuò nigram, per ſenectutem tamen caneſcant.

Altera opinio, quam refellit *Ariſtoteles*, eſt eorum, qui ſtatuebant canitiem fieri ab ariditate: ſicut enim videmus albeſcere areſcentes plantas, ſive quòd à nimio Solis incendio ipſarum ſuccus exhauriatur, ſive quòd ob inopiam & defectum calidi nativi novum ſuccum prolectare non poſſint: ſimiliter pilos caneſcere exiſtimabant, quòd deficiente alibili humore areſcerent. Hanc ſententiam triplici argumento inſequitur: *primo*, quia nonnulli derepentè cani evaſere, imò & ab ipſo ortu quidam prodiere cani: atqui nihil ab ipſo ortu aut derepentè eſt aridum. *Secundo*, qui caput pileo aut alio tegumento ſemper operiunt, citiùs caneſcunt, quàm quibus illud ſemper eſt denudatum: operti autem pili minus ſiccantur, quàm aperti. *Tertio*, canities plerumque à pili cuſpide inchoatur: atqui in cuſpide non eſt tam intenſus calor exſiccans quàm in radice; ergò hæc deberet priùs ſemper areſcere, ideoque & caneſcere.

His opinionibus rejectis cenſet *Ariſtoteles* cauſam canitiei non eſſe aliam, quàm putredinem, hâc ratione: quibus hominibus, inquit, natura pilorum parum calida eſt, pluſque humoris ſubit, calor proprius

nequit concoquere; atque ita humor putreſcit calore aëris ambeuntis: fit enim putredo quæque à calore, ſed non ſuo nativoque: putredo autem & aquæ & terræ, & quorumvis ejuſmodi corporum fieri poteſt: quamobrem terreni etiam vaporis putredinem novimus, quæ *ſitus* vocatur. Etenim ſitus caries vaporis terreni eſt. Itaque in pilis quoque alimentum tale, cùm non concoquitur, putreſcit; atque ita efficitur ea, quæ canities appellatur. Quæ alba propterea eſt, quòd & ſitus carioſorum ferè albus eſt; cujus rei cauſa eſt, quòd multum aëris contineat. Ita *Ariſtoteles*. Qui rem ſic ſe habere demonſtrat exemplo eorum, qui cùm per morbos cani evaſerunt, reſtitutâ ſanitate priſtinum colorem in pilis receperunt: cujus eventus eam adſignat cauſam; quòd per morbum calor nativus pili debilior factus ſuum alimentum non potuerit concoquere, quo ex defectu putredo, & ex putredine canities fuerit conſequuta. Poſteaquam verò æger ſanitati reſtitutus eſt, calor vegetior factus crudos humores emendat, & putrefactos abigit, in quorum locum bonos & perfectè coctos ſubrogans, pilis ſuum colorem reſtituit.

Quæ quidem omnia probabiliter dici videntur, ſed tamen non carent difficultatibus. Nam quibus rationibus ſtudet conficere *Ariſtoteles*, canitiem ex ariditate non ſuſcitari, eiſdem arguere poſſumus, putredinem etiam cauſam canitiei non eſſe. Etenim quod ait *Ariſtoteles*, nihil ab ipſo ortu ſiccum produci, aut derepentè tale evadere; & propterea cùm canities ab ortu, & repentè nonnumquàm contingat, eam à ſiccitate non poſſe provenire. Idem telum in ipſius *Ariſtotelis* ſententiam poſſumus retorquere, dicendo nihil ab ipſo ortu putridum produci, aut repentè putridum fieri; ideòque à putredine non omnem canitiem pendere.

Puto ego canitiem universè ab unâ aliquâ causâ non provenire, ſed à varijs: eſt enim canities pilorum color albus; at color tum albus, tum alius quilibet à multis cauſis oriri poteſt: eſt namque color proportio certa diaphani & opaci intermixtâ luce; atqui proportio illa multiplici de causâ quit variari. In præſenti negotio variari illa poteſt à cruditate & incoctione alimenti ſequente imbecillitatem caloris nativi. Atque in canitie ferè ſemper videtur adeſſe caloris imbecillitas. Tribus quippè modis ea ſolet accidere, per ætatem, per morbum, per ſubitam animi conſternationem: in quibus omnibus calor nativus imminuitur. Poteſt aliter candor pilis induci; propter ſeparationem eorum halituum, qui per modum tincturæ ipſis colorem imprimebant: vel propter tincturam,

quam

quàm à pituitoſo humore accipiunt. Sed & ex certâ aëris & aquarum proprietate videtur oriri canities. Nam congenita ab ortu canities quibuſdam populis eſt familiaris: cujus eventus non videtur alia cauſa poſſe aſſignari, quàm communis uſus aquarnm & aëris, vel matris imaginatio.

Solent de canitie problemata quædam agitari. Quorum primum eſt: *quid cauſa ſit, cur canities potius in hominibus, quàm cæteris animalibus appareat; & magis in capite, maximè autem in temporibus?* Hoc problema *Ariſtoteles* atque etiam *Galenus* ſolvit. *Ariſtoteles*, quia canitiem à putredine fieri exiſtimat, reſpondet, corpora humida maximè eſſe putredini obnoxia: homo autem cætera animalia humiditate ſuperat. Capite verò magìs caneſcit, quia cerebrum in homine copioſiſſimum eſt, & inter omnes corporis partes humidiſſimum, parumque habet caloris: putredinis autem cauſæ ſunt abundantia humidi & defectus caloris.

Quod verò ad tempora attinet, ait *Ariſtoteles*, ideò maximè caneſcere; quia cùm occiput parùm cerebelli contineat, non valdè abundat humiditate ſuperfluâ: contrà autem ſinciput ob multam cerebri copiam putredini reſiſtit: quæ enim in majori copiâ ſunt, difficiliùs putreſcunt; ut vini dolium magis putredini reſiſtit, quàm cyathus, & mare magís quàm flumen, flumen quàm palus. Cùm ergò tempora plus cerebri contineant, quàm occiput, & minùs quàm ſinciput; fit ut inter capitis partes ipſa omnium prima caneſcant. Ita *Ariſtoteles*. Noſter *Galenus* ſic ſolvit: homo potiſſimùm caneſcit, quia cùm non ſubeat annuas mutationes pilorum; meritò per longam ætatem infirmatur pilus & caneſcit: magìs in capite, ob immodicam humiditatem à ſubſtrato cerebro ſuppeditatam: maximè autem temporibus; quia hæc ſola ex omnibus capitis partibus veſtiuntur muſculis: adeò ut in cæteris capitis partibus cerebri humiditas à ſiccitate oſſis temperetur; at in temporibus concurrit duplex cauſa humiditatis, cerebri ſcilicet & muſculorum temporalium mollities. Ad hunc modum differunt illi ſcientiarum Principes, non diſſentaneè à ſuis principijs. Nos ſecundùm noſtra hoc pacto dicere poſſumus: homo inter omnia animalia maximè caneſcit, quia maximè obnoxius eſt defectui ac remiſſioni caloris nativi: caput autem primò canitie tentatur; quia cùm cerebrum innato temperamento ſit frigidùm & humidum, per ſenectutem maximè deficitur calore nativo; & præcipue in temporibus propter humiditatem. Sed enim inter animalia & equi & canes quoque caneſcunt. De equis *Ariſtoteles* & *Plinius* fatentur. Cæterùm quia canities illa rarior minuſque

propria

propria eſt, nec clara admodùm, ideò ſolum hominem caneſcere traditum eſt. In equis tamen etiam ratio afferri poteſt, quòd os, in quo cerebrum, tenuius quàm cætera pro magnitudine habent. Argumentum eſt, quòd ictus in eo loco periculoſus ſit; undè illud Homericum:

Et qua ſeta hærent capiti, letaleque vulnus
Præcipuè fit equis

Cùm igitur præ tenuitate oſſis affluat humor, & per ætatem calor deficiat, pili iſti caneſcunt: ruffi verò celeriùs quàm nigri: nam & ruffitas quaſi imbecillitas pili eſt: imbecillimum autem quodque ſeneſcit celeriùs.

Alterum problema: *quænam pars corporis omnium poſtrema caneſcat?* Reſpond. pubem ultimò caneſcere, ut benè obſervavit *Ariſtoteles*. Cujus eventus ratio in copiam ſanguinis & ſpirituum eam in partem defluentium referenda videtur.

Tertium: *cur, cùm caput & mentum caneſcant, palpebrarum pili non caneſcant, qui intermedij ſunt?* Reſpond. quia ſicco, firmo, ſolido & denſo loco ſunt inſerti.

Jam ad curationem nos accingamus. Canities, quæ naturaliter & tempeſtivè venit in ſenectute, tolli non poteſt; nec fuco emendari debet: nam ſenem turpe non eſt eſſe canum. Quin venerabilis eſt canities. *Ovidius*:

Magna fuit quondam capitis reverentia cani:
Inque pari pretio ruga ſenilis erat.

Cano ſeni in theatro univerſi aſſurrexere Spartani. Unde Satyricus:

Credebant hoc grande nefas & morte piandum,
Si iuvenis vetulo non adſurrexerat.

Quod jam anteâ *Moyſes* præceperat in Levitico: *coram cano capite aſſurge, & honora perſonam ſenis.* Canities atque ſenium, ſcribit *Heraclides*, ſacri quidam portus ſunt extremæ ætatis, ſecura hominibus ſtatio, quantumque corporis tum decreſcunt vires, tantum animi vigor augeſcit. Apud Gentiles caſtitatis Dea habita Veſta, *cana* dicitur *Maroni*. Et fides, cujus numen ſanctiſſimum, *cana* eidem nominatur. Eâdem dignitate Veritas *cana* apud *Varronem* audit. Naturæ longævæ rerum parenti *canitiem* dat *Claudianus*. Æternitatem eâdem inſignit *Nonnus*. Tempus *Diphilus* Comicus appellat *canum opificem*. Apud Romanos vetuſto more nubentes *canis* ſenum ornabantur, ut & Veſtales virgines, caſtitatis vitæque integritatis exemplo, ut è *Sext. Pompeio* liquet. Thebæ Bæotiæ habebant *canum* Apollinem, teſte *Pauſania* in Bæoticis. Apud Cimbros

ſacerdotes

ſacerdotes & vates *canæ* caſtra ſequebantur, magno in honore habitæ, quæ de præliorum eventu vaticinia edere ſolebant. Denique *Solomon* in proverb. *ut iuvenum gloria*, inquit, *in robore poſita eſt*, *ita ſenum dignitas in canitie.*

Hanc tamen dignitatem quidam ſtudioſè occultare conantur pigmentis adhibitis. Quam capillorum tincturam primùm à *Medeâ* excogitatam tradit *Clemens Alexandrinus* in ſtromatum libris; præclarum ſcilicet lenocinij rudimentum. Eodem loco acriter idem auctor invehitur in eos, qui meretricio more vultum pingunt, cæſariemque tingere non ceſſant. Quæ res ut in viris ſummè pudenda, imò deteſtanda, ita è diverſo fœminis, quibus mundicias, ornatum, cultumque pro inſignibus eſſe permittenda ſcitè apud *Livium* diſſerit *Lu. Valerius*, eatenus indulgenda, dum certis finibus coërceatur licentia, nimiaque curioſitas, atque intra fucum conſiſtat. *Lucillius* epigrammatarius lepidè jocatur in anum canos tingentem, dictitans, fuco numquàm effici, ut ex *Hecubâ* fiat *Helena*. Cæus quiſpiam magno natu homo, cætera futilis, ob ſenectam tamen venerabilis, inducto fuco canos tegere conatus, legationem, cujus causâ Lacedæmona venerat, exponere cùm cœpiſſet, *Archidamus* Rex, animadverſo dolo, aſſurgens: *quid*, inquit, *ſani dixerit iſte, qui non animo tantùm, verum etiam capite mendacium circumfert?* ſimulque cum dicto orationem hominis exploſit, ac pro indictâ habuit, uti refert *Ælianus* lib. 7. omnigenæ hiſtoriæ. *Philippus Macedo* ſimiliter *Antipatrum*, quem ex amicis in Judicum ordinem cooptarat, capillos pariter & barbam fucantem, ut mendacem ſummovit, adijciens: *in crinibus infidum, nihilo fideliorem in rebus gerendis fore.* Hujus filius *Magnus* haud vano cognomine *Alexander*, ſenem capillos inficientem conſpicatus; *ne comam*, inquit, *tingas, ſed ſi potes, genua*, ut à *Plutarcho* ſcriptum eſt. Ridet pulchrè Lentinum quemdam *Martialis*:

Mentiris iuvenem tinctis Lentine capillis,
Tam ſubitò corvus, qui cygnus eras.
Non omnes fallis; ſcit te Proſerpina canum:
Perſonam capiti detrahet illa tuo.

Tamen quæ intempeſtivè venit canities, ea corrigi poteſt, neque inconvenit. Pro quâ tollendâ, ſi corpus cacochymum eſt, hoc à vitioſis humoribus expurgandum. Quo facto ad capitis evacuationem eſt procedendum per ſternutatoria, apophlegmatiſmos & errhina. Deindè ad medicamenta calorem nativum corporis & cerebri roborantia veniendum. Inter quæ multæ ſunt confectiones calidæ; ſed primas tenent theriaca & mithridatium. In primis verò ſtudendum, ut liber ſit animus, neu affectionibus ijs

agitetur, quas diximus canitiem accelerare. Novi ego virum religioſum, cui cùm impoſita eſſet provincia pueros humanioribus literis imbuendi, eamque iniquo ſuſciperet animo, quòd ſic non ſatis Deo & pietati vacare poſſet, caneſcere cœpit. Quod animadvertentes Superiores eum à munere illo ſummoverunt, ſtatimque, mirabile dictu, capilli ad priſtinum nigrorem rediverunt. Tantum in corpus valet animus! *Evonymus*, qui eſt *Conradus Geſnerus*, in theſauro ſuo aquam deſcribit tantæ virtutis, ut ſenem rejuveneſcere facere ſit potens. *Pedemontanus* & alij ſimilia medicamenta proponunt. Narrat *Deodatus* de inſigni Chymico *Ioan: Montano*, quòd ſuo elixire ſumto, decidentibus canis & unguibus è totius corporis cute, ſenectam depoſuerit, & juventutis florem denuò comparaverit. Quæ an vera ſint, ego neſcio; hoc ſcio, à Chymicis multa magnificè promitti, non præſtari. *Petrus de Oſma* ſcribit, ſe Indum vidiſſe, qui cujuſdam herbæ ſucco Hiſpanos quovis morbo laborantes, cæteroſque Indos perſanabat, juncturis omnibus ſucco illitis, panniſque coopertis, à quibus deinde ſanguinis copia exſudabat: & repetitâ curatione non à difficillimis tantùm morbis multos ſanatos fuiſſe, ſed eodem auxilio plures valdè ſenes repubeſcere viſum fuit, robuſtiori recuperato corporis habitu. Cæterùm herbam nec pretio, nec precibus, aut minis patefacere umquàm voluit. Sit fides penes auctorem. Hoc pacto *Glaucum* fabulabantur antiqui immortalem factum cujuſdam herbæ eſu. Sed neque imitandum, quod *Rhazius* prodit, amicum ſe habuiſſe, qui potatâ chalcanthi drachmâ unicâ nocte pilos omnes albos exuit. Quod periculoſum eſt medicamentum & erodens, ideòque per os minimè ſumendum.

Si per iſta antè præſcripta, ſimul ſervatâ bonâ victus ratione, capilli canitiem per ſe non deponant, ad pilos tingentia accedi debet. Inter quæ alia tingunt colore nigro, alia flavo. Videndum ergò quis color cuique conveniat. Tincturam autem præcedere debet pilorum abſterſio, & à ſordibus, pinguedine, ac ſquallore expurgatio: etenim colorem non admittunt, quæ ſunt unctuoſa. A frigidis tingentibus præcipuè læduntur, quibus imbecillum eſt caput. Itaque acerba, auſtera, & hujuſmodi valdè adſtringentia ijs plurimùm nocent teſte *Galeno*, qui obſervavit, pleraſque mulieres talium abuſu, dum canos fucare vellent, in graviſſimos affectus incidiſſe. Conſtat verò, quibus caput eſt frigidius, eos promtiùs offendi; gravius autem, quibus eſt calidius; his ſiquidem frigus magis eſt adverſum; & in morbis magis periclitantur, quorum naturæ non convenit affectus. *Gordonius* in hanc ſententiam ait: *melius eſt habere modicum de verecundiâ fatuâ, quàm dolorem perpetuum capiti inducere.*

Medica-

Medicamentum denigrans, neque ullum periculum damnumve inferens capiti eſt hoc: R. myrobalan nigror. unc. 1. paſſar. nigr. unc. ij. vini nigr. adſtring. lib. ij bull. in duplici vaſe lento igne ad conſumt duarum tertiarum: dein adde ſucci cortic. nucum viridium lib. v. ſumach acaciæ ana unc. 1. caryophyll. integ. ſeſquidrachm. moſchi ſcrup. 1. ponantur iterum ad ignem, & ſine ebullitione detineantur per dimidium diem. Iſto illinuntur capilli noctu, quando itur dormitum: deinde contegitur caput panno nigro, atque ita detinetur totâ nocte. Manè poſtmodum abluitur caput vino nigro adſtringente, in quo bullierint myrobal. nig. Sic continuetur uno menſe circiter.

Hoc etiam linimentum commodum eſt. R. vini rubr. lib. 1. ſalis drachm. 1. chalcanthi drachm. ij Miſce, & pone in teſtulâ vitreatâ, parum bulliant: tum ab igne remove, & denique adde gallæ ſubtiliſſ. tritæ q. ſ. pro faciendo linimento, quod mellis craſſitiem habeat; quo capilli optimè illinantur; & ita caput pannis lineis tectum per tres circiter horas relinquatur. Deindè pannis calidis ſiccetur caput, medicamentumque excutiatur, & abluatur lixivio.

Aliud: R. nuces gallas tot, quot vis: redige in pulverem, & impone ſartagini ferreæ ſuper ignem, donec nigreſcant. tum infunde eis guttatim ol. olivar. agitando ſemper, ſic ut oleum imbuant, atque ita exſiccentur ad ignem. dein contunde benè. poſtea iſti pulveri adde pul. vitriol. roſmarin. ſal gemmæ caryophyll. Simul R. cort arbor. jugland. granator. alumin. ana part. æq. bulliant in vino, donec hoc nigreſcat inſtar atramenti. Colato huic vino inijce dictum pulverem. tum lava caput forti lixivio; dein ſicca: deindè lava iſto vino, ac linteo involve caput, maneatque involutum per hor. vi. denique ablue caput aqua & vino, & ſicca. Durabit hæc nigrities ad v. vel. vi. menſes. Facile parabile eſt hoc; ſi capilli quotidie pectine plumbeo depectantur, intincto priùs in ſucco nucum viridium, aut atramento ſcriptorio.

Flavos capillos reddit hoc lixivium: R. lixivij ſarment. vitis lib. ij rad. bryon. chelidon. curcum. ana ſemunciam. croci lilior. albor. drachm. ij flor. verbaſc. ſtœchad. citrin. geniſt. hyperic. ana drachm. 1. coq. ſimul. & f. lixiv. clarum ſ. a. Sæpe crines hoc lavandi, donec perfectè tingantur.

Aureos reddit alkanna Arabum pauco vino albo tepente excepta, & in pulmenti formam redacta. Eo unguento capilli ad radicem uſque illinendi; & ita per 24. hor. ſtupis cooperti & benè faſciati ſinendi. Poſteà tepente vino caput lavandum; & denique pectendum. Cineris

unguen rutilum producere crinem, dixit in Originibus *Cato* inquiens: *mulieres noſtræ capillum cinere ungitabant, ut rutilus eſſet crinis.*

* A canitie præſervat, ſeu ne caneſcant pili, vermium terrenorum cinis præſtat, admiſto oleo, ſi eo in pectendo utaris: teſtes ſunt *Plinius, Serenus Sammonicus* & *Marcellus.*

CAPVT TERTIUM.

De Calvitio.

Vocis, calvus, *etyma varia à varijs allata. Calvitij definitiones. Calvitium turpe & deforme. Calvorum exempla & hiſtoriæ. Calvi prudentes & aſtuti. Calvi quidam à natalibus. Calvitium derepentè contractum. Quæ ſint calvitij cauſæ.* Hippocrates & Ariſtoteles *non verè dicunt, ante veneris uſum neminem calveſcere: item mulieres à calvitio eſſe immunes. Calvitij altior cauſa à* Valleſio *propoſita. Ægyptij non calveſcunt. Cur in ſincipite tantùm fiat calvitium, non in occipite aut temporibus. Calvitium non ſanatur. Incipiente calvitio quid agendum.* Petronij *monitio ad calvum. Calvitium fuco aut velamine celatur.* Caliendrum & galericulus *quid, & undè dicta. Qui veterum uſi galericulo.* Pileus *quid &* petaſus. *Garamantes dimidio ſtruthionis ovo pro pileo utuntur. An rectè & valetudini conducibiliter pileis utamur. Quibus conveniant, quibus non.* Marſilij Ficini *moroſitas in mutandis pileis.*

CAlvitium ducitur à *calvus* quod eſt; *capillis vacuus*, ut vult *Iul. Scaliger* comment. in lib. 1. Ariſt. de hiſt. animal. Putat *Veſsius* non ineptè derivari

derivari à χείρω, unde ἔχαρον: ut à λείριον *lilium*, ſic à χαρεῖν *calvus*, converſo utrobique r. in l. Magis tamen ipſi arridet, ut vel ſit à φαλακρὸς calvus, per metatheſin, & ablato r. vel ab Hebræo *kal*, quod eſt læve. Hoc calvi etymon firmat ipſa definitio calvitij, quæ eſt apud *Ariſtotelem* lib. 3. de hiſt. anim. cap. 11. capitis lævitas calvitium nuncupatur, ut *Gaza* vertit; vel ut *Scaliger*: verticis glabritia calvitium dicitur. *Martinius* addit, *calvus* videri eſſe à Chaldæo *kalf*, quod eſt *decorticare*, *delibrare*. Denique *Alſtedius* ducit à κάλλος, *pulcher*, per antiphraſin. Calvitium ex noſtrâ definitione eſt abſentia pilorum in calvâ. Turpè autem eſt & deforme calvam capillis nudam eſſe. Eſt enim coma id ferè capiti, quod plantis germinibuſque ſunt folia, à parente Naturâ productа ad fructuum conſervationem, quorum fotu pariter ac refrigerio, aëris injuria tum averteretur, tum retunderetur: quo fiat, ut avulſis frondibus arbores & plantæ indecoro vulnere ac depili nuditate affectæ mœreant quodammodò, morſumque ſentiant; uti in Sympoſiacis diſſerit *Plutarchus*. Firmat id *Ariſtoteles* lib. 5. de gen. anim. dum ait, id eſſe in homine calveſcere, quod in avibus depenneſcere; in folijs arborum defrondeſcere. Proinde nihil mirum, ſi calvitium, quo caput ferè depilatur, apud omnes ætates opprobrij loco habitum fuerit. *Naſo*:

Turpe pecus mutilum, turpis ſine gramine campus,
Et ſine fronde frutex, & ſine crine caput.

Heliſæus Propheta calvus à puerorum catervâ ſannis exceptus, ludibrioque habitus fuit, quamquàm non impunè; quippè quos diris devotos proterviæ pœnas urſis dediſſe conſtat. *Apuleius*, mulierem etiam venuſtiſſimam, ſi capillitio nudetur, licet illa cœlo dejecta, mari edita, fluctibus educata; licet, inquam, Venus ipſa fuerit, licet omni gratiarum choro ſtipata, toto cupidinum populo comitata, cinnama fragrans, balſama rorans, ſi calva proceſſerit, placere non poterit, ne Vulcano quidem ſuo. *Ambroſius* in hexaemero lib. 6. ſcribit comam eſſe reverendam in ſenibus, venerandam in ſacerdotibus, terribilem in bellatoribus, decoram in adoleſcentibus, comtam in mulieribus, dulcem in pueris. Tolle arboris comam, arbor ingrata eſt: tolle humani capitis capillum, tota pulchritudo perit. *Iulium Cæſarem* calvitij ſui deformitatem iniquiſſime tuliſſe retulimus cap. 1. hujus tractatus; eâque de causâ deficientem capillum à vertice revocare conſueviſſe. *Domitianum* Cæſarem calvitio ita fuiſſe offenſum à *Suetonio* proditur, ut pro ſuâ ipſius contumeliâ duceret, ſi cui alij objiceretur. *Agathoclem* Siciliæ tyrannum turpi calvitio deformem tradidit *Ælianus*, quem cum puderet defluentis capilli,

myrteam corollam, glabritiæ velamen, quo nuditas tegeretur, adornavit. Acerbè *Iuliam* filiam ſuggillavit *Auguſtus*, qui aliquando improviſus cùm oppreſſiſſet coſmetrias ſive concinnatrices, præmaturam canorum ſegetem vellentes, percunctatus illam eſt: malletne cana eſſe, an calva poſt paucos annos: reſpondentique, canitiem ſe præoptare, regeſſit ille mendacij notam iſto dicterio; quid ergò iſtæ tàm citò calvam te reddunt? *Veſpaſianus* lepidè calvitium argutâ oſtenti cujuſdam eluſione non diſſimulavit; nam viſo comete, qui mortem ipſius portendere credebatur, non ſibi, ſed Parthorum Regi minitari dixit; illum namque comatum eſſe, ſe verò calvum. Modeſtè tulit calvitij ſui opprobrium *Tiberius* Cæſar à *Seiano* Prætore ludibrio habitus, quandò in Floralibus per calvos omnia peragenda curavit ille, qui poſteà ab ipſius nomine *Seiani* nuncupati fuerunt: ac rurſus è theatro deſcendentibus faces præferri per quinque mille raſos pueros, qui calvitium glabris capitibus mentiebantur. *Galba* Imperator ita fuiſſe glaber fertur, ut *Fabius Fabulus* caput ejus præciſum, veſtis ſinu exceptum portare debuerit, cùm ob pilorum raritatem difficillimè prehendi poſſet. *Carolus* filius *Ludovici* pij Imper. cognomento *calvus* fuit dictus à calvitio: in cujus laudem *Hugbaldus* monachus, vir, ut tum ferebant tempora, haud indoctus, eclogam compoſuit non illaborioſam, cunctis vocibus initialem literam C. præferentibus. *Socratem* quoque recalvâ fronte depingit *Hieronymus*, ſapientiæ argumento. *Æſculapium* calvum oſtendunt Ægyptij eamdem ob cauſam. *Vlyſſem* item calvum nominat *Syneſius*. Sed & *Iſocratem* oratorum omnium ſuaviſſimum, calvum fuiſſe conſtat: uti & *Hippocratem* noſtrum. Qui omnes cum prudentes, ſapientes, aſtutique fuerint viri; hinc forſan monet nos vulgatus verſiculus à calvorum familiaritate abſtinendum eſſe:

Si non vis falli, fugias conſortia calvi.

Porrò quemadmodùm canities, ita & calvitium aliud eſt naturale per ætatem adveniens: aliud præter naturam, accidens intempeſtivè. Narrat *Herodotus* Scythicam quandam gentem à natali in perpetuum calveſcere. Myconij quoque pilis carentes naſcuntur; quod præter *Strabonem* & *Plinium* teſtatur *Lucillius* vetus Satyrographus, ita inquiens:

Myconi calva omnis iuventus.

Ita ut *Strabonis* teſtimonio calvi quicumque *Myconij* appellari proverbiali dicterio conſueverint.

Derepentè quoque calvitium contrahi poſſe, uti de canitie diximus, docet

docet nos *Marcellus Donatus* lib. 1. hiſt. med. mirab. Adoleſcentula, ſcribit, patri unica mane parentis thalamum ingreſſa, ut de more illi è lecto ſurgenti miniſtraret, adapertis feneſtris patrem vocat; illum verò altiori ſomno detineri rata ad cubile accedit illum expergefactura: verùm rigidum immobilemque repertum cùm tetigiſſet, frigidum invenit, nocte intempeſtâ ſubitaneâ morte oppreſſum. Quo caſu inopinato perterrefacta & horreſcens, arrectis capillis, ſemianimis vicinos advocat; (ſoli enim pater & filia vitam ducebant) qui patrem mortuum ſepulturæ dederunt, ſemiviventem filiam in lectum collocantes, ut vires reciperet: cui quartâ die cœperunt defluere capilli, ita ut omnes ferè deciderint, paucique fuerint reverſi, & in poſterum calvitio laboraverit.

Cauſa calvitij ſumenda eſt vel ex cutis vitio tum in primis, tum in ſecundis qualitatibus, præcipuè in ariditate: vel ex convenientis alimenti defectu, ſicciore videlicet reddito cerebro: vel denique ex læſione virtutis formatricis; ſic videmus nonnullos calvos fieri vitio ſui generis, in quibus cutis benè ſe habet, neque apparet boni alimenti defectûs.

Dicunt *Hippocrates* & *Ariſtoteles* ante venereorum uſum neminem calveſcere: mulieres item à calvitio immunes eſſe. Cæterùm rem aliter ſe habere, poſſeque virum citra venereorum uſum calveſcere, experimenta & rationes convincunt. Occurrunt enim permulti ſpectatæ probitatis viri, & numquam venerem experti, qui tamen calvi ſint. Contrâ autem alij ſunt inſigniter venerei, qui tamen calvi numquàm fiunt. Videlicet non ex ſola alimenti penuriâ, ſed & ex cutis & facultatis formatricis vitio oritur calvitium. Quod ad mulieres attinet, ſcribit *Ariſtoteles*, eas non calveſcere, quoniam ipſarum natura puerorum naturæ ſimilis eſt; utraque ſcilicet ſterilis excrementi ſeminalis. Idem *Galenus* docet ad aphor. 28. ſect. 6. *Eunuchi neque podagrâ laborant, neque calvi fiunt*. Eunuchi enim, ait *Galenus* in comment. ſimiles fœminis efficiuntur: ſicut ergò in his calvitium non accidit; ſic neque in eunuchis, propter temperamentum frigidum. Sed huic quoque ſententiæ & rationes & experimenta adverſantur. Sunt quippè non paucæ mulieres calvæ tum juvenculæ, tum ætate progreſſæ, quæ vitium ſuum alieno crine tegunt. Et ratio ſuadet: cùm enim calvitium ex ijs cauſis fiat, quæ ſuprâ recenſitæ ſunt; quis non intelligat, eas quoque in mulieribus locum habere poſſe?

Calvitij altiorem cauſam ſuggerit nobis *Valleſius* lib. de ſac. Philoſ. cap. 66.

cap. 66 cerebri ſcilicet in ſenectute contractionem, quâ à cranio ſe revellit, ut ſuo humore non ampliùs ita paſcere valeat ſuperpoſitam crinium ſilvam. In hunc ſenſum ducit difficilem & obſcuram illam Eccleſiaſtæ ſententiam: *antequam recurrat vitta aurea*, id eſt, ante ſenectutem; quando tenuis meninx, quæ cerebrum inſtar vittæ operit, recurrit & revellitur à fornice cranij propter cerebri contractionem. Naturalis etiam cerebri & totius temperaturæ ſiccitas calvitium feſtinare ſolet.

Herodotus tamen ſcribit, ex omnibus hominibus pauciſſimos videri calvos Ægyptios, eoſdemque capita habere duriſſima. Cujus rei hanc eſſe ait cauſam: quòd ſtatim à pueris radere capita incipiant; inde enim os capitis ad Solem reddi compactum, adeò ut vix lapidis ictu id illidas. Perſis autem, quòd à principio aſſueſiant operire capita, geſtantes pilea & tiaras, adeò fragilia eſſe, ut, ſi ferire velis, vel ſolo talitro perfores.

Quærunt auctores, cur in ſincipite tantùm fiat calvitium, non in occipite aut temporibus. Et multa ac mira hîc adferunt. Videtur autem mihi veroſimilior illa eſſe ratio: quòd in occipite & temporibus muſculi ſiti ſint, qui humoris ſecum pluſculum adferunt, ne tantopere ſicceſcat pars, & alimento ad pilos generandos defraudetur:

Sive in ſenectute tempeſtivè accidat calvitium, ſive intempeſtivè, obſervationibus conſtat, non ſanari. Incipiens tamen calvitium retardari, & quodammodò impediri poteſt. Itaque quod *Hippocrates* ſect. 6. aphor. 34. dicit: *qui calvi ſunt, ijs varices magni non fiunt: quibus verò calvis exiſtentibus varices ſuperveniunt, ij rurſus capillati fiunt*, Id intelligendum eſt non de calvitio propriè dicto, ſed de capillorum defluvio, de quo agemus cap. ſequente.

Si quis ergò advertat, ſe incipere calveſcere citiùs quàm conveniat; hic ſæpiùs curet radendum ſinciput ſuum uſque ad cutim; ſervans bonam diætam, & præcipuè venerem, vigilias, curaſque fugiens.

Petronius quemdam calvum factum admonet mortis citò venturæ, hoc epigrammatio:

Infelix modò crinibus nitebas,
Phœbo pulchrior & ſorore Phœbi.
At nunc lævior ære, vel rotundo
Horti tubere, quod creavit unda.
Ridentes fugis, & times puellas.
Vt mortem citiùs venire credas,
Scito, iam capitis periſſe partem.

Qui

Qui eò redactus eſt, ut verticis glabritie æs, tuber, ovum, cucurbitam, concham ve æquet, de fucatione, aut velamine dumtaxat cogitare habet. Fucatio fit per geſtationem alieni capillitij, quod *coma adoptiva, adſcititia, appoſititia; galericulum, ſutile capillamentum* dicitur: Græci *phenacen* nominant à φενακίζειν, quod *decipere* eſt; quod verbum etiam apud quoſdam vulgò durat, ut *phenaciſſare* pro *imponere* uſurpent. Apud *Horatium* invenias *caliendrum* lib. 1. ſat 8.

> *Canidiæ dentes, altum Saganæ caliendrum*
> *Excidere.*

Ubi ſic vetus interpres: caliendrum, peplum capitis, aut crinis ſuppoſititius, ſeu capillamentum, aut galericulus, capitiſve ornamentum. Caliendri meminit & *Varro* in eo libro, qui inſcribitur, *virgula divina*, dicens: ego nunc poſtulo Agamemnona meum: tantis cothurnis accipit Critona caliendrum. Ex hiſce verbis liquet, olim fuiſſe dubitatum, utrum *caliendrum* notet *comam appoſitam*, an *capitis operimentum*. Poſterius amplectitur *Turnebus*, atque addit caliendrum videri eſſe à Græco κάλυντρον, quod eſt ejuſdem originis ac *calytron* ſeu *calyptra*, nempè à καλύπτειν: quod eſt *operire*. Sanè ea origo utrique convenit notioni. Nam & *galericulus* & *coma appoſita* operit caput.

Galericulus & galerus à *galeâ* eſt. Fuitque pellis habens appoſitos crines humanos, tanto artificio, ut, cùm eam capiti applicuiſſent, pellis hæc vera hominis cutis, crineſque ejus veri hominis crines, non adſcititij viderentur. Itaque eo utebantur calvi, cani, ac fœminæ nigris capillis. *Iuvenalis* ſatyr. 6. de *Meſſalinâ*.

> *Et nigrum flavo crinem abſcondente galero,*
> *Intravit calidum veteri centone lupanar.*

Suetonius in *Othone* cap. 12. munditiarum fuiſſe traditur penè muliebrium; vulſo corpore; galericulo capiti, propter raritatem capillorum, adaptato & annexo, ut nemo dignoſceret. *Amœnus*:

> *Nam mox detecto nituit frons nuda galero,*
> *Diſcolor appoſitâ quæ fuit ante comâ.*

Tertullianus de cultu fœminarum Africano ſtylo: affigitis præterea neſcio quas enormitates ſutilium & textilium capillamentorum, nunc in galeri modum quaſi vaginam capitis, & operculum verticis, nunc in cervice retrò ſuggeſtum. Quod *Tertullianus* ibi vocat *capitis vaginam*, id ſcitè *Martialis* nominat *capitis calceum*; & ipſum caput *calceatum* lib. 12. epig. 45. ad Phœbum:

Hœdinâ tibi pelle contegenti
Nudæ tempora verticemque calvæ,
Feſtivè tibi, Phœbe, dixit ille,
Qui dixit caput eſſe calceatum.

Velatur caput ſine fucatione pileo vel pileolo. Eſt autem pileus, non illud capitis tegmen, quod nos geſtamus, factum ex lanis ſeu villis coactis, cujuſmodi coactilia, vulgò *feltra*, dicuntur, ſed ex pannis olim ſive filamentis contexebatur:

Tritis pilea ſuta de lacernis.

Geſtamen illud, quo nos prodimus in publicum *petaſus* eſt, ſive galarus latos habens margines, qualis Mercurio tribuitur. At pileus non marginatus eſt; refertque dimidium corticis ovi. Et reverà apud Garamantas ex ſtruthiorum ovis ſingulis in æquas partes diſſectis bini fiunt pilei: tanta eſt ibi ejus ovi magnitudo; eoque capitis tegumento populi illi plurimùm applaudunt. Eſt ergò pileus propriè nauticum aut dormitorium noſtrum capitis velamen. Is nunc ex corio vel panno ſerico concinnatur, & paſſim geritur à juvenibus, ſenibus, mediæ ætatis viris, domi & foris.

Quæritur, an rectè & valetudini conducibiliter? Pileus cerebri & calvæ effluvia continendo caput calefactat, poros ad exhalandum aperit, ab externo frigore alijſque aëris injurijs defendit. Hoc tamen more & mollitie nimiſquàm procul à veteribus Græcis & Romanis abivimus, quorum ſtatuæ & imagines teſtantur, nudo capite domi foriſque egiſſe, niſi militia, æſtus, imbres, morbus aliud ſuaderet, uti oſtenſum nobis ſuprà capite primo. Nos verò tot hodie pileis & capillamentis tecti onuſtique, neſcio, an ſalubriore capite, quàm veteres illi, vivamus. Quin majores noſtri pileos iſtos ignorarunt, tantùmque à quadraginta circiter annis in uſu eſſe cœperunt: vixerunt autem ſaniores iſti priores, quàm nos. *Cornelius Celſus* lib. 1. cap. 4. Philoſophis & literatis, quibus à ſtudio imbecille caput, ſcribens; etſi nolit eos ad cutem tonderi, vetat tamen caput veſte velari; pileum damnat, & nuditatem capitis commendat. Imò aquâ frigidâ quotidiè perfundi jubet, ac nudum ſupponi canali; undè aqua pluvialis aut alia decidit. Nihil enim capiti æquè prodeſt, inquit, atque aqua frigida: atque is, cui hoc infirmum eſt, per æſtatem id benè largo canali quotidiè debet aliquamdiu ſubijcere. Nam aquæ frigus denſat capitis cutem, & adverſus externas cœli injurias impenetrabilius facit. Hoc argumento *Charmis* Romæ ſub Principatu *Neronis* nobilis Medicus, damnatis balneis, frigidâ

hibernis

hibernis algoribus, uti teſtatur *Seneca*, non capite tantùm, ſed toto corpore lavari perſuaſit. Tunc videbamus ſenes conſulares, inquit *Plinius* lib. 29. cap. 1. uſque ad oſtentationem rigentes, Sed ut ad pileos redeam de ijs ita cenſeo. Qui benè denſam cæſariem in juventute pileo onerant, ante tempus caneſcunt; & perpetuò caput molle atque effœminatum circumferunt: ſi contingat eos quaquâ occaſione pileum capite tollere, à levi aurâ læduntur; gravedine ſeu coryzâ corripiuntur, alijſque deſtillationibus. Et remedijs ſenectutis in juventute conſumtis, quid ſenes facient? Si cavendum, ut monet *Celſus*, ne in ſecundâ valetudine adverſæ præſidia conſumantur; cavendum quoque, ne in juvenili ætate ſenilis præſidia conſumantur. Senilis nimirùm præſidium ætatis eſt pileus, uti & eorum, qui catarrhis obnoxij ſunt, aut calvi, aut ægroti: quibus utique pileolum conceſſerim. *Marſilius Ficinus* clariſſimus Philoſophus Platonicus, patriâ Florentinus in pileolorum iſtorum uſu fuit ad ſuperſtitionem moroſus. Adeò moroſè, inquit *Iovius*, ſibi ad ſpem vitæ blandiebatur, ut ſæpè eâdem die, cùm aër incaleſceret, aut aliquo ſpiritu moveretur, capitis tegumenta permutaret.

CAPVT QVARTUM.

De capillorum defluvio.

Capillorum defluvium definitur. ejus cauſæ adferuntur. Galenus *non omnes attulit. Cutis denſitas non eſt cauſa defluvij capillorum, contra* Alexandrum Trallianum. *Ab alimenti defectu capillos defluere, contra* Solenandrum. *Quomodò defluvium capillorum diſtinguatur à calvitio, alopeciâ & ophiaſi. Quomodò cauſæ cognoſcantur. Qui ſcopi ſint in curatione hujus affectus. An topica adhibere hîc liceat, non præmiſſâ totius evacuatione. Selecta ad hunc affectum medicamenta.*

DEfluvium capillorum ſpeciatim ita dictum eſt caſus pilorum capitis paulatim & ſparſim factus: ita ut non uno in loco, ſed vel omne in toto capite, vel plurimi hinc & indè excidant; & pili tantùm fian

rariores

rariores, nullâ parte capitis nudâ relictâ.

Cauſæ defluvij capillorum ſunt vel alimenti inopia, vel humorum pravitas, vel cutis raritas. Ob duas priores cauſas pili decidunt in phthiſicis & hecticis. Ob humoris pravitatem, in lue venereâ, capitis eryſipelate, & febribus malignis. Ob cutis raritatem, in convaleſcentibus à gravi morbo: in quibus tamen etiam humorum pravitas in causâ eſſe poteſt.

Galenus tantum duas aſſignavit cauſas: ſcilicet cutis raritatem, & materiæ defectum. At certum eſt, debere addi tertiam cauſam, nempè humorum pravitatem, uti conſtat in lue venereâ. Nam poſt eryſipelas capitis poſſet culpa refundi in cutis raritatem, ſeu pororum apertionem; ſed in lue venereâ non item; uti neque poteſt, dum poſt venena certa ſumta vel attacta fit capillorum defluvium.

Ajunt ab humorum pravitate & corruptione oriri alopeciam & ophiaſin, non defluvium capillorum ſpeciatim dictum. At falluntur. Etenim ophiaſis quidem & alopecia oriuntur etiam ab humoribus pravis radices pilorum erodentibus, ſed tantùm in certis locis exiſtentibus: verùm in defluvio capillorum illi humores pravi per totum caput ſunt ſparſi.

Alexander Trallianus dicit, cutis denſitatem etiam eſſe cauſam defluvij capillorum. Sed hoc rationi minimè eſt conſentaneum. Nam firmatâ cute & conſtrictis poris, veroſimile eſt illos magìs contineri, neque fluere poſſe.

Inſignis practicus *Solenander* in primo ſuo conſilio movet hìc nobis dubium expenſu dignum. Contendit ipſe, quandocumque pori ſe commodè habuerint, pilos pulchrè firmari & hærere. Neque quidquam facere, quòd nihil alimenti ex parte, in quâ pili ſunt, aut ex corpore elevatum eis adglutinetur & apponatur: non enim, inquit, ob eam cauſam decidunt, etſi ob eam cauſam non excreſcant. Quis alimentum ſubminiſtrat pilis in pellibus animalium diu detractis? at his tamen pili non decidunt; niſi teredines, tineæ, & id genus inſecta alia poros infeſto dente devaſtarint, aut meatuum conſtrictio humido aliquo vel putredine labefactata fuerit. *Reſpondendum* huic eſt: idem fieri pilis ac folijs, quæ arboris coma quodammodò ſunt: hæc autumni initio languere incipiunt, flacceſcunt, & ſponte ſuâ tandem decidunt; non aliam ob cauſam, quàm quòd alimento deſtituantur, & humidum, quo fovebantur ac vigebant, depaſtum ſit, aut intrò retractum. Argumento eſſe poſſunt ea plantarum folia, quæ aut propter multitudinem

humoris,

humoris, aut ejus lentorem non decidunt, ſed perpetuo virore ſunt inſignia.

Si dicat quis, analogiam iſtam inter folia & pilos inſtitutam non eſſe bonam; quòd foliorum extremæ partes, interim dum in arbore virent, alimentum ſuſcipiant, neque folio ſolùm apponatur, ſed per totam ejus ſubſtantiam diſtribuatur: at pilorum non eam eſſe naturam; nullam eis vitam; radicibus cutem, aut ſubjectam ei membranam non complecti; ſed ut palus terræ infigitur, ita pilum cuti inſertum hærere. *Reſpond.* Pilum verè nutriri, non per materiam ei accreſcentem & allitam, ſed per alimentum, quod per totum pili corpus procedit & diſtribuitur. Hoc enim magis eſſe probabile, quàm alterum, monſtrant argumenta capite primo allata.

Sed cur ergò, inſtabit alius, in pellibus animalium diu detractis & præparatis non decidunt pili; cùm ibi deficiat alimentum? *Reſpond.* non decidunt, quia pelles illæ ſiccatæ ſunt, & poros habent conſtrictos, qui claudunt undique pilos & retinent; qualiter & arborum rami detruncari poſſunt & exſiccari, adhærentibus ſemper folijs. At in vivente animali vel arbore cùm pori ſint patuli & laxi ab humiditate, ſi alimentum deficiat, nullâ ratione continentur.

Eſt alia difficultas magni momenti: quomodò in tabidis capilli defluant ob alimenti defectum: cùm *Ariſtoteles* lib. 3. de hiſtor. animal. cap. 11. & lib. 2. de gen. anim. cap. 4. dicat: tabidis ſæpè, aliquandò etiam vitâ defunctis capillos creſcere? Dicendum eſt, non verè in ijs creſcere, ſed apparere longiores ab marceſcentem carnem. Vel dicendum; in ijs ſolùm creſcere, qui multâ humiditate ſuperfluâ abundant, quæ cedat pilis in alimentum: & ſic non eſt ibi alimenti defectus.

Diſtinguitur capillorum defluvium à calvitio, alopeciâ & ophiaſi (quos affectus communiter faciunt ſpecies defluvij capillorum generatim dicti) quòd in calvitio pili ſolùm defluant è ſincipite: in alopeciâ & ophiaſi ex alijs capitis partibus areatim: in defluvio capillorum ſparſim ex univerſo corpore.

Cauſa defluvij non difficulter cognoſcitur ex ijs, quæ præceſſerunt, vel adſunt. Et prout cauſæ ſunt, ita quoque defluvium vel ſanabile eſt, vel non ſanabile. Si morbi Gallici vel lepræ indicia adſint, cauſa tum certa eſt. Humor quivis alius erodens calore circa cutim ſe prodit: quemadmodùm meatuum laxitas ſignificatur mollitie & humiditate.

Ab alimenti defectu veniens tollitur ægro reſtituto & benè habito.

Qui curaturus eſt capillorum defluvium, hunc præcipuum ſibi ſcopum præfixum habere debet ex *Galeni* doctrinâ, ut caput roboret, boni ſucci delationem ad cutem procuret, eamque ad denſitatem & raritatem moderatam deducat.

Ubi ſtatim petat quis: an iſta topica ſeu localia remedia adhiberi poſſint ante univerſalem corporis evacuationem? Dicendum eſt: poſſe, ſi cauſa defluvij ſit vel alimenti defectus, vel cutis raritas. Sed ſi humorum pravitas ac corruptela ſit cauſa, præmittenda eſt totius evacuatio.

Inter localia medicamenta conveniunt calida & adſtringentia moderatè: in quibus principem locum obtinet ladanum oleo lentiſcino mixtum, vel oleo myrtino, ſi largè capilli defluant; undè liceat conijcere, multam cutis capitis raritatem adeſſe. Formula poterit eſſe hæc: R. ladani optimi unciam olei lentiſcini unciam. Miſce. Hoc apud *Galenum* & ſimpliciſſimum & efficaciſſimum eſt medicamentum, quo ſe nullum præſtantius neque eſſe expertum, neque animo concipere potuiſſe fatetur. Licebit tamen ei addere myrrhæ electæ drachmam. pulv. capill. ven. verbenacæ rectæ ana ſcrupulum. Miſ. f. linimentum.

Alij præparant olea adſtringentia, quibus imponunt deindè ladanum, myrrham, & alia: verbi gratiâ R. roſar. ſicc. balauſtior. cortic. granat. ana drachmam. ol. comm. unc. quatuor. vini rub. adſtringentis ſeſquiunciam: bulliant ad conſumtionem vini. Tum R. iſtius olei ſeſquiunciam. ladani, myrrhæ ana drachmas tres. pul. capill. ven drachmam. Miſce pro linimento.

Aliud. R. apum uncias ſex. adipis ex collo equi uncias quatuor. mellis comm. uncias duas. Moſchi ſcrupulum. Piſtillo contunde; & concorpora ad lentum ignem. Eo ungatur caput veſperi, ſuperalligando linteum calidum.

Quidam his ſanatus eſt: R. ladani ſemunciam. ol. myrtin. maſtichin. ana ſeſquiunciam. miſ. pro linim. R. lixivij facti cum cinere quercus lib. v. gallar. non perforat. adianti ana pugillum. fol. roſar. ſeſquipugillum. baccar. myrti ſemipugill. acaciæ ladani ana drachmas duas. Acaciam & ladanum ligata in petiâ cum reliquis pone in lixivio, bulliantque ad conſumt. tert. part. Iſto linimento veſperi caput ungatur, & mane lixivio lavetur.

Si quibuſdam diſpliceat, pinguia & unctuoſa in capite ferre, fiat decoctio ex cap. ven. abrotano, polytricho aureo, lentiſco, fol. myrti,

roſis,

roſis, abſinth. in vino rub. & eo caput abluatur.

Item ſpumam carnis bubulæ macræ in aquâ coctæ collige in ollulâ mundâ; adde aquam mellis: atque ea unge locum depilem.

Hæc aqua omnium eſt efficaciſſima: R. aq. ſtillat. è melle uncias tres ol. tartar. unciam, aquilæ vegetabilis drachmas duas. Miſ. & fervebunt. Fervore facto ſubſidet craſſamentum. Dein filtra per chartam bibulam; & utere. Deſcriptio aquilæ vegetabilis eſt hæc: R. tartari libram. calcinetur per ignem carbonum ligneorum in vaſe lapideo perforato, & aëri aperto expoſito, quia horrendum fœtet. Deinde in pulverem redigatur, & ponatur in ollâ lapideâ novâ, atque affunde poculum aquæ pluviæ. tum coq. ad conſumtionem medietatis. poſtea filtretur per folium chartæ bibulæ quadruplicatæ, & appoſitæ infundibulo: orificium infundibuli imponendo phialæ ſeu lagenæ vitreæ, ut ſenſim in eamdem deſtillet. Si gratum colorem addere vis, quandò medietas decocta eſt, adhuc ferventi inijce taléolam tenuem cortic. aurantij. Quò plus decoquitur, eò eſt valentior. Hujus aquilæ multæ & mirificæ ſunt virtutes, quas enarrare non eſt hujus loci.

Iſta adhibenda ſunt detonſis primò vel raſis capillis: deindè cutis fricanda: tum medicamenta apponenda.

CAPVT

CAPVT QVINTUM.

De areâ, alopeciâ, & ophiaſi.

Area undè dicta. Quid ſit area: quot ejus ſpecies. Quid alopecia, & undè ita vocata. Ophiaſis quid, & undè appellata: Arearum cauſa. Poteſt area contrahi ab ortu. Quomodo alopecia & ophiaſis cognoſcantur, atque inter ſe diſtinguantur. Alopecia à lue venerea quid obtineat peculiare. Signa cauſarum: & deterioris ac mitioris affectus: Eſt aliquandò epidemius. Quâ ratione & quibus medicamentis iſta vitia tollantur Topica elegantia & efficacia. Ferneliana areæ ab ortu contractæ curatio. In puerulis ſæpè levi remedio ſanatur,

AREa ab *areo* eſt. *Varro* lib. 4. de ling. lat. ubi frumenta ſecta terantur & areſcant, *area*. Propter horum ſimilitudinem loca in urbe pura, *areæ*. Vbi per *pura loca* intelligit *non ædificata*. De origine ejuſdem vocis ſic *Feſtus* cenſet: area propriè dicitur locus vacuus, quaſi exaruerit, & non poſſit quidquam generare.

Eſt ergò hoc loco nobis area glabrities ſeu privatio pilorum inſtar areæ in partibus capitis quibuſvis. Vulgò vocant *depilationem*.

Hujus duæ ſunt ſpecies: *alopecia* & *ophiaſis*.

Alopecia vel alopeciaſis eſt area ſeu glabrities capitis quâlibet figurâ prædita. Nomen tractum eſt à vulpibus, quæ dicuntur Græcè ἀλώπεκες, quarum lotium terræ inſperſum toto anno eam ſterilem reddere, ſcribit *Callimachi* ſcholiaſtes. Vel potiùs à vulpibus nomen habet, quòd ipſæ, cùm annoſæ ſunt, illi affectui ſint obnoxiæ, obortâ per ætatem ſcabie.

Ophiaſis eſt area capitis tortuoſa inſtar ſerpentis. Dicitur à ſerpentibus, qui Græcê nominantur ὄφεις; quòd eorum figuram hæc depilatio referat. Hæc accidit ſolis pilis ſuperioris capitis: alopecia etiam barbæ accidere poteſt.

Occupat

Occupat utrumque vitium non totum caput, ſed partes quaſdam & loca tantùm quædam cutis; ad diſtinctionem defluvij capillorum, de quo antè, quod promiſcuè & ſparſim toti capiti accidit.

Cauſa arearum poſt ortum venientium eſt pravus humor erodens radices pilorum; qui aliquandò ſimul malignus eſt, tanquam in lue venereâ. Humor is poteſt eſſe ſerum, pituita, & bilis utraque, putrefacta vel corrupta Quemadmodum enim plantæ moriuntur, ſi muriâ, lixivio, aceto, urinâ alluantur, ita capilli defluunt, ſi humore ſalſo & acri circumfundantur.

Fernelius in conſilijs ſuis narrat caſum, cujuſdam qui ab ortu & ſemine areas contraxerat.

Alopecia & ophiaſis facilè cognoſcuntur; & facilè quoque inter ſe diſtinguuntur. Nam alopecia quidem eſt area, quæ ſub qualibet formâ dilatatur, ita ut nullam certam figuram habeat: ophiaſis verò more ſerpentis tortuosè progreditur; & modò ab occipitio extenta utrimque ad aures uſque ſerpit, latitudinem habens duorum ferè digitorum tranſverſorum; modò aures prætervecta ad ipſam uſque frontem ſerpentis inſtar procedit. Alopecia quamlibet ætatem invadit: ophiaſis ferè infantes. Prætereà in ophiaſi majus cauſæ vitium eſt, ut non ſolùm pilorum radices, ſed & cuticula erodatur. Commune utrique eſt; quòd emortuâ ſummâ pelliculâ pili primùm extenuantur, deindè excidunt: ac ſi ictus is locus ſit: ſanguis exit liquidior ac mali odoris.

Alopecia, quæ à lue venereâ ortum habet, id peculiare obtinet; quòd ſuperciliorum citiùs & barbæ, quàm aliarum partium pilos adgredi conſuevit, ſubindèque ejus partis capitis, quæ rariùs hoc defluvium patitur, ut ſunt latera utraque. Sic & alopecia, quæ lepræ ſoboles eſt, magìs in ſuperciliorum, quàm aliarum partium pilos graſſatur.

Signa cauſarum ſunt, quòd ſi cutis apparet albidior, peccabit pituita; ſi nigrior, melancholia; ſi pallidior, flava bilis.

Increſcit utrumque vitium in alijs celeriter, in alijs tardè. Pejus eſt, quod denſam cutem, & ſubpinguem, & ex toto glabram fecit. Difficilioris ſanationis eſt ophiaſis, quàm alopecia: nam illa à materiâ & craſſiore & deteriore oritur, & ſimul cuticula eſt excoriata.

Alopecia in infantibus faciliùs ſanatur, quàm in adultis. Id quod voluit *Celſus*, dum inquit; hanc vix umquàm ſine curatione, illam per ſe ſæpè finiri. *Sebaſtianus Egberti* experientiſſimus Medicus & Conſul Amſtelredamenſis, civis meus, notis ad *Dodonei* praxin, ſcribit ſe obſervaſſe illos affectus anno 1614. quaſi epidemios, & puerulos invadentes.

Si per modicam frictionem cutis capitis mutetur color cutis, citò & facilè vitium tollitur. Si per modicam vel mediocrem frictionem non mutetur color cutis, vel vix mutetur; affectus non niſi difficulter, & longo temporis ſpatio pelli poterit. Si medio modo ſe habeat, medio etiam tempore tolletur.

Ut autem tollantur hi affectus; in primis, ſi ſinant vires, incidenda eſt vena, ſanguiſque mittendus pro ratione plenitudinis corporis, præmiſſo leniente. Tum ad purgantia veniendum. *Galenus* lib. de comp. med. ſ. l. cap. 1. narrat hiſtoriam cujuſdam adoleſcentis alopeciâ laborantis, ex quâ licet colligere, quæ medicamenta ſint accommodata. Huic adoleſcenti primùm dedit duas pilulas ex aloe, quæ ciceris magnitudinem habebant. Deindè ſolâ hierâ diacolocynthidos eum purgavit bis in quinque diebus; primâ quidem vice drachmis quatuor, alterâ drachmis quinque exhibitis. Poſtea ad evacuantia caput eſt procedendum per errhina & apophlegmatiſmos. Denique ea uſurpanda, quæ materiam in capitis cute detentam diſcutiant. Ea debent eſſe calida, non vehementer ſiccantia, tenuium partium, & metaſyncritica. Inter quæ quędam ſunt leviora, quędam mediocria, alia valida. Levius eſt hoc: R. amygdal. amar. cum cort. uſtar. drachmas tres, thuris drachmam, olei chamæmel. unciam. ceræ parum. Miſ. f. liniment. Mediocre eſt iſtud: R. pul. amygd. amar. uſtar drachmas duas ſem. erucæ drachmam. ellebori ſemidrachmam. adip. urſin. anſer. ana unciam, ceræ parum. f. linim. Validum eſt illud: R. euphorb. thapſiæ ol. laurini ana drachmas duas. ſulfur. vivi, ellebori utriuſque ana drachmam. ceræ drachmas ſex. cum ol. vetere f. linim. Quæ adhibenda ſunt calida, raſo capite perfrictâ cute, in loco calido, donec cutis ſuum naturalem colorem recipiat. Poteſt ante inunctionem caput lavari lixivio, in quo cap. ven. polytrichum, abrotan. ſimileſque plantæ coctæ ſint; & poſt lotionem caput linteo calido fricari; tum inungi.

In affectibus his inveteratis, ubi alia non profuerunt, hoc efficax eſt: R. pingued. lardi veteris ſemilibram. terebinthin. uncias tres. lapid. polychreſt. ol. tartari ana drachmas ſex ſulfur. vivi, ceruſſ. lotæ lithargyr. minij ana ſemunciam. ellebor. utriuſque piper. long. tutiæ præpar. nihil alb. ana drachmas duas. Mixtis affunde ſuccor. depurator. rad. lapath. acut. & ſcrofular. herb. fumar. ſcabioſæ cort. inter. virid. ſambuci limon. ana uncias duas. Coq. ad ſuccor. conſumtionem. Poſtea adde ſtyrac. liquid. cinnabar. factit. ana drachmas ſex. ol. laurin. juniperin ovor. ana ſemunciam. mercur. ſubl. ſeſquidrachmam. Miſ. f.

unguent

unguent. Deſcriptio lapidis polychreſti, qui hoc medicamentum ingreditur, eſt hæc: R. vitriol. alb. ſalis nitri ana uncias duas. lithargyr. utriuſque ana ſemunciam lapid. calamin. drachmas tres. Miſ. f. pul. coquendus in vin. rub. q. ſ. ad lapidis duritiem.

Fernelius in juvene carnoſo, benè ſano, annor. 20. areis ab ortu laborante, hæc ſuadebat: primò cutem glabram & jam ſiccam fotibus emolliendam & laxandam: venæ ſectionem & purgationem inutilem. Fotus fient ex decocto rad. althææ lilior. malv. violar. parietar ſem. aniſ. lini fæni Græci. Dum hoc fotu pars mollior videbitur reddita, fiat fotus ex ſalviâ, betonic. ſtæchad. adiant. cap. ven. abrotan. ſem. urtic. & ſinap, coctis in aquâ & vini albi parte quartâ. Mox à fotu areæ ungantur adipe urſino. Exactis diebus quindecim, mane & veſperi caput confricetur cæpis contuſis, dum prorſus rubeſcat, & mox melle oblinatur vice cataplaſmatis. Si ſub his remedijs pilus non erumpat, adhibendum erit hoc unguentum: R. thapſiæ pulv. drachmam. adipis urſin. unciam. Miſ. hujus vi ſi pilus non ſuccreſcat, dicit vix ſpem ullam aliunde eſſe poſſe.

In puerulis areâ laborantibus venæ ſectio & purgatio locum non habent, ſed ſola topica ſufficiunt. Sæpè ſatis eſt, lavare caput vino Gallico, in quo ſapo vulgaris ſit diſſolutus.

CAPVT SEXTUM.

De nimiâ prolixitate, criſpitudine, rectitudine, ſetaceâ rigiditate, redundantia, fiſſurâ pilorum, & pinguitudine.

Pilorum longitudinis, criſpitudinis, duritiæ, fiſſuræ & pinguitudinis cauſæ. Ariſtotelis *&* Galeni *de criſpitudinis cauſis opiniones expenſæ. Sex modis antiqui pilos tollebant. Mos brevem comam geſtandi à* Carolo V. *venit. Salubre eſt tonderi caput ad cutem. Qui ita tonderi ſoliti. Duplex tonſuræ genus,* cepus *&* ſcaphium. *Vnde noſtrum* ſcheren. *Medicamentum pſilòtrum valdè efficax. Fæminis licet comas ornare, non item viris. Galli nunc & olim cæſariem copioſam alunt. Quomodò criſpabantur veteribus capilli. Quid* cinerarij, ciniflones, calamiſtrum, acus crinalis, diſcriminalis. *Germani quomodò crines torquere ſoliti. Remedia ad rigidos, fiſſos, & pingues capillos.*

PIlli longiores, quàm uſus illorum, aut conſuetudo regionis fert, deformitatem inducunt: tamquam ſi in frontem longiùs deſcendant; vel mulieribus in labio ſuperiore myſtax, aut in mento barba oriatur.

Rectos etiam omninò ſeu planos pilos cùm aliqui certis in locis minùs decoros eſſe, criſpoſque illic decere magis exiſtiment, eos criſpari arte deſiderant.

Sunt alij, qui pilos ita duros habent, ut videantur pili ſuum ſive ſetæ: quod

quod etiam moleſtum eſt & indecorum.

Accidit prætereà, ut capilli in capite & barbâ findantur & dividantur; ita ut, qui antea ſimplices erant, bifidi appareant: quod etiam deforme eſt.

Denique multis pili pingues ſunt & uncti, quaſi adipe obliti, adeò ut præ pinguedine ſplendeant, & ſibi mutuò adglutinati cohæreant. Id quod ingratum, ineptum, abſurdum eſt.

Longitudo & luxuria pilorum provenit ab alimenti copia; ratione cujus vis pilos educens ordinarios ſuos incrementi terminos excedat.

Criſpitudinis cauſam tum *Ariſtoteles* tum *Galenus* conati ſunt adferre. *Ariſtoteles* attulit duplicem. Primam quidem, diverſum motum diverſarum partium, quæ pilum conſtituunt. Inflectitur, inquit, pilus, quia duplici delatione fertur: terrena enim portio deorſùm deprimitur; calida verò & fumoſa exhalatio ſurſùm attollitur; cumque pilus præ ſuâ imbecillitate inflecti facilè poſſit, intorquetur; quod pili criſpitudo eſt. At ſi hæc ratio vera eſſet, omnes haberemus pilos criſpos, cùm in omnium pilis adſit duplex illa materia, terreſtris ſcilicet & calida fumoſa.

Alteram criſpitudinis cauſam refert *Ariſtoteles* in ſiccitatem: quia, inquit, in pilo parum humoris, multum autem portionis terrenæ ineſt, efficitur ut pili reſiccati ab aëre ambiente contrahantur: inflectitur enim & contrahitur, quod rectum eſt, ſi evaporatur: atque convellitur pilus, quemadmodum cùm ab igne aduritur: utpote cùm criſpitudo convulſio ſit ob humoris inopiam. Hanc eamdem rationem adſignat *Galenus* lib. 2. de temp. cap. 5. quam etiam illuſtrat ſimilitudine corrigiæ, quæ cùm ab igne plus juſto ſiccatur, intorquetur. Quæ quidem ratio in capitibus & pilis Æthiopum locum fortaſſis habere poſſit, ſed non in hominibus noſtratibus. Nam hic aër ambiens non eſt tam calidus, ut pilum contrahere, velut ignis, poſſit.

Tertiam ergò cauſam producit *Galenus* ibidem, nimirùm meatuum, in quibus pili radicantur, obliquitatem; quam duabus ex cauſis oriri ſtatuit; vel ex debilitate fuliginis per meatum erumpentis; vel ex denſitate cutis. Si enim exhalatio imbecillior eſt quàm ut rectà viam ſibi parare poſſit, pro modo, quo inflectitur, etiam meatum ſuum format. Si verò exhalatio ſatis valens eſt, ſed duriori cuti occurrat, non poterit rectà ferri, ſed in latus reflectetur, & obliquum tranſitum ſub cute molietur. Quales autem, inquit, in radice pili finguntur, tales rationabile eſt perpetuò fore. Quæ *Galeni* ratio tolerari poteſt in eâ ſententiâ, quæ ſtatuit pilos ab excrementis protrudi, & non verè nutriri: ſed in alterâ,

quæ ipſos verè nutriri cenſet, non apparet admodùm veriſimilis: videmus enim in plantis ex anfractuoſis, tortis, & obliquis radicibus rectum ſtipitem exſurgere. Quin pili multorum ad radicem recti planique ſunt, in cacumine criſpi: id quod poris adſignari nequit.

Itaque forſan meliùs cauſa criſpitudinis in certum cutis temperamentum referenda videtur, quo utens virtus pilorum generatrix tales pilos profert: cùm videamus natos ex Æthiopibus etiam in regione temratâ, criſpos habere capillos; & contrà ex Europæis natos in Æthiopiâ non habere. Videlicet ſicuti ſemen lactucæ Hiſpanicæ in his etiam terris lactucam producit folijs criſpis; ita ſemen talium parentum tali temperie præditum criſpos gignit.

Setacea pilorum rigiditas oritur ab alimento, quod planè ſiccum & terrenum eſt.

Pilorum fiſſura fit etiam vel à facultate pilorum genitrice, & ſic nativa eſt: vel ab humore acri capillos in extremitate findente: à quâ causâ fiſſi pili brevi decidunt.

Capilli redduntur pingues à vapore per cranium tranante pingui, qui ſuſtollitur ab humore uncto. Sunt enim quidam adeò pingui humecto madidi, ut ſudore pileos perpingues efficiant; quare & capillos ſuos ſimili unguine inficiunt. Atque hos adverto rariùs capitis dolore conflictari.

Pilorum nimia prolixitas tondendo ad eam, quæ decens eſt & utilis, longitudinem ſine negotio magno, uti conſuetum eſt, reducitur. Sex autem invenio modos ab antiquis uſitatos, quibus crinium ſilvam tollerent. Nam aut tondebant forficulâ, aut radebant novaculâ, aut digitis vellebant, aut volſellis eradicabant, aut deglabratorijs medicamentis exſtinguebant, aut denique pice reſinâve exſtirpabant. Nobis tondere aut radere in more eſt, rarò deglabratorijs pharmacis utimur. A centum & quadraginta annis majores noſtri non in Belgicâ tantùm, ſed per totum Occidentis imperium comà breviore erant, quàm nos hodiè. Morem illum comam tondendi, cùm ſæculis præcedentibus eam, ut nos jam, geſtaſſent, à *Carolo V.* Cæſare cœptum exiſtimat *Fam. Strada*: cùm enim, inquit, *Carolus* anno 1519. ad capeſſendam imperij coronam veniſſet in Italiam & minuendo capitis dolori cæſariem depoſuiſſet: exemplum certatim rapuerunt omnes aulæ primores, more, qui per ea prægreſſaque ſæcula tantoperè vigebat, alendæ comæ, imitatione unius, apud omnes abolito. Tonderi ad cutem in diuturno pituitæ curſu, qui morbus literarum ſtudioſis plerumque familiaris ac moleſtus eſſe ſolet, ſuadet

ſuadet elegantiſſimus *Celſus*. Nimirùm capitis vapores, qui cerebrum percellunt, attonſo vertice eventantur ac diſſipantur meliùs. Ægyptij conceptis verbis capillum puerorum defectum Divis ſuis nuncupabant, ut ab adversâ valetudine reſpirarent. Neque aliorsùm *Ariſtotelem* attonſo vertice fuiſſe, quod de eo prodidit *Laërtius*, credi debet. *Mar. Antoninum*, cognomento Philoſophum, optimum Imperatorem, vivâ cute tenus tonſum fuiſſe, & cum eo Medicos omnes, teſtatur *Galenus* lib. 6. epid. Quod patris integerrimi factum degener patrique longè diſſimillimus filius *Commodus* aureâ comâ ſuperbiens mutavit, ejuſque exemplo turba familiarium. Inter athletas, qui in promovendâ corporis firmitudine & euexiâ ſtudium omne ponebant, ij, qui viriliores erant, ad cutem uſque tondebant capillos.

Tonſuram veteres Græci σκεῤῥήν vocant, cujus vocis in noſtrâ vernaculâ linguâ manſit veſtigium: nam tondere comam dicimus *ſcheren*. Commemoratur autem apud ſcriptores duplex tondendi genus, *cepus* & *ſcaphium*. Exiſtimatur *cepus* illud tonſuræ genus, quo cæſaries frontem obumbrans ornatus gratiâ reſecatur, exæquando capillos pendulos ad inſtar tonſilis fruticeti herbarum hortenſium, quibus muſcaria & cacumina amputant olitores, ne inæqualitas areolas deformet. *Scaphium* verò, quando ad ipſam uſque cutem calvam ambientem ſucciditur: cujus non abſurda ratio eſt, quòd, ubi totum cranium tondetur, piſcatoriæ ſcaphæ inverſæ formam referat, cujus uti prora puppiſque eminentiores exſtant, ita latera hinc indè ſubſident depreſſa; quod in temporibus videre licet. Manſit & hujus vocis veſtigium in noſtrate linguâ, quâ qui villoſos pannos longis forficibus attondent, *ſcaepeſcheren* appellant, quaſi σκαφιοσκεῤῥήν dicas: quoties ſtrictim ad ipſam uſque panni carnem, ut ita loquar, detondent villos.

Radimus ea loca, quæ volumus prorſus pilis eſſe nuda & glabra, ut malas & menti partem. Quæ & alia ſi volumus ex toto depilari, neque in poſterum pilos renaſci, adhibenda ſunt pſilotra. Inter quæ efficax & probatum eſt hoc: R. calcis vivæ uncias duas. auripigmenti drachmas ſex. rad. irid. Florent. ſemunciam. ſulfur. nitri ana drachmas duas. Lixiv. ſtipit. fabar. fort. libram. Miſce & coq. in ollâ novâ vitreatâ, ad juſtam conſiſtentiam; quod cognoſces, ſi penna oblinita plumas dimittat. tum adde ol. ſpicæ drachmas duas, vel alia odorifera; & f. ungu. ex cujus illinitione pili, in quâcumque corporis parte ſint, ſtatim decidunt. Locus autem depilatus ungatur unguento roſaceo. Jam ne renaſcantur denuò pili ablati; R. hyoſcyami manipulum: teratur cum aceto vini, & formâ cataplaſmatis applicetur.

Fœminis

Fœminis hoc peculiare, ut circa comarum nutritionem quàm maximè occupentur. Neque injuriâ fortaſſis, quandoquidem capillamenti decorum adeò fœminas deceat, ut quamvis auro, veſte, gemmis, omnique cætero mundo exornata mulier incedat, tamen niſi capillum diſtrinxerit, ornata non poſſit videri. At viros cum affectatione quâdam & curâ capillos ſtudiosè colere, & ad lenocinia decoris ſe demittere, minimè decet. Hos *Seneca* dicebat ſolicitiores eſſe de capitis ſui decore, quàm de ſalute; quippè qui inter ſpeculum pectinèmque occupati ſint; qui concinniores eſſe malint, quàm honeſtiores; qui rempublicam ſuam turbari minùs curent, quàm comam; ſi ſcilicet

Vnus de toto peccaverit orbe comarum
Annulus, inſertâ non benè fixus acu.

Sicut de molli quodam & effœminato *Martialis* cecinit. *Archeſilaum* Philoſophum *Plutarchus* refert vehementi verbo uſum eſſe in quemdam nimis delicatum divitem, qui incorruptus tamen & perinteger habebatur. Nam cùm vocem ejus infractam, capillum arte compoſitum, oculos ludibundos, atque illecebræ voluptatiſque plenos adſpiceret: nihil intereſt, inquit, quibus membris cinœdi ſitis; poſterioribus an prioribus. Conſuerunt tamen & nunc & olim Franci ſive Galli comam alere elegantem, & cæſariem inſignem ac copioſam lubenter oſtentare. *Claudianus*:

---------- tum flava repexo
Gallia crine ferox, evinctaque torque decoro.

Ideò fortaſſis, quòd Franci, id eſt, liberi potiſſimùm nominarentur. Liberorum autem ſive ingenuorum eſt, comatos eſſe.

Longæ hæ comæ ſi rectæ eſſent, criſpabantur. Tonſores ad hoc peculiariter conducti, qui *cinerarij* dicebantur; quòd unum de miniſterijs eorum eſſet, calfactis in cinere calamiſtris torrere ac vibrare crinem. Ijdem vocati & *ciniflones*; quòd in cinerem flarent, ad calefaciendum inſtrumentum, quo capillos criſpabant. *Ornatrices* etiam & *concinnatrices* nuncupabantur puellæ, quæ mulieribus comas exornabant, & crines diſponebant per *acus* & *veruta*; edoctæ ab artis magiſtris ad hoc artificium. Acus iſtæ *comatricæ* appellantur à *Petronio*; ab *Apuleio* autem *crinales*. At *Plautus* vocat *calamiſtrum*, quo criſpatur in annulos capillitium. *Iuvenalis* calamiſtro criſpare comam: comam in gradus frangere *Plinius* dixit. vibrare ferro crines *Virgilius*: uſtulare candente ferro crines *Pacuvius*. Dicebatur & *diſcriminalis acus*, quæ capillos mulierum ante frontem dividebat. Ornatus ipſe, quo capilli ſic dividebantur ante frontem, *diſcrimen* dictum. Germanorum cirri in nodum erant ſubſtricti. *Martialis*:

Crinibus

Crinibus in nodum tortis venere Sicambri,
Atque aliter tortis crinibus Æthiopes.

Vulgò locum illum exponunt; crines in nodum tortos eſſe calamiſtro ad ſpeciem nodi vibratos, intortos, ac rotatos crines: quemadmodùm in fluctum tortos crines dixit *Manilius*, qui inſtar fluctuum exhibent. Tortos autem aliter eſſe Æthiopum crines, quia naturaliter, non arte, criſpi exiſtunt. At illi non rectè ſentiunt. Non enim hic mos umquàm Germanorum fuit, crines calamiſtris inurere, aut alio modò ornare. *Clemens Alexandrinus*: Celtæ & Scythæ, inquit, comas alunt, non ornant. Atqui pars longè maxima capilli ornandi eſt calamiſtri & crinium inflexio, quæ ferro fit calido. Phrygum hoc fuerit proprium, & effœminatarum gentium, quibus hoc probrum paſſim objectum, quòd haberent comas

Vibratas caldo ferro, murrhâque madentes.

Longè hoc à Germanis. Quid igitur hi, aut quomodò crines torquebant? qui ſimpliciſſimus fuit mos, in nodum eos cogebant. Ex ipsâ nimirùm comâ, quam ſatis longam nutriebant, nodum faciebant. Quia verò non datur ex crine nodum in capite facere, niſi torqueatur, ideò *tortos in nodum crines* dixit *Martialis*, in nodum coactos, vel nodo ſubſtrictos. Rectam quippè ac prolixam cæſariem nodare non poſſis, niſi in modum funis obliques eam ac torqueas. Sic in nodum facilè ducitur, neque aliter quitum eſt. *Tacitus* de moribus Germanorum ſic explicandus: *inſigne gentis obliquare crinem, nodoque ſubſtringere.* Quem locum perperàm capiunt de crine calamiſtris vibrato. Neque altera melior interpretatio, ut crinem non in rectum paſſi ſint deſcendere, ſed reduxerint in poſteriorem verticem & obliquarint. Obliquant crinem, & nodo ſubſtringunt, quia nodo aliter ſubſtringere nequeunt, niſi obliquatum ac tortum. Ideo obliquandi crinis meminit; ut oſtenderet, ex ipſo crine nodum eos facere ſolitos, non alio vinculo nodare. Nam vinculo aut tæniâ poteſt nodari ac religari crinis etiam rectus, & in rectum deſcendens: at ex ipſo crine nodum facere non datur, niſi obliquato ac torto. Iſte crinis in nodum tortus & coactus vocatur *cirrus*, qui idcircò etiam Germanorum proprius fertur ab auctoribus. Iam ad Medicinam redeamus.

Ad craſſiores, rigidioreſque & ſetaceos pilos reddendos tenuiores mollioreſque valet hoc lixivium. R. majoran. hyſſop. ſalviæ thymi ana manipulum. lavendulæ manipulos duos. cort. citri vel arant. ſicc. uncias duas. lupinor. & orobor. ana unciam. flor. ſtœchad. roriſmar. geniſt. roſar. ana pugillum. fol. ſenæ unciam. agaric. cortic. colocynth. ana ſemunciam. bull. in lixivij q. ſ. colatura detur uſui.

Fiſſura pilorum corrigitur, ſi pars illa, quæ fiſſa eſt, abſcindatur: atque ea, quæ remanet, circa extremitates felle inungatur: poſteà rursùm decocto herbarum capillarium, abrotani, polytrichi, & ſimilium pili abluantur.

Pinguedinem pilorum aufert hic pulvis inſperſus: R. rad. Irid. Florentin. uncias duas. flor. violar. recens ſiccat. ſemunciam. rad. cyper. rot. drachmam. ol. ſtillat. roſar. veri ſcrupulos quatuor. Miſ. f. pulvis ſubtiliſſimus. Gratiſſimi eſt odoris; cerebrum & omnes ſpiritus recreat, nec ſexui muliebri eſt adverſus.

CAPUT SEPTIMUM.

De tricis ſeu trichomate, quam *Plicam* vocant.

Plica quid ſit: quibus regionibus ſit familiaris. Eſt duplex; maſcula & fœmina. Quæ ſit cauſa plicæ: Hiſtoricorum de eâ ſententiæ. Signa & ſymptomata plicæ: aliquandò caret pediculis. Vocatur Polonicè **gozdziec.** ***Plicam fabuloſam, imaginariam, & ſuperſtitioſam eſſe audet ſcribere*** **Daviſſonus** ***natione Scotus: ejus argumenta examinantur & refelluntur: Plicæ curatio.***

PLica eſt pilorum ſibi invicem junctorum adeò arcta intricatio atque implicatio, ut nullo pacto ampliùs diſcerni aut extricari poſſint, à certâ cauſâ internâ & præter naturam proveniens. Familiaris eſt hic affectus & quaſi endemius Polonis, præcipuè Ruſſis, quorum infantes ſæpè cum eo naſcuntur. Vidi tamen eum etiam Patavij in fœminâ Germanâ, in cujus ædibus habitabam.

Poloni duplicem ſtatuunt plicam: alteram *maſculam*, alteram *fœminam*. Hæc totum horribili ſpectaculo involvit caput, ita ut non tam capilli, quàm aliquis pileus congenitus homini videatur. Maſcula eſt, quæ propendentes aliquot ad inſtar funiculorum ſpiras habet.

Hujus mali cauſæ ſunt vitioſi & maligni humores, ob peculiarem loci, præcipuè Ruſſiæ, aëris, & aquarum genium ad caput ferri, & in pilos

commutari

commutari apti: quemadmodùm in Alpibus Rheticis, Stiriâ, & Carynthiâ aquarum vitio bronchocelæ & ſtrumæ incolis adnaſcuntur, materiâ vitioſâ in glandulas colli, & non in alium locum detruſâ.

Ioachimi Paſtorij Florus Polonicus lib. 2. cap. 14. narrat, tempore *Leſci Nigri* Poloniarum Principis, in Ruſſiâ (rubra) à tranſeuntibus Tartaris, immiſſis humanis cordibus, quæ veneno imbuerant, infectas aquas nova morborum genera peperiſſe, quorum ut cauſa diu fefellit Medicos, ita ſoboles hodie quoque in inexplicabili tricarum contage, quam *plicam* vocant, creditur vulgo ſupereſſe. *Spondanus* etiam anno 1287. num. 10. ita ſcribit: cæterùm ne Ruſſi quidem, quamquam ſocij, prorsùs expertes malorum à Tartaris fuere. Nam exceſſuri illi è Ruſſiâ, ut eſt malitioſum hominum genus, atque incantationum & veneficiorum gnarum, aquas omnes infecerunt, exſectis captivorum cæſorum cordibus, & præſentiſſimo veneno imbutis, ac verubus ſubter aquas defixis. Undè plurimi mortales, cùm ſeriùs mali cauſa animadverſa eſſet, miſerabiliter exſtincti ſunt. Idem aiunt *Brovius*, *Cromerus*, *Dlugoſſius*, alijque hiſtorici Poloni. Et concors in Ruſſiâ traditio eſt, plicam ab illis aquis infectis eſſe derivatam. Cui favere poteſt regionis ipſius temperamentum ſeu indoles. Nam plicâ laboranti caput radere in Poloniâ, perniciosum; in Tartariâ verò, ſi quis plica affectus eò deductus captivus fuerit, raſura minimè nocet, ob climatis benignitatem.

Defertur iſta materia vitioſa & maligna ad pilos non per modum fuliginum, ex quibus tantùm creduntur oriri pili; ſed ſimul cum ſanguine; utpote quo pilos ipſos nutriri, hinc manifeſtum eſt, quòd pili hi intricati abſciſſi aliquandò ſanguinem fundant.

Eſt plica ſymptomaticum quid, ſed aliquandò criticum, ortum ex materiæ iſtius vitioſæ expulſione verſus caput. Nam plica nihil periculi ægro adfert, ſæpèque ſine ullo damno ad mortem uſque circumfertur. Id verò, quod maximè ægrum infeſtat, eſt humor ille malus in corpore hærens; undè pili oriuntur; hic enim eſt, qui graviſſima illa ſymptomata efficit, quæ jam enumeratum eo.

Incipiente trichomate unus & alter cirrus in capite vel barbâ excreſcit, cum vicinis ſibi crinibus introrsùm implicatus & denſus. Antequàm is excreſcat, vel etiam quamvis excreverit, modò tamen materia vitioſa in corpore redundet, oſſa infringuntur, laxantur artus, membra conglobantur ac retorquentur: gibbi efficiuntur, pediculi funduntur, quibus caput ita oppletur, ut nequaquàm purgari poſſit: Sed hoc non eſt perpetuum, ut pediculi in plicâ adſint. Narravit mihi Loveni Illuſtriſ. *D. Theodorus*

Skuminovius Epiſ. Gratianopol. ſe noviſſe nobilem Polonum *Petrum Nieſmierſki* ferè ſexagenarium in albâ Ruſſiâ, cui capitis pars plicâ fœminâ ad inſtar piloſæ pyramidis cirrata, nullum umquam habuit pediculum: quin è contrario, ſi vivus pediculus capiti ejus imponeretur, moriebatur Si cinni hi & cirri radantur intempeſtivè, humor malignus & virus in corpus relabitur, & ægros jam dictis modis torquet. Caput, pedes, manus, omnes artus, omnes juncturæ, omnes corporis partes exagitantur. Ideòque morbus hic Polonicâ linguâ vocatur *Gozdziec*, quaſi clavatus; quòd corporis, capitis præcipuè, clavis confixi dolorem æquet. Ungues aliquandò, præcipuè in pedibus & maximè in pollicibus, ſcabri, longi, & nigri fiunt inſtar cornu hircini. Obſervatum eſt, qui tales faſciculos implicatorum inter ſe crinium deraſiſſent, vel ungues illos præſcidiſſent, oculis captos fuiſſe; aut defluxionibus ad alias partes graviſſimè afflictos. Purgantia uſitata ſi exhibeantur, efferatur magis malum. Quidam cùm aliquot annis hoc genere mali cruciati eſſent, nec caput raſiſſent, ſed omnem ſpurcitiem ac moleſtiam pertinaciter pertuliſſent, tandem virulentis illis cirris ſponte ſuâ decidentibus convaluere; conſumtâ ſcilicet totâ illâ malignâ materiâ in capillos: quod de maſculâ plicâ intellige; nam fœmina eſt immedicabilis. Contrahitur hoc malum etiam per contagium, ſi quis aliquoties ſibi imponat pileum ſudore plicâ laborantis madidum.

Hæc, quæ retuli, ita eſſe & ſic ſe habere univerſi omnis ordinis Poloni, maximi, medioxumi, minimi, adfatentur: eaque fuit conſtans tot ſæculis ſententia, à parentibus inculcata, abavis, proavis, atavis, tritavis propagata & tradita, tantoque cum ſuo malo vera comperta. Quam tamen jam nunc ridet *Wilhelmus Daviſſonus*, nobilis Scotus, Chriſtianiſſimi Galliarum & Navarræ Regis Conſilarius & Medicus, domus hortique plantarum medicinalium, qui Pariſijs in ſuburbio S. Victoris eſt, olim præfectus: nunc autem S. Regiæ Majeſtatis Poloniæ & Sueciæ ſenior Archiater & Chemicus: S. Reginalis itidem Majeſtatis in vulgari Medicinâ perſonæ Medicus. Nam in ſuo Prodromo commentariorum ſcotiorum in *Petri Severini* Dani ideam Medicinæ Philoſophicæ *pag.* 450. vocat plicam Polonicam *morbum ex ſuperſtitioſarum mulierum cerebro natum, & in credulos aliquos Medicos tranſplantatum.* Audax Herclè & intolerandum facinus, ab homine alienigenâ nobilem, potentem, ſtrenuam, ingenioſam gentem, à cujus Magno Rege Reginâque lautiſſima meret ſtipendia, ſcripto publicè edito traduci ut ſtolidam, ſtultam, infrunitam, delirantem. Quid enim aliud cenſeas de eo, qui morbum hunc ſæviſſimum immeritò morbi nomine inſigniri; quæ de eo narrantur, aniles eſſe fabulas, eiſdemque adſen-

adſentientes judicij & mentis non eſſe compotes ait, hoc eſt, ſincipite eſſe non ſatis ſano. Et hoc ſe agere obtendit, ut *ponat auxilium nobiliſſimæ & fortiſſimæ nationi; ut non ſolum medelam graviſſimis affectibus corporum adferat, qui ſub nomine plicæ occultantur, ſed etiam animos moderatiorum hominum à tyrannide fabuloſâ & ſuperſtitioſâ deinceps liberet*, id eſt, paucioribus verbis, ut genti fatuæ mentem reſtituat. Hic videlicet alter eſt *Hippocrates*, qui è longinquo accerſitus inſanienti *Democrito* opem & ſalutem laturus eſt; at *Democrito* quàm ipſe *Hippocrates*, ſapientiori. Septem annis inquit ſe in Poloniâ degiſſe: Tantulo tempore ſibi arrogat, acquiſiviſſe ſcientiam, quâ veram de plicâ opinionem tot ſæculis irroboratam convellat & proterat. Id quomodò exefficere conetur, operæ pretium eſt videre.

Principio ablegat nos ad conſultationem Patavinam; quæ proponit hominem triginta annorum, boni habitus, apud Polonos repentè fieri debilem, tremulum, aut lividum & exſanguem; deindè poſt tres aut quatuor dies capillos capitis criſpari, in varios cirros involvi, figuras quaſi anguium repræſentantes, qui puncti ſanguinem effundant, cum furfure, pediculis, ſpurcitiâ & fætore totius capitis. His ita ſe habentibus accedere Medicum, qui ſi ſanguinem miſerit, aut purget, vel pilos ad ſpurcitiam illam auferendam radat, illicò ſæva ſymptomata advenire; dolores oculorum, articulorum, oſſium, membrorum contractiones &c. Adverſus quæ hæc reponit.

Quòd hominem triginta annorum pro exemplo ſupponant, error eſt: nam non ſolùm contingere videtur hominibus triginta annorum, ſed pueris aliquandò trium annorum; imò & nuper natis, ſi ita matris aut nutricis ſuperſtitioni placere licuerit. Neque repentè fiunt debiles, ſed præviam aliquam experiuntur cauſam debilitatis, quamvis non à plicâ. Simili modo nec tremuli, nec pallidi, nec exſangues repentè fiunt, ſed poſt manifeſtam aliquam actionem læſam. Neque poſt tres aut quatuor dies capilli capitis criſpantur, neque involvuntur in tales circos, varias figuras quaſi anguium recipientes, niſi arte per contrectationem crebram quaſi per artem fulloniam introducantur. Neque puncti ſanguinem effundunt, ſed de furfure, pediculis, ſpurcitiâ, inhoneſto fœtore totius capitis. Hæc à veritate haud aliena ſunt, illa enim omnia accidunt illis, qui datâ operâ ut in complicationem concreſcant, crines pectine non deducunt; aut qui fulloniam in capillitio plicando artem exercere volunt. Sed cùm accedit Medicus, qui ſanguinem mittere, aut purgare, vel pilos ad ſpurcitiem illam auferendam radere velit, illicò illis ſymptomata ſæva accedere ſomniant. Ego illis ſic occurro. Conſultatio illa eſt *Roderici à Fonſeca* Olyſſiponenſis, in patavinâ Academiâ Medicinæ

practicæ Profeſſoris, in quâ proponit ſibi hominem triginta annorum plicâ laborantem, verbi & exempli dumtaxat gratiâ, velut in conſultationibus & conſilijs, ut vocant, fieri adſolet, non quòd tantùm illâ ætate affectum iſtum invadere exiſtimarit: invadit enim & torquet mortales ætate quâlibet. Atque ut confeſſum accipio, quod ipſus hic ait, etiam *nuper natos* interdùm corripi. Quid autem tum matris aut nutricis ſuperſtitioni eſt adſignandum? Cirros in infante videre, tangere non eſt ſuperſtitioſum. Aut vult fortaſſis matrem imaginari, cirros in infante eſſe, qui non exiſtunt? Hoc jam eſt phreniticam aut aliter deliram matrem dicere, ſimilemque *Theophilo* Galenico tibicines in conclavi ſuo canere garrienti, qui nuſquàm eſſent. Et ſi mater forſan id pravè imaginata fuit, adſtantes tamen quidam ſapiebant, qui falſam matris imaginationem rejeciſſent, nec narrari aut credi paſſi fuiſſent, infantem cirratum eſſe, qui nuper in lucem ſit editus. Repentè autem fieri debiles, tremulos, pallidos etiam ponit verbi tantùm causâ: non quòd ita ſemper & perpetuò accidat. Et *repentè* ipſi non eſt *confeſtim, ſtatim, extemplò*: ſed *ſine manifeſtâ causâ*, quæ à prudentibus adſtantibus aut Medicis advocatis poteſt accuſari; v. g. nullo prægreſſo animi pathemate, nullâ febre, nullo dolore, nullâ vehementi corporis exercitatione, nullâ inediâ &c. Debilitatem autem, tremorem, pallorem non à plicâ ſeu capillorum contortione fieri, verùm eſt: at fit à materiâ malignâ, virulentâ, venenatâ in corpore vagante, à quâ deindè fit plica. Similiter verum eſt, non ſemper poſt tres aut quatuor dies ab illâ debilitate, tremore, pallore capillos criſpari, ſed ſæpè longo pòſt tempore; aliquandò tamen citò, prout natura valens vel invalida eſt, & materia pauca vel copioſa. Quod poſtea addit, *capillos in tales circos* (cirros dicere debuit) *non involvi, niſi arte per contrectationem crebram quaſi per artem fulloniam introducantur.* Hoc à vero alienum eſt. Teſtem appello univerſam cirratorum in Ruſſiâ turbam, quorum nullus in capillos ſuos fullonicam ſe exercuiſſe aiet; cùm caput raſum habeant relicto uno in ſincipite aut circa tempora tutulo; in hunc ergò ſolum fullonicam exercere queunt: atqui è reliquo capite toto excreſcunt cirratæ ſpiræ. Et in puerulis trimis, nuperque natis infantibus nihil capillorum eſt per artem fulloniam complicandum; tamen hi quoque eo affectu laborant. *Punctos illos capillos ſanguinem non effundere, ſed de furfure, pediculis, ſpurcitiâ, inhoneſto fœtore totius capitis eundem prodire:* partem verum eſt, partem non verum. Furfures, ſpurcitia, inhoneſtus capitis fœtor ſanguinem haud fundunt, nec fundere poſſunt: pedi-

culi

culi poſſunt. Eſt autem, cùm caput plicâ deformatum nullos alat pediculos, ut de *Petro Nieſmierſki*, nobili Polono antè relatum eſt; in eo ſi pili craſſefacti ſunt, ſi eorumdem cavitas patentior reddita, utique abſciſſi ſanguinem ſtillabunt; qui eo caſu non fundetur è pediculis. At inquit, *illa omnia accidere illis, qui datâ operâ, ut in complicationem concreſcant, crines pectine non deducunt, aut qui fulloniam in capillitio plicando artem exercere volunt.* Sunt agaſones, muliones, aurigæ in Germania, Gallia, Italiâ, Hiſpaniâ, qui numquam vel raro pectine crines diſpeſcunt, non cruciantur tamen umquàm illis malis, quæ in plicâ evenire advertuntur. Eſt in Europâ natio miſera, quæ vix alium capillitij uſum agnoſcit, quàm ad detergendas manus à pinguibus cœnæ ſordibus, cæteráque omni illuvie: quâ de causâ ingentes concretorum crinium ſpiras alit in humeros uſque dependentes, quibus vice mantilium diffluentes pinguedine ciboque digitos ſolet inijcere, eoque pacto extergere; neſcit tamen illos cruciatus, quibus Polonicâ plicâ affecti torquentur. Et in Ruſſiâ tonſo ad vivam cutem capite nequeunt Fulloniam in plicando pilo artem exercere, quibus tamen plicâ ſupervenit.

At *ſomniant*, inquit, *ſibi ſymptomata illa ſæva accedere, cùm accedit Medicus, qui ſanguinem mittere, aut purgare, vel pilos ad ſpurcitiem illam auferendam radere velit.* Hic iterùm *Corœbos* aut *Morychos* facit Polonos, quippe vigilantes dicit ſomniare, & ſentire tormenta, quæ non ſunt. Dum vult dumtaxat Medicus ſanguinem mittere, dum vult purgare, dum vult pilos radere, nulla accedunt ſæva ſymptomata; ideòque neque illa ſe ſentire ſomniant ſapientes Poloni. Sed dum Medicus ſanguinem miſit, purgavit, pilos raſit, tum demum accedunt, & reverà ab ægris ſentiuntur. Pergit:

Ego plures quàm ſexaginta plicas iſtas immenſas latitudinem caudæ caſtorinæ ſuperantes, imo & uſque ad coxin propendentes, aliquibus abſcindi curavi abſque ullo prævio remedio adhibito, aut ſymptomate qualicumque ſubſequente; Alij negarent id factum: ſed ego credo Viro Nobili id publicè affirmanti: & dico, id feliciter ſucceſſiſſe ijs, quibus tota materia virulenta in pilos erat abſumta; ijs enim interdùm ſponte cirri decidunt, & ſani evadunt. At quibus multum materiæ malignæ in corpore ſupereſt, iſti non impunè ferent pilorum reſectionem: ſed doloribus oculorum, cæcitate, articulorum, oſſium, membrorum contractionibus corripiuntur.

Illicò dolores illos à plicâ abſciſſâ oriri non deprehenderam; imo potius aſſere-

rem

rem iſtos dolores perpetuos capitis non aliunde oriri, quam à radicibus iſtis capillitiorum, quæ divaricantur ſub fullatione, quia plicata capillitia trahunt, non plicata in fundo in unum & perpetua vellicatione dolores pariunt immenſos & perpetuos, & præcipue quando ſubmiſſe in tergum dependet, nam tunc pondere ſuo totum pericranium torquet, & in conſenſum trahit. Non ſemper illicò dolores illi plicâ abſciſſâ ingruunt; ſed aliquandò citiùs, aliquandò tardiùs, pro naturæ & materiæ nocentis conditione. At enim dolores iſtos oriri ideò, quia capilli plicati pondere ſuo pericranium torqueant & trahant; id minimè eſt credendum. Nam etſi dolorem capitis fortaſſis eo pacto inducere poſſint, articulorum tamen, oſſium, membrorumque contractiones non queunt ſuo pondere facere. Et multo plures ſunt, quibus non demittitur conglomeratum capillitium in tergum & coxas uſque, ſed ſolùm dependet hìc & hìc cirrus unus & alter, pondere ſuo nequiens pericranium detrahere: atque in his tamen etiam dolores tales contingunt.

Deindè ſcribit quemadmodùm ophthalmia curanda ſit. Nimirùm primò mittendum eſſe ſanguinem ex venâ maximè apparente ad uncias novem: nocte ſequenti admovendum poſt aures emplaſtrum veſicas excitans, *Vtantur*, inquit, *iſto remedio, & nullo alio, & reſpondebo pro vita nullam cæcitatem inde ſubventuram. Si hoc conſilio uſi fuerint ante decurſum annorum* 20. *& apparuerit plica in tota Polonia, capite plectar pro præmio.* Occiſiſſimus eſt Archiater iſte, acephalus eſt. Quid? Non apparituram plicam in totâ Poloniâ, ſi ante viceſimum annum ſanguis mittatur, & poſt aures applicetur veſicatorium? atque in eam rem caput ſuum oppignerare? Jam nunc ſine capite eſt, ſi verbo ſuo ſtet. Ne quidem promitti poteſt, non ſecuturam cæcitatem, etſi benigna ſit ophthalmia, quandò tamen magna eſt; quantò minùs, ſi ſit maligna, venæ ſectionem reſpuens. Præterea plica ſæpè venit ſine ophthalmiâ. Quid ergò proficiet tum ſanguinem miſiſſe, veſicatorium pone aures adhibuiſſe ante annum ætatis viceſimum, ad avertendam ex totâ Poloniâ plicam?

Plica ſic fit: cum morbi homines lecto diu detinere ſoleant, progreſſu temporis, crebra crinium contra pulvinaria perfrictione, longoque ſuper crines decubitu, aut pectinandi intermiſſione concreſcunt crines, modò in occipite aut circa tempora.

Si plica non aliundè, quàm ex cauſis illis fiat, multo frequentior eſſet plica hìc in Belgio, Galliâ, Germaniâ, Italiâ, quàm in Poloniâ: nam in illis regionibus viri comati ſunt promiſſo capillitio; in Poloniâ detonſam habent calvam. Sine dubitatione igitur alia plicæ ſubeſt

cauſa,

cauſa, quæ & illa mala infert ſymptomata, qualia non comitantur intricationem pilorum ex longo decubitu. Qui enim ex cachexiâ, hydrope, phthiſi, paralyſi diutulè lecto affiguntur etſi fortè implexos capillos habeant, quòd longo tempore pexi non ſint: haud tamen illis cruciatibus torquentur, qui in plicâ adeſſe obſervantur: qui quidem à plicâ non efficiuntur, ſed à materiâ venenatâ in corpore hærente, & in pilos ſymptomaticè vel criticè miſſâ. Neque hæc ſunt imaginaria, fabuloſa, ex ruſticorum ſuperſtitioſorum aut mulierculatum ingenijs nata, ut ipſe contendit, ſed pluribus ſæculis in Ruſſiâ explorata, ac vera comperta, magno cum hominum malo. Habet is affectus multa accidentia luis venereæ vel ſcorbuti; attamen ab utroque morbo iſto diverſus eſt; pluresque remedijs antivenereis & antiſcorbuticis fruſtrà diu curati ac macerati ſenſerunt tandem ſuo detrimento infeſtari ſe eo humore, qui plicam facit. Ad colicam bilioſam universè etiam referri nequit; ut ut enim aliqui, antequam plica ſe oſtendat, coli aliorumque inteſtinorum doloribus tententur, hoc non eſt perpetuum, ſæpèque colica nulla antecedit. Quin aliquandò plica ſe prodit, abſque ut homines diu in lecto decubuerint; ita ut vel tum ſaltem non poſſit pilorum implicatio adſcribi crebræ crinium contra pulvinaria perfrictioni, longoque ſuper crines decubitui. In Ruſſiâ & Poloniâ malum hoc quoque invadit equos; qui ſi hìc per ſolidum decennium ſtrigile non pectantur, minimè eo corripientur. Barba denique etiam multis implicatur; an & id ad longum in lecto decubitum referendum? Ego quidem haud accredo; neque hìc quiſquam Capucinorum longibarborum, quantumvis diu ægrotus in lecto jacuiſſet, taliter cirratos barbæ crines habere viſus eſt. Hæc ſunt, quæ pro tuendâ Polonorum ſapientiâ dicere habui: cenſeoque cognitionem iſtius mirabilis affectus potiùs hauriendam eſſe à Medicis Polonis Ruſſiſque, quàm ab externo Scoto, qui ſeptem vel octo tantùm annis in Poloniâ habitavit.

Conſtat Polonorum omnium experientiâ, in hoc malo purgationes & venæ ſectionem adhibitas non prodeſſe, ſed nocere. Videtur ergò hic morbus, ut ſanetur perfectè, proprium & ſpecificum poſtulare alexipharmacum, ſicut ſcorbutus, & lues venerea, atque alij occulti morbi. Quod alexipharmacum interim dum inveſtigatur, poteſt uſurpari theriaca, quæ eſt alexipharmacum univerſale. Detur ergò theriaca frequenter, ſudorque provocetur, maximè è capite: ſic enim materia illa vitioſa citiùs ad capillos, quò tendit, evocabitur: ad quod ipſum

plurimum confert, ut agreſtium Polonorum experientia docuit, lotio capitis parata ex decocto foliorum brancæ urſinæ, & herbæ, quæ Polonico idiomate nominatur *dereza* : ſerpit humi in locis arenoſis, quibus creſcunt pinus. Eſt *muſcus terreſtris*, de quo in Herbario ſuo Dodonæus part. 3. lib. 15. cap. 14.

CAPUT OCTAVUM.

De porrigine ſeu furfuribus.

Porrigo quid; quas partes occupet. Ejus cauſa. Qui cognoſcatur. An ſit ſalubris. Curatio ejus.

Porrigo ſeu furfures, vel, ut alij dicunt, *furfuratio* eſt affectus, in quo inter ſcalpendum & pectendum quædam furfuribus ſimilia ex capitis cute decidunt. Occupat aliquandò hoc malum etiam barbam & ſupercilia. Fit plerumque ſine exulceratione; aliquandò tamen cum levi exulceratione.

Cauſa porriginis ſunt humores ſeroſi & ichores pituitoſi ſalſi, vel bilioſi; qui dum per poros cutis exitum quærunt, partes quidem eorum tenuiores diſcutiuntur, craſſiores autem & lentæ in cute hærent, & in materiam furfuraceam abeunt.

Affectio hæc ſe prodit, dum caput ſcalpitur, fricatur, vel pectitur: imò aliquandò, ſi grave malum eſt, dum leviter crines moventur; tum enim ſquamulæ decidunt.

Aiunt vulgares hanc affectionem eſſe ſanam: ſignum quippè cerebri ſe per furfures illos expurgantis. At dicendum: ſalubre quidem & ſanum eſſe, quatenus cerebrum ſe purgat: ſed inſalubre eſſe ſignum, quatenus ſignificat in capite talis vitioſi humoris redundantiam.

Ut ſanetur porrigo, præmiſſâ totius evacuatione, ſi frequenti pectinatione non cedat, lavetur caput decocto cicerum & malvæ, addito aceto; & vice ſaponis uſurpentur amygdalæ amaræ contritæ. Si per hæc parùm proficitur, radatur caput, & eodem dicto decocto abluatur, dein panno aſpero fricetur, atque hoc unguento illinatur: ℞. hyſſop. virid. ſemipugillum adip. anſer. drachmas duas. Pulpæ colocynthid. olei keirin. ana ſemunciam thapſiæ drachmam. ladani unciam. fiat unguentum. Hæc quoque lotio optima eſt, & ſufficiens ſola.

℞. malvæ

℞. malvæ betæ lapath. acuti cum rad. hederæ arboreæ centaur. minor. ana manipulum. caulium rubr. ſemimanipulum. colocynthid. drachmas tres. agaric. drachmam. fol. ſenæ ſemunciam. ellebor. nig. ſeſquidrachmam. coq. in aq. com. ad libras tres. colaturæ adde ſalis com. pugillum. Multis etiam profuit primò caput lixivio communi laviſſe: deindè caput exſiccaſſe. Secundò, aceto vini, in quo ſemen urticæ parùm contuſum bullierit. Tertiò & ultimò aquâ nitidâ, in quâ radix malvaviſci cocta ſit.

Alia decoctio pro lotione capitis: ℞. rad. lapath. acuti enul. campan. ana unciam. malvæ biſmalvæ parietar. ſaponar. ana manipulum. lupin. fabar. ana uncias octo centaur. minor. pugillum. hordei integ. uncias tres. f. decoct. in aquâ. Sed & lotio capitis cum urinâ, vel aquâ ſalsâ, vel vino ſæpè benè fecit.

CAPUT NONUM.

De morbo pediculari, & vermiculis capillos depaſcentibus.

Quid morbus pedicularis: Vermiculi capillorum. In quibus partibus pediculi ſpeciales oriantur, eorumque nomina. Pediculorum & vermiculorum cauſæ. Adverſus utroſque remedia exquiſita.

MOrbus pedicularis, Græcè phtheiriaſis, eſt is affectus, in quo quiſpiam pediculis, maximè in locis piloſis, ſcatet: ut in capite, barbâ, ſupercilijs, palpebris.

Ad hunc non inconvenienter referri poteſt alter affectus, in quo capilli tum capitis, tum barbæ particulatim & fruſtillatim à vermiculis quibuſdam eroſi decidunt vel abſumuntur. Sunt enim & hi pediculorum ſpecies; ſed tam exigui ſunt, ut viſum penè fugiant, ſimiles lendibus, quos vocamus Flandricè neten / Gallicè *lenges*: creduntúrque eſſe ova pediculorum.

Circa pudenda in piloſâ cute impacti atque inſerti obſervantur pe-

diculi alterius generis, vehementem pruritum & lancinationem excitantes, ac pertinaciſſimè hærentes, vocanturque *pediculi inguinales*, vulgò *morpiones & plattulæ.*

Denique in nudâ manuum volâ peculiare aliud pediculorum genus deprehenditur ſub cuticulâ latitans, levi tuberculo vel fiſſurâ illic apparente, pruritque continuo ſe prodens. Sunt etiam hi adeò exigui, ut vix, etſi eximantur, poſſint videri, motuſque eorum obſervari, niſi ſpeculo imponantur. Dicuntur *ſirones* vulgo & *cyrones*: fortaſſis rectiùs *cheirones*, cùm χεῖρας, id eſt, manus occupent: ſed tamen & alias corporis partes occupare nihil vetat. Latinè vocantur *acari* & *teredines.*

Materia pediculorum ex Medicorum conſenſu eſt humor excrementitius præter naturam, calidus moderatè, actu & poteſtate humidus inter craſſum & tenuem medius, & potiùs ad ichorem quàm ad craſſum vergens; putreſcens non excellenti putredine, ſed miti & moderatâ.

Cauſa efficiens diſpoſitiva eſt calor benignus & moderatus, qui cùm in pueris ſit, hinc illi pediculorum ſunt feraciores, quam adulti, qui habent calorem acriorem.

Procatarctica cauſa præcipua eſt neglectus curæ corporis & immundities: edulia item, quæ pinguem ſuccum generant, inter quæ primum locum obtinere volunt ficus.

Vermiculi capillorum à ſimili cauſâ producuntur, excrementitio ſcilicet quodam humore, qui cum alimento pilorum in capillos penetrat, atque in ijs à calore capitis fotus in vermiculos faceſſit; qui capillis adhærentes pilos corrodunt, ita ut fruſtillatim decidant.

Cognoſcuntur pediculi viſu & tactu. Eſtque turpis ea affectio & moleſta: imò periculoſa, ſi totum corpus occupetur: nam quidam eo malo exſtincti narrantur.

Vermiculi deprehenduntur, quando pili breviores fiunt & inæquales, ſic ut alij magis alij minùs curti ſint. Hærent hi vermiculi in extremitatibus pilorum, eoſque arrodunt.

Cùm præcipua ferè morbi pedicularis cauſa ſit immundities corporis, pro curatione & præſervatione ſtudendum imprimis corporis munditiei. Si ſanguinis impuritas, & aliorum humorum redundantia affectui occaſionem præbeant; evacuandum eſt corpus ijs ferè, quæ in ſcabie conveniunt: & hìc ſudoris provocatio eſt utilis.

Quibus factis ad peculiaria pediculos abigentia eſt procedendum: eaque potiùs extrinſecùs adhiberi debent, quàm intùs ſumi. Quamquàm

quàm aliqui allium comeſum, vel cum decocto origani potum pediculos fugare prodant. Theriacæ quoque frequens uſus pediculis adverſus eſt.

Inter externa præſtans eſt hoc decoctum: R. rad. ariſtol. rot. ſeſquiunciam ellebor. alb. vel nigr. ſemunciam. fol. abſinth. marrubij ſummit. centaur. minor. ana manipulum. ſem. ſtaphiſag. lupin. ana ſemunciam. agarici uncias duas. coq. in lixivio pro ablutione capitis, vel manuum, vel aliarum partium, ubi pediculi verſantur. Si ſal, alumen, nitrum addantur, efficacius erit. Poſt ablutionem & abſterſionem poteſt hic pulvis capillis inſpergi: R. ſem. ſtaphiſag. drachmas duas. ſalis drachmas tres. aloes drachmam. cinnabaris ſeſquidrachmam. Miſce, fiat pulvis.

In corporibus robuſtis argentum vivum adhiberi poteſt, ut R. ol. commun. uncias tres. ſtaphiſag. argent. vivi ſalivâ jejuni hominis exſtinct. ana drachmas tres. fiat unguentum, quo caput illinatur, poſtquam lotum eſt aquâ marinâ vel ſalſâ. Item R. mercur. ſublimat ſcrupulos duos: diſſolve in aq. abſinth. librâ. Eâ caput humectetur: omnes pediculos breviſſimè abigit, cruſtaſque capitis ſanat.

Eſt uſitatum unguentum contra pediculos in pharmacopolijs quibuſdam, quod recipit ſem. ſtaphiſag. ellebor. alb. ſal. Mercurium, axung. porcin. ol. laurin. ſaponem & acetum. Efficacius & præſtantius eſt hoc: R. ol. laurin. uncias quatuor. ſucci rutæ uncias tres. Miſ. & coq. ad ſucci conſumtionem. Poſteà adde argent. vivi ſalivâ jejuni exſtinct. drachmas ſex. ſem. ſtaphiſag. nitri præpar. aloes hepat. ana drachmas duas. rad. ellebor. alb. lapath. acuti tabac. Indici ana drahmam. camphoræ ol. ſpicæ ana ſemidrachmam. Miſ. & cum cerâ f. unguent.

In pueris & corporibus tenerioribus ab argento vivo abſtinendum. In his aqua lavendulæ & ſalviæ diſtillata ſatis eſt, ſi eâ laventur: eſtque remedium gratum & bonum. Item R. ſem. ſtaphiſag. drachmas duas contunde parum; & infunde in aceti acerrimi uncijs duabus per noctem: deindè coletur, & locus ungatur.

In palpebrarum pediculis confert, ſi acetum ſcilliticum ſumatur, & in eo parum aloës diſſolvatur, atque hâc mixturâ palpebræ madefiant: huic alia nitroſa & ſalſa addi poſſunt. Imprimis opitulatur oleum ſpicæ, quod & viſum roborat.

Pro chironibus peculiare eſt, ut acu pertundatur cuticula, ubi chirones latent, ut detur eis exitus: tum manus ſæpè abluendæ vino vel

aceto,cui ſal,alumen,nitrum additum ſit. Vel fiat hoc decoctum: R. aq. fluvial. libras tres vini auſteri libram. ſtercor. gallin. ſiccat. manipulum. coq. parum. huic decocto immittantur manus. Id ſcabiem vulgarem etiam brevi tempore ſanat; & iſti chirones ſæpè cum ſcabie adſunt.

Ad pediculos inguinales commodum eſt hoc unguentum: R. axung. porcin. ol. laurin. ſapon. nigr. ana ſemunciam. argent. vivi ſalivâ exſtinct. ſcrupulum. myrrhæ aloës ana ſemidrachmam. ſem. ſtaphiſag. ſcrupulos duos. ſapon. Gallic. drachmas duas: in mortario redigantur ad formam unguenti. Non hìc multum argenti vivi miſcendum; nam inde membrum virile torpidum redditur, atque ad venerem ineptum. Quod ſi incidit, oleo ſpicæ illinendus locus eſt, quo & pediculi pelluntur & vis redditur genitalibus.

Ad vermiculos capillorum: R. geniſtæ unciam, myrrhæ drachmas duas. aceti quantum ſatis. coq. parum & colaturâ pili illinantur. Vel R. ſem. urticæ pulveriſ. maceretur in aceto, & eo pili madefiant. Vel urtica major coquatur in lixivio, & eo caput abluatur. Alij utiliter uſi ſunt lixivio communi, cui clavi ferrei rubigine obducti injecti eſſent, quo pili abluebantur.

CAPVT DECIMUM.

De achoribus, favis, tineâ, helcydrijs, pſydracijs.

Quid achores, favi, tinea, helcydria, pſydracia: unde oriantur. Non neceſſariò eis eſt conjuncta malignitas, contra Platerum. *Quomodò inter ſe diſtinguantur. Signa eorum prognoſtica. Elegantia & ſelecta remedia pro ipſorum ſanatione proponuntur.*

HÆc omnia ſunt manantia capitis ulcera vel puſtulæ.

Achores quidem & favi ſeu ceria ſunt ulcera ſeu ulceroſa tubercula capitis, in quibus apparent foramina, per quæ ſanioſum quid continuò effluit.

Tinea eſt ulcus capitis cruſtoſum, cutem capitis erodens & fœtidum.

Helcy-

Helcydria ſunt ulcuſcula & puſtulæ capitis, à quibus humiditas effluit aquoſo ſanguini ſimilis.

Pſydracia ſunt exigua exanthemata in capite, ſimilia veſiculis eminentibus in ſuperficie.

Oriuntur hæc omnia ulcuſcula ab humoribus excrementitijs ſeroſis & acribus, aliquem tamen craſſum ſuccum ſibi mixtum habentibus: Ij inter cutem capitis & calvariam congeruntur, diutiuſque retenti putreſcunt, & deindè cutem erodentes eamdem certis in locis perforant.

Platerus illis humoribus perniciem quandam malignam etiam ineſſe exiſtimat; eò quòd contagioſum infantibus ſit malum. Sed ſæpè nobis dictum & jam notum eſt vel tironibus, non omnia contagioſa eſſe maligna; uti neque contrà, omnia maligna eſſe contagioſa.

Iſtorum vitioſorum humorum cauſæ ſunt vel internæ, ſcilicet mala viſcerum conſtitutio: vel externæ, nimirum mala diæta, ut eſus ciborum acrium & ſalſorum; converſatio & familiaritas cum ijs, qui ſimilibus affectibus laborant.

Sed & lactis vel ſanguinis menſtrui impuritas cauſa eſt, ſi ab infantiâ malum eſt.

Achores, favi & puſtulæ capitis adſpectu noſcuntur, uti & tinea.

Achores autem à favis diſtinguuntur, quòd in illis foraminula, per quæ ſanies effluit, ſint minutiora; in favis paulò patentiora.

Tinea adeſt, quandò apparent ulcera obducta cruſtâ; quæ modò viridis eſt, modò crocea, modò cinerea: ſanies effluit modica, & quæ effluit, fœtet.

Manantia iſta capitis ulcera liberant infantes à magnis morbis capitis, & à convulſionibus epilepticis: progreſſuque ætatis in ipſis ſponte ſanantur. Si tamen diu durent, maximè tinea, defluvia capillorum & areas efficiunt: imò & ipſum cranium materia acris aliquandò perrodit.

Si infanti nutricis vitio contingant hi affectus, aut etiam ſtatim à primo ortu, vix ſanationem admittunt; ac ne ea quidem procuranda, antequam puer eam ætatem attigerit, quâ curationem & medicamentorum laborem ferre poſſit.

Tineæ non ſolùm perdifficilis eſt ſanatio, ſed etiam, neglecta ſi fuerit, & inveteraverit, ſanari ferè non poteſt: idcircò ſatius eſt, ab ipſius curatione abſtinere, quàm cum dedecore ſanitatem polliceri nec præſtare: tametſi etiam ſanetur, nihilominùs poſt ſe relinquit quandam capitis deformitatem ob areas ſeu pilorum privationem.

Pro

Pro curatione ante omnia eſt animadvertendum, an affectio magna, an parva ſit; recens, an antiqua; benigna, an maligna. Si parva, recens, & benigna fuerit, neque corporis purgatione, neque medicamentis validioribus eſt opus: ſed primo quoque tempore ad localia, & quidem leviora eſt veniendum. Si affectio fuerit magna, antiqua, mali moris, ideòque ab humorum vitio foveatur; tum ad totius corporis evacuationes & validiſſima localia eſt procedendum. Et quidem ſi homines robuſti ſint, purgandi primò ſunt taliter ferè, qualiter illi, qui lue venereâ laborant. Deindè exhibeatur hoc decoctum: R. ſalſæ unciam. rad. chinæ ſemunciam. radic. cichor. drachmas quinque. hordei ſemipugillum. carnis vitulin. unciam. bulliant. in aq. com. libris octo ad conſumt. mediet. tum R. dicti decocti uncias duodecim. rad. gramin. aſparag. ana drachmas duas. agrimon ſonchi cap. ven. cuſcutæ ana ſemipugillum. bull. ut remaneant unciæ octo pro duabus vicibus, mane ſcilicet & veſperi: reliquum ſit pro potu ordinario. Intereà caput ungatur unguento, quod conſtat calce vivâ & ol. roſaceo. Alij laudant hoc: R. ol. laurin. unciam. lardi veteris drachmas ſex miſ. f. unguent. quo locus ungatur ter in hebdomadâ, & urinâ propriâ caput abluatur. Efficacius eſt, quod recipit alumin. uſti chalcit. uſtæ ana ſemunciam. ariſtol. rot. virid. æris ana drachmas duas. picis navalis drachmam. pinguedinis anatis ſemidrachmam. butyr. antiquiſſ. ſemunciam. Miſ. f. ung. Primò caput abluatur lixivio dulci: lotum ſiccetur: poſteà inunctio fiat dicto unguento. Poſt tres dies eadem lotio & unctio repetatur. Quod cùm ter factum fuerit, tineæ evaneſcent.

In puerorum achoribus non facilè eſt aliquid adhibendum: ſi enim repellamus, maxima incommoda inde oriri ſolent. Debet ergò præſcribi non repellens, ſed evocans. Linatur caput oleo rapar. cui incoxit tabacum. Quæ inunctio antequam fiat, commode caput abluetur decocto rad. oxylapat. fol. malvæ abſinth. ſem. fœni græci cicer. lupin. fabar. in vino: vel decocto ſolius rad. bryoniæ in aquâ. Alij capiunt butyrum ſalſum in ſartagine frixum, addunt camini fuliginem, & pauxillum aceti.

Ad achores & favos in pueris tenerrimis R. ciner. myrtillor. gallar. ana drachmam. tutiæ ſeſquidrachmam butyri vetuſti loti aq. roſac. unciam. cineres aceto lævigentur, dendè miſceantur ad ignem. In pueris grandiuſculis: R. pulv. cort. granat. lithargyr tutiæ ana ſeſquidrachmam. ol. roſacei ſemunciam pingued. anſer. aceto lotæ ſeſquiunciam. Miſ. fiat linim. Quæ linimenta extendantur ſuper linteum ſubtiliſſimum

mum priùs cerâ illitum: cera hæc facit, ne calor ulcerum uſque adeò conſumat medicamentum. Ad contumaces achores: R. ſucci helenij fumar. ana ſemunciam. axung. porc. decies lot. in aq. roſ. uncias tres: tutiæ præpar. gallar. uſtar ana drachmas duas. Miſ. f. unguent.

Ad tineam veterem & rebellem medicamentum efficax. R. ſucc. fumar. ſcabioſ. borag. oxylapath. aceti ana uncias tres. ol. antiq. libram. bulliant omnia in vaſe duplici ad conſumtionem ſuccorum & aceti. Deindè inſperge ſequentes pulveres: R. utriuſque ellebor. ſulfur. vivi chalcanth. auripigm. calcis vivæ alumin. gallæ ana ſemidrachmam. virid. æris drachmas duas. terantur & cribrentur omnia diligenter, tum miſceantur cum dicto oleo, & addita picis liquidæ & ceræ q. ſ. f. ceratum: quo cooperiatur capitis pars malè affecta. Interim tamen quandò hoc geſtatur, evacuandum eſt ſubindè corpus per pil. cochias, vel hieram Pachij, vel ſimilia purgantia.

Sunt, qui hoc modo in tineâ tollendâ procedunt, & valdè tutò. Coquunt imprimis vitell. ovi ad duritiem: addunt mellis unciam, & ſimul coquunt ad linimentum molle. Hoc inungunt univerſam tineam emplaſtri modo, ſingulis 24. horis renovando, continuandoque ad dies 4. vel 5. poſtea lavant lixivio forti, in quo bullierit ſat bona quantitas tartari: permittuntque caput per ſe ſiccari: quo facto tegunt caput vittâ; & poſt 24. hor. lavant ſequenti lixivio: R. lixiv. com. libras quinque. ei incoque abſinth. ſalviæ chamæmel. betonic. ana manipulum. rad. lapath. ſeſquiunciam rad. lappæ major. unciam. baccar. juniper. ſemilibram. poſt ebullitionem unam atque alteram adde ſalis petræ uncias tres. alumin. unciam. vitriol uncias duas ſulfuris uncias tres lithargyr. uncias ſex. Eo lavetur caput; exſiccatum deindè inungatur aliquo ex ſuprà deſcriptis unguentis.

Foreſtus hoc laudat in tineâ quantumvis inveteratâ, & ab omnibus immedicabili judicatâ, modò univerſalia præceſſerint & capitis lotiones: R. ſulfur. ſemunciam. liqueſcat ſuper ignem in patellâ terreâ: ita liquatum in mortarium æneum conjiciatur, piſtillo ſemper ducendo. Tum adde butyri ſaliti liquati & cocti ad nigrorem. axung. porcin. liquatæ ana unciam. argent. vivi ſalivâ exſtincti drachmam. vitrioli ſcrupulum. Hæc omnia in dicto mortario concutiantur, & piſtillo continuo moveantur, donec frigeſcant, & in linimentum coëant.

Chirurgus quidam hoc unguento ad capitis ſcabiem & tineam feliciter utebatur: R. pingued. porc. ſemilibram. rad. enul. chelidon. ana unciam. ſabinæ manipulum: omnibus contuſis & coctis adde hunc pul-

verem, donec frigeſcant: R. nuc. moſchat. caryophyl. macis cinnam. ana drachmam croci ſemidrachmam. baccar. lauri ariſtol. rot. ana drachmas duas. ſulfur. drachmas tres. vitellos ovor. numero octo. mellis cochlear. Miſ. f. unguent: quo caput illinatur, prius lotum urinâ.

Sed & hoc eſt expertiſſimum paſſim Amſtelredami: R. bacc. laur. rad. cavæ quantum vis. Miſce cum pice liquidâ: addendo butyrum vetuſtiſſ. & rancidum. pone ad ignem benè miſcendo, donec fere bulliat.

Elegans quoque & probatum eſt hoc unguentum, ſed non niſi præmiſſâ corporis purgatione utendum: R. lardi veteris ſemilibram. terebinth. alb. uncias tres lapid. medicamentoſi olei tartari ana drachmas ſex ſulfuris vivi ceruſſæ lotæ lithargyr. minij ana ſemunciam ellebor. utriuſque piper. long. tutiæ præp. nihil alb. ana drachmas duas. Mixtis affunde ſuccor. depurat. rad. oxylap. ſcrophular. herb. fumar. ſcabioſ. cort. inter. virid. ſambuc. limon. ana uncias duas. coq. ad ſuccor. conſumt. poſt adde ſtyrac. liquid. cinnabar. factit. ana drachmas ſex. ol. laurin. juniper. ovor. ana ſemunciam. mercur. ſublim. ſeſquidrachmam Miſ. f. unguent. Lapidis Medicamentoſi hæc eſt deſcriptio: R. vitrioli virid. ſemilibram vitriol. alb. uncias tres. alumin. uncias novem. ſalis petræ ſalis com. ana ſeſquiunciam. ſalis tartar. ſalis abſinth. artemiſ. cichor. perſicar. ſalis plantag. ana drachmas duas. ponantur in novâ ollâ vitreatâ. affund. modicum aceti roſac. coq. igne carbonum lento, ſæpius agitando. Ubi incipit ſpiſſari adde ceruſſæ Venetæ uncias tres boli armen. uncias duas. diligenter miſceantur omnia, donec vi ignis mediocris in lapidis duritiem maſſa concreverit; quæ poſteà fractâ ollâ eximitur. Hujus ſolius lapidis uncia in librâ aquæ pluvialis vel fluvialis, non fontanæ, ſoluta, & poſt filtrationem ad hos malos affectus adhibita mirifica eſt.

Pſydracijs ſuccurrit unguentum ex ceruſſâ & ol. roſaceo. Vel. R. litharg. ceruſſ. ana ſeſquidrachmam. cretæ alb. ſulfur. ana drachmas duas. cum ol. myrtin. f. unguent.

Levia hæc mala, & quæ foventem cauſam intus non habent, ſed orta potius ſunt à ſudore & humore ſub capillis longis detento, à putredine acrimoniam acquirente, remedio ſiccante ſtatim ſanantur v. g. vitriolum aquâ diſſolvatur, eâ moderatione ut linguam non mordeat: eâ tepidâ cruſtæ madefiant, & ipſæ & ulcera ſiccabuntur.

CAPUT

CAPVT UNDECIMUM.

De affectibus pilorum ciliarium.

Pilorum ciliarium affectus ſunt phtheiriaſis, inverſio & incurvatio ad oculos, abundantia, defectus, color alienus. Eorum cauſæ: curatio. Nec canis lac, nec ranarum viridium ſanguis pilos renaſci prohibent.

CIlio ſeu tarſo palpebrarum pili innaſcuntur recti, eamdemque ſemper ſervantes magnitudinem, & nigri vel ſubnigri.

Horum affectus ſunt phtheiriaſis, inverſio ad oculos & incurvatio; abundantia nimia, defectus; & color alienus.

Phtheiriaſis unde gignatur, diximus capite nono.

Pilorum incurvatio verſus oculos oritur vel à palpebrâ ſuperiore nimis laxatâ: vel quòd ipſimet pili vitiosè & tortuosè creſcant ob malè conſtitutos cilij poros.

Abundant ſive luxuriant pili aliquandò duplici ordine, aliquandò multiplici, & veluti quâdam acie. Cauſa eſt humor copioſus, ſed minimè mordax, ad cilia fluens, piloſque alens & augens.

Defectus & defluvium ciliarium pilorum fit ex vitioſis & acribus humoribus ad cilia allapſis, & pilorum radices erodentibus.

Color alienus eſt albor, qui viſui incommodat, quòd nòn ſatis pupillam obumbret: fitque ob præſentiam materiæ phlegmaticæ in radice pilorum ſitum ſeu mucorem quaſi contrahentis, uti in canitie: vel ob cutem vitiligine albâ laborantem.

Affectus hi omnes per ſe noti ſunt. Nec ſunt contemnendi, quia plurimùm incommodant.

Phtheiriaſis quomodò tollatur, expoſitum eſt capite nono. Præter quæ hoc unguentum apprimè eſt commodum: R. unguent, roſac. Meſ. ſemunciam. ſulfur. vivi ſem. ſtaphiſag. ana grana quindecim. hydrargyr ſalivâ exſtinct. ſemidrachmam. f. unguent. quo palpebræ illinantur priùs lotæ decocto ſtaphiſag. betæ abſinth.

Prolapſus ſeu laxitas palpebræ ſuperioris curatur præmiſſis generali-

 bus,

bus, purgatione, cucurbitulis cum ſcarificatione, apophlegmatiſmis, cauterio in cervice ad diverſionem humoris: tum fiat fotus ex majoranâ, flor. chamæmel. & melilot. cumino additis balauſtijs & malicorio. Quibus ſi non tollatur malum, chirurgiâ eſt opus.

Ubi pili ſuperflui oculos pungunt, ſive pauci ſint, five multi, ſunt evellendi inſtrumento illo chirurgico, quod *volſella* vocatur; ſed ita ut toti evellantur: nam ſi in medio abrumpantur, magis pungunt, quàm dum ſunt integri. Poſteà loco, è quo pili evulſi ſunt, adhibenda ea, quæ pilos renaſci prohibent; ut rubigo ferri ſalivâ jejuni hominis ſubacta. Vel R. rad. mandrag. drachmas ſex. ſem. perſicar. ſemunciam. camphor. ſemiſcrupulum. aceti cochlear. Miſ. in mortario, & ſuccus exprimatur, quo pori, è quibus pili evulſi ſunt, illinantur. Corrodentia, quæ aliqui hìc ad exſtirpandos pilos uſurpant, non probo, quia periculum inferunt oculis.

In pilorum ciliarium luxurie damnat experientiſſimus *Montanus* in *conſil.* eam chirurgiam, quæ à practicis ſolet proponi. Sanè infeliciter eam quibuſdam ceſſiſſe animadverterat. Suadet verò, ut evellantur potiùs à perito quopiam vulſore: tum poſt evulſionem frequenter illinatur locus lacte canis; hoc enim eſſe celebratiſſimum remedium apud antiquos, ne pili recreſcant. Idem remedium omnes paſſim repetunt & prædicant recentiores: adduntque alterum à veteribus proditum & commendatum, ranarum viridium ſanguinem. Sed enim à *Galeno* diſcere poterant, in utroque mendaces vel falſos eſſe veteres; quippè facto periculo neutrum verum ſe comperiſſe monet *lib.* 10. *de ſimpl. med. fac.* Candidè *Ioan. Arculanus* ſcribit *comment. in* 9. *Rhaſ. ad Almanſ.* in hæc verba: *dicant omnes quidquid velint, ego adhuc non inveni medicinam in hâc re conferentem.*

In pilorum defluvio, præmiſſis univerſalibus, illinantur cilia hoc unguento: R. ol. lini ſemunciam ſevi hircin. pingued. urſi ana drachmas duas. ſtercor. murium dactyl. uſtor. ana ſemidrachmam. Miſ. Vel torretur muſcerda, & pulvis commiſcetur melli. Aduruntur avellanæ, ac cinis pinguedine urſi vel capræ ſubigitur pro linimento. Ante illitionem rectè adhibetur fotus ex decocto adiant. & polytrichi. Vide ſis, quæ ſuprà propoſuimus ad capillorum defluvium valere capite quarto.

CAPUT

CAPVT DVODECIMVM.

De barbæ affectibus.

De vocabuli barba *etymologiâ multorum conjecturæ. An inter barbam & barbas diſcrimen ponendum; Barba decet viros graves & venerabiles.* Adrianus *Imperatorum primus barbam aluit. Quæ ſit cauſa tardioris barbæ ortus. Quæ barbam citius promi faciant.*

BArbam aliqui dictam putant quaſi *virarbam:* ineptè: quid enim ibi *arba?* Scribit tamen *Iſidorus* barbam ſic dici, quòd virorum, non mulierum ſit: forſan reſpexit, quòd *baro* virum notet; undè Hiſpanis eſt *varo.* Non rectiùs illi, qui *barbam* ſic nominatam autumant, quòd eam barbari prælongam ferre conſueverint. *Becmannus* ait ſic dici à βαρὺ, id eſt, *grave:* quod etymon tribuit *Valentino Hartungo.* Sed pilis à pondere nomen eſſe impoſitum, non eſt veroſimile; quamquam fortaſſis aliò reſpexerit *Valentinus*; nempè quòd barba gravitatem atque auctoritatem conciliet. Quidni verò ſtatuamus *barba* eſſe nomen primogenium?

Ponunt Grammatici diſcrimen inter *barbam* & *barbas*; illam hominis, has pecudum eſſe cenſent. Sed *Plinius* de hircis in ſingulari uſus: *rabiem hircorum, ſi mulceatur barba, mitigari: eâdem præcisâ non abire eos in alienum gregem.* Ac de pluribus hominibus rectè *barbas* in plurativo tribui docet illud *Silij Italici:*

Spectabantque viros, & læta & triſtia ferre.
Indociles; nunc propexis in pectora barbis
Verrere humum.

Plinius quoque *barbas* vocat *lib. 9. cap. 30.* Pro *barbâ* dicitur etiam *barbitium.* Ut à *ſervus ſervitium*; *à capillus capillitium*; *à ſatelles ſatellitium*; *à lanâ lanitium*; ſic *à barba barbitium.*

Confert barba ad dignoſcendam corporum maturitatem & ſexus diſcrimen; facit etiam ad decorem virilitatis & roboris, in eâque pulchritudinis & ornamenti argumentum eſt potiſſimum. Ideò vetuſtiſſimâ conſuetudine receptum erat, viros graves, conſtantes, juſti tenaces, & probitate morum atque ſapientiâ præſtantes barbam alere. *Aaronæ* principem ſacerdotem propexâ barbâ venerabilem facit ſacra hiſtoria. *Socratem* virum ſanctiſſimum & mortalium ſapientiſſimum oraculo judica-

tum, *barbatum magiſtrum* appellat *Iuvenalis*. Æſculapio Medico barbam addidit Græcia, ad auctoritatis teſtimonium. Idem ille piloſus oris decor, efferis Gallis, qui duce *Brenno* Romam occuparant, non admirationem modò, ſed & metum incuſſit non mediocrem; quandò irrumpentes in atria Quiritium, reverendos prolixâ & incanâ barbâ ſenes in curulibus ſellis ſedentes, ceu numina quædam ſuſpexere primò, mox poſt acceptam à *M. Papyrio* injuriam in omnes deſæviere. Auctor eſt *Æneas Silvius*, fortiſſimum Litvaniæ Ducem *Vitoldum*, populares ſuos edicto tonderi jubentem, ſibi tamquam majeſtatis inſigne barbam intonſam retinuiſſe. Romanorum tamen poſteà civium ac Principum conſuetudo fuit, ut mentum raderent. Hic mos ad *Adriani* uſque tempora, qui primus barbam nutrivit, invaluit: quod & alij poſteà ſunt imitati, ut *Dio* refert. Ideoque omnes Imperatores ad *Adrianum* uſque raſi; reliqui barbati conſpiciuntur.

Itaque cùm barba in viris ad auctoritatem conciliandam faciat; ſi qui ea ætate ſunt, quâ ſolet barba alijs excreſcere, nec tamen barbati ſunt, rideri ſolent. Quapropter Medicorum conſilium petunt, ut poſſit barba accelerari.

Habet autem tardior barbæ ortus pro cauſâ maximè cutis menti denſitatem; & ſunt homines frigidioris temperamenti, quibus barba tardè oritur.

Qui laſciviente pruritu & venereo prolubio nimis approperant concubitum, præmaturè barbam promunt. Undè illuſtratur *Martialis* illud *lib.* 11.

Inde tragus, celereſque pili, mirandaque matri
Barba.

Adjuvatur & *Apuleius* in magiâ: *inveſtem puerum accepiſti, veſticipem illicò reddidiſti.* Ubi *veſtis*, ſicut & apud alios legitur, eſt *barba*. Eſt mirus cum barbâ genitalium conſenſus: & adnotarunt nonnulli, ſi ipſa ſola caneſcat, id arguere partium generationi dicatarum imbecillitatem.

Sine veneris certamine barbam provocat, ſi ſæpè mentum ſcalpello radatur: deindè lavetur frequenter decocto abrotani cap. ven. polytrich. roſmar. Poſteà illinatur hoc unguento: R. olei, in quo artemiſ. & abrotan. ſit coctum, uncias duas. cineris apum vel veſparum drachmam. muſcerdæ ſcrupulum. mellis unciam. ladani drachmas tres pingued. urſi q. ſ. f. unguent.

Mentum barbatum poteſt laborare pilorum defluvio, alopeciâ, & phtheiriaſi, de quibus cùm antè egerimus, nihil hîc dicere neceſſe eſt.

CAPUT

CAPVT DECIMUM-TERTIUM.

De affectibus unguium.

Etymon unguis. Quomodò differat ab ungulâ. Vivunt ungues, ſimiliter ac pili: idque auctoritate Hippocratis *&* Galeni *probatur. Venulæ in unguibus videri poſſunt. Vſum unguium eleganter expoſuit* Galenus. *Vitia unguium & eorum curatio.*

UNguis venit ab ὄνυχος genitivo Græco unguem ſignificante. Multa enim ab obliquis deſcendunt. χ converſum eſt in G. quomodò ab ἄγχω eſt *ango*; à χαλβάνη *galbanum*.

Quâ ratione *unguis* & *ungula* differant, quidam non ſatis videre Gramanatici. *Vnguis* eſt in ijs, quæ digitos habent: *ungula* in illis, quæ ſolidos vel biſulcos habent pedes. *Plinius* initio cap. 45. lib. 1. *ungues clauſulæ nervorum ſummæ exiſtimantur. Omnibus hi, quibus & digiti.* Et mox de elephanto inquit: *huic informes numero quidem quinque, ſed indiviſi ac leviter diſcreti, unguliſque, haud unguibus, ſimiles.*

Ungues, ſimiliter ac pilos vitâ donatos eſſe, veràque nutritione augeſcere, probabile eſt: eademque argumenta huc faciunt, quæ ſuprà pro pilis adduxi. Conſentit huic opinioni *Hippocrates* lib. de alim. *in pilos*, inquit, *alimentum, & in ungues, & in extremam ſuperficiem intrinſecùs pervenit.* Item *Galenus* lib. de anat. adminiſ. cap. ult. *pari modo ſanè & ungues ligamento quodam externo internodij termino coniunxit: ſymphyſi verò carni cutique intrinſecùs univerſim; extrinſecus toti radici adnaſci fecit. Cæterùm in radicem ipſam non modò nervus, ſed etiam arteria venaque porrigitur; undè ſenſum, vitam & alimentum, ſicut aliæ partes, accipiunt.* Ibidem: *ungues arteriæ & venæ nervoque propter radicem iunguntur, ſenſus, vitæ & alimenti gratiâ: oſſi verò & cuti committuntur, ne ſuſpenſi vacillent: partem enim oportebat & hos eſſe toti animanti cohæreſcentem, ſicut alias quoque.* Iſtas venulas in digitorum unguibus inter ſe diſtinctas, ac mirificâ arte diſpoſitas perſpexit microſcopij ſui beneficio *Franciſcus Fontana* Neapolitanus.

Officium & utilitatem unguium diſertè accuratèque explicat *Galenus* lib. 1. de uſu part. cap. 7. & 8. oſtenditque *Platonem* & *Ariſtotelem* negli-

negligenter de eorum uſibus locutos fuiſſe. Qui *Galeni* locus dignus eſt ut adeatur videaturque.

Vitia porrò unguium ſunt: *inæqualitas, craßities, rugoſitas, ſcabrities, color mutatus, curvatura, fiſſura, caſus, pterygium.*

Ungues inæquales, craſſi & rugoſi evadunt ob ſuccum, quo ungues nutriuntur, copioſiùs adfluentem. Id quod fit ex validis laboribus, quibus ungues circa radices commoventur, ideòque alimentum copioſius ſuſcipiunt.

Scabrities unguium fit ex humoribus vitioſis & excrementitijs, præſertim melancholicis, alimento unguium ſeſe permiſcentibus.

Malè colorati ſunt ungues, vel quia ſubjecta unguibus caro malè colorata eſt: vel quia ipſorum unguium alimentum vitioſum & tali colore præditum eſt; à quâ causâ oriuntur & maculæ illæ albæ exiles; à pituitâ ſcilicet craſsâ alimento ſeſe admiſcente. Aliquandò, ex contuſione ſanguis ſub unguem effunditur, & per unguem tralucens colorem rubrum vel nigricantem parit.

Fiſſura unguium plerùmque à causâ externâ venit, ut à vulneribus: aliquandò ab humorum malignitate in lue venereâ & leprâ.

Caſus unguium fit ab acribus humoribus radices unguiū erodentibus. Sic poſt ulcera & vulnera circa radices unguium, decidere ſolent ungues, pure eorum radices exedente. Ita aliquandò poſt febres malignas & peſtilentes deciderunt ungues, & poſt venena quędā ſumta, & in lue venereâ.

Pterygium eſt incrementum carnis partem unguis operiens: ſequitur ſæpe paronychiam, vel aliud ulcus circa unguem.

Craſſities, inæqualitas & rugoſitas unguium ſi à validis laboribus orta eſt, emendatur ceſſante illâ causâ. Nam progreſſu temporis unguibus illis craſſis excreſcentibus & reſectis, meliores alij ſuccedunt.

Scabrities unguium tollitur abraſione: dein impoſitione hujus emplaſtri: ℞. reſinæ drachmas duas. terebinthin. drachmam. ceræ novæ ſevi hircin. ana drachmas duas & ſemis maſtiches ſcrupulos quatuor thuris drachmam. Miſ. f. emplaſ.

Color unguium ſi mutatus ſit ob contuſionem: ℞. ſagapeni q.v. miſ. in mortario cum oleo nucum, ut fiat emplaſtrum; quod ſuperponatur.

Si unguis nimium incurvatus ſit, & ſubjectam carnem pungat; quod non rarò fit in pedibus, caro imprimis ſuperflua tollenda, inſperſo alumine uſto, vel præcipitato: poſteà unguis, qui carni inſedit, reſecandus.

Ad pterygium conſumendum valet unguentum ægyptiacum, alumen uſtum, præcipitatum.

FINIS.

INDEX.

A

ACari quid. 52.
Acaros tollendi ratio. 53. 54.
Achores quid. 54.
Achores in pueris conſideratè tractandi. 56.
Achores pueris quandoque ſalubres. 55.
Achoribus non ſemper iuncta malignitas. 55.
Achorum cauſa. 55.
Achorum remedia. 56. 57.
Acus crinalis, diſcriminalis unde dicta. 40.
Alopecia differt à defluvio capillorum. 29. 33.
Alopecia differt ab ophiaſi 33.
Alopecia à lue venereâ quid habet ſpeciale 33.
Antiæ quid, & unde nomen habeant. 7.
Area deſcriptio. 32.
Area connaſci poteſt homini. 33.
Area eſt epidemia aliquando. 33.
Area in puerulis ſæpe facilè curatur. 35.
Aream ab ortu contractam curandi modus Fernelianus. 35.
Area quas habeat ſpecies. 32.
Arearum cauſa. 33.
Arearum cauſas monſtrantia ſigna. 33.
Arearum remedia elegantia, & efficacia. 34.
Area unde dicta. 32.
Ariſtotelis de criſpitudinis pilorum cauſâ opinio diſcutitur. 37.

B

BArbæ etymologia varia. 61.
Barbæ exitum accelerantia. 62.
Barbæ tardius apparentis cauſa. 62.
Barbam homini, pecudi barbas an rectè tribuant grammatici. 61.
Barbam primus Imperatorum aluit Adrianus. 62.
Barba viros graves decet. 61.
Barba utrum nomen primogenium? 61.

C

CÆſaria ſeu cæſaries quid. 6.
Cæſariem copioſam alunt nunc, ut olim, Galli. 40.
Calamiſtrum quid. 40.
Caliendrum quid, unde dictum. 25.
Calvi etyma varia. 21.
Calvitij cauſæ unde ſumendæ. 23.
Calvitij cauſa ſecundum Valleſium. 24.
Calvitij deſcriptiones. 21.
Calvitio cur Ægyptij non laborent. 24.
Calvitio retardando congrua. 24.
Calvitium deforme omni ætati & ſexui. 21.
Calvitium derepentè factum narratur. 23.
Calvitium etiam eununchis, mulieribus, & ante uſum veneris accidit. 23.
Calvitium nativum. 22.
Calvitium quare ſolum in ſyncipite oriatur. 24.
Calvitium retardari, non curari poteſt. 24.
Calvitium tegitur alieno capillitio. 25.
Calvorum prudentia & aſtutia exemplis probatur. 21. 22.
Cani nati recenſentur. 10.
Canitiei cauſæ ſecundum Hipp. & Ariſt. examinantur. 13. 14.
Canitiei præſervatorium. 20.
Canitiei ſubitæ Hiſtoria, & eius cauſa communiſſima. 11. 12.
Canitiei remedijs an ſenes poſſint reiuveneſcere. 18.
Canities cur magis oriatur in capite, & maximè in temporibus. 15
Canities cur non oriatur in pilis palpebrarum ſimul atque in capite & mento. 16.
Canitiem fucantia caput incommodare valent. 18.
Canities citius rufis quam nigris accidit. 16.
Canities etiam in canibus & equis obſervatur. 15.
Canities in qua parte corporis ultimò oriatur. 16.
Canities intempeſtiva curata ſolum amoto eo quod ægrum angebat. 18.
Canities intempeſtiva quibus corrigenda. 17.
Canities in ſenibus non fucanda. 17.
Canities potius in homine, quam in brutis accidit. 15.
Canities quæ nomina habeat. 9. 10.
Canities quotuplex ſit. 10.
Canities quid, & unde derivetur. 9.
Canities ſenum venerabilis. 16.
Canities univerſim à varijs cauſis producitur. 14.
Capilli etymon. 1.

Capitis

Capitis etymon 1.
Capronæ ſeu capronea quid & unde deriventur. 6.
Caput honoris ergò aperiendi modus veterum. 4. 5.
Caput humanum cur ſit maximè piloſum. 2.
Cauſia quid. 3. 4.
Cetus quid. 39.
Chyrones ſeu cyrones quid. 52.
Chyrondum remedia. 53. 54.
Ciliorum etymologia. 5.
Comam ornare feminas ſolum decet. 40.
Coma quid, & unde illi nomen. 6.
Cornelius Celſus pilei uſum damnat. 26.
Crinis unde dictus. 6.
Criſpandi crines modus veterum. 40.
Criſpitudinis pilorum cauſa. 37.

D

Daviſſoni de plicâ Polonicâ opinio. 44.
Defluvij capillorum cauſæ. 28.
Defluvij capillorum cauſa non eſt denſitas cutis. 28.
Defluvij capillorum cauſas dignoſcendi modus. 29.
Defluvio capillorum congrua remedia. 30. 31.
Defluvium capillorum curaturus quos ſcopos habere debeat. 30.
Defluvium capillorum differt à calvitio. 29.
Defluvium capillorum quid? 27.

E

F

Favi in quo ab achoribus differant. 55.
Favi pueris quandoque ſalubres. 55.
Favi quid ſint. 54.
Favorum cauſa. 55.
Favorum remedia. 56.
Fiſſuræ pilorum cauſa, 38.
Fiſſuræ pilorum remedia. 42.
Flamines unde dicti. 3.
Furfures & furfuratio quid. 50.

Furfures quas partes occupent. 50.
Furfures quomodo ſalubres. 50.
Furfurum cauſa. 50.
Furfurum curatio. 50. 51.
Furfurum ſigna. 50.

G

Galeni de criſpitudinis pilorum cauſâ opinio examinatur. 37.
Galenus non attulit omnes cauſas defluvij capillorum. 28.
Galericulus quibus in uſu. 25.
Galericulus quid ? unde dictus ? 25.
Galerus quid propriè ſit. 26.
Garamantes medio ſtruthionis ovo pro pileo utuntur. 26.
Germani quomodo crines torquebant. 41.

H

Helcydria quid. 55.
Helcydria non ſemper maligna. 55.
Heldcydriorum cauſa. 55.
Helcydriorum remedia, 58.

I

Ioachimi Paſtorij de plicæ Polonicæ cauſâ ſententia. 43.
Iulius Cæſar ius laureæ coronæ geſtandæ maximi fecit. 3.

L

Lac canis pilos renaſci non prohibet. 60.
Labri ſeu labij etymologia. 5.
Longitudinis pilorum cauſa. 37.

M

Marſilius Ficinus moroſus in uſu pileolorum. 27.
Menti etymologia. 5. 6.
Microſcopio videntur venulæ in unguibus. 63.
Morpiones enecantia. 54.
Morpiones quid ? 52.

O

Occipitis etymologia. 5.
Ophiaſis differt ab alopeciâ. 33.
Ophiaſis differt à defluvio capillorum. 29.
Ophiaſis quid? unde dicta? 32.

P

Pediculi quibus partibus ſpeciales gignantur. 51. 52.
Pediculis adverſa remedia interna. 52. 53.
Pediculis adverſa externa. 53.
Pediculorum cauſa. 52.
Petaſus quid. 4. 26.
Petronij monitio ad calvum. 24.
Phtheiriaſis quid? 51.
Pileorum uſus novus. 27.
Pileos antiqui uſurpabant certis temporibus, & certæ perſonæ. 3.
Pilei uſus quibus conveniat, quibus non. 27.
Pileus quid propriè ſit. 26.
Pilorum ciliarium abundantiæ cauſa. 59.
Pilorum ciliarium alienus color: curatio. 60.
Pilorum ciliarium defectus cauſæ & viſui incommodat. 59.
curatio. 60.
Pilorum ciliarium inverſionis cauſa & curatio. 59. 60.
Pilorum ciliarium Phtheiriaſeos cauſa. 52.
Pilorum vita probatur. 7. 8.
Pilos breves geſtandi mos à Carolo Quinto. 38.
Pilos eſſe poroſos ſenſu notum. 8.
Pilos longiores tollendi modi ſex antiquis. 38.
Pilos tingentia colore flavo. 19.
Pilos tingentia colore nigro. 19.
Pilus quid? unde dictus? 6.
Pinguitudinis pilorum cauſa. 38.
Pinguitudinis pilorum remedia. 42.
Plica capillorum non inducitur arte fullonicâ. 46.
Plicâ contorti capilli verè fundunt ſanguinem. 46.
Plica curanda ſpecifico alexipharmaco. 49.
Plica differt à colicâ bilioſa. 49.

Plica differt à lue venereâ & ſcorbuto. 49.
Plicæ cauſa. 42.
Plicæ generationis modus Daviſſoni refutatur. 48.
Plicæ nomen Polonicum. 44.
Plicæ ſigna & ſymptomata. 43. 44.
Plica eſt contagioſa. 44.
Plica femina immedicabilis maſcula non item. 44.
Plicâ laborantes poſt venæ ſectionem & purgationem verè peius habent. 47.
Plicam comitans debilitas, tremor & pallor non à pilorum complicatione. 46.
Plicam fabuloſam eſſe & imaginariam malè ſcribit Daviſſonus. 44.
Plicam ſequentis ophtalmiæ curandæ ratio Daviſſoni improbatur. 48.
Plica non fit quod crines non pectinentur. 47.
Plica quibus regionibus familiaris? 42.
Plica quid ſit? 42.
Plica quotuplex ſit? 42.
Plicas aliquot maiores ſine damno præſcidit Daviſſonus, quo caſu? 47.
Plica ſine pediculis obſervata. 44.
Porriginis cauſa & ſigna. 50.
Porriginis curatio. 50. 51.
Porrigo quid? 50.
Porrigo quomodo ſit ſalubris. 50.
Pſilotrum medicamentum. 39.
Pſydracia quid? eorum cauſa. 55.
Pſydraciorum remedia. 58.
Pterygium quid? remedia. 64.

Q

R

Ranarum viridium ſanguis pilos renaſci non prohibet. 60.
Rigiditatis pilorum cauſa. 38.
Rigiditatis pilorum remedia 41.
Roderici à Fonſecâ de plicâ conſultatio. 45.

S

Scaphium quid? 39.
Spondani de plicâ Polonicâ ſententia. 43.
Superciliorum etymologia 5.
Superciliorum pili cur non caneſcant. 16.
Syncipitis etymologia. 5.

Temporum

T

Temporum etymologia. 5.
Tinea curatu difficilis. 55.
Tinea cauſa & ſigna. 55.
Tinea recentis & inveteratæ remedia. 56. 57. 58.
Tinea non eſt ſemper maligna. 55.
Tinea quid ſit? 54.
Tondere caput ad cutem eſt ſalubre. 38.
Tonderi eo modo qui fuerint ſoliti. 39.
Tonſuræ duplex genus. 39.
Trica ſeu trichoma quid? 42.

V

VEnæ in ungibus viſu notæ. 63.
Vermiculi capillorum. 51.
Vermiculorum capillorum cauſa. 52.
Vermiculos capillorum enecantia. 54.
Vngues vivere probatur. 63.
Vnguis differt ab ungulâ. 63.
Vnguis etymon. 63.
Vnguium caſus cauſa 64.
Vnguium curvaturæ cauſa & curatio. 64.
Vnguium inæqualitatis cauſa. 64.
Vnguium fiſſuræ cauſa & curatio. 64.
Vnguium malè coloratorum cauſa. 64.

FINIS.